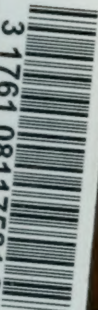
DR. VILLADS CHRISTENSEN

JESUITERSTATEN I PARAGUAY

Travels

20

Stenb.
Vendekr.

25

30

30

1. Kort over Paraguay 1703.
(Sammenlign det nyere Kort S. 29).

JESUITERSTATEN I PARAGUAY

EN KRISTELIG-SOCIAL REPUBLIK

AF

DR. VILLADS CHRISTENSEN

Med 21 Billeder og Kort.

VED UDVALGET FOR FOLKEOPLYSNINGS FREMME

KØBENHAVN
I KOMMISSION HOS G. E. C. GAD
1909

»Folkelæsning« Nr. 284, Aargang 1909.
Pris 1 Kr. 25 Øre.

Trykt hos Nielsen & Lydiche (Axel Simmelkiær).

En Række af Tænkere har fra de ældste Tider til vore Dage tumlet med den Opgave at finde den bedste Maade, hvorpaa det menneskelige Samfund kan ordnes; og ikke faa Forsøg er gjorte paa at føre Resultatet af disse Spekulationer ud i Livet og prøve Theoriernes Holdbarhed paa Virkelighedens Grund. Ikke mindst i vor Tid har Beretningen om disse Forsøg Interesse; thi vi selv søger jo saa ivrigt som nogen efter de rette Principer for Samfundsbygningen. De Erfaringer, vore Forgængere har indhøstet, bør vi da drage os til Nytte, og de Fejl, som de har begaaet, bør vi ikke gøre om igen.

Det mægtigste og længst levende af saadanne kunstigt skabte Statssamfund er uden Tvivl den Republik, som Jesuiterne grundede og i halvandet Hundrede Aar opretholdt i Paraguay. Det var Interessen for dette Samfunds sociale Ordning, der fra først af bragte mig til at sysle med Emnet; men der kom efterhaanden mere med, thi Statens og Folkets Historie forekom mig saa fængslende, at ogsaa den krævede sin egen Plads. Saaledes blev denne lille Bog til: den omhandler et menneskeligt Samfunds Skæbne, og den søger at skildre en bestemt social Ordning og dens Virkninger. Begge Dele vil, haaber jeg, kunne paakalde Læserens Interesse.

2. Ved Paraguayfloden.

I.
Land og Folk.

Det Paraguay — Paraquaria —, hvis Navn gennem to Aarhundreder ombølgedes af Æventyrets Glans og af den hellige Kirkes Nimbus, er ikke det samme, som det lille Landskab, der nu bærer dette Navn. Det 16. Aarhundredes Paraquaria omfattede med ubestemte Grænser hele det mægtige Landomraade i Sydamerika, der gennemstrømmes af Floderne Paraguay, Parana og Uruguay, altsaa foruden de smaa Republiker, der nu bærer de to af Flodernes Navne, tillige det meste af Republiken Argentina og den sydlige Del af Brasilien. Ja undertiden brugtes Navnet i endnu videre Udstrækning, indbefattende alle de daværende spanske Lande helt over til Andesbjergene og Grænserne af Peru og ned til Amerikas Sydspids. Men Landets Hjerte var dog bestandig det vide Sletteland, gennem hvilket de tre mægtige Floder strømmer.

Disse Sletter er Jordens florrigeste Egne, de tropiske Urskoves egentlige Hjem. Med en overstrømmende Frugtbarhed vælder Vegetationen op af den fede Jord; Tropernes Sol udgyder bestandig sin Varme over den, og i Regntiden vædes den ved udstrakte Oversvømmelser af de store Floder. Træernes mægtige Vækst, det yppige Blomsterflor og de

3. Den frugtbare Slette.

vidtstrakte, saftiggrønne Enge bærer Vidne om, at her er Planterne Jordens Herrer. Landets oprindelige Dyreverden var fattig, kuet i sin Vækst af den overvældende Vegetation. Den gamle Verdens Tigre og Løver bliver her til Jaguarer og Kuguarer; Kameler og Elefanter erstattes af Lamaer og Tapirer. Kun Insektverdenen er rig og straalende. Her findes Verdens skønneste Sommerfugle, Ildfluer lyser i

Tropenatten, og en Vrimmel af pragtfuldt farvede Insekter flyver, svømmer og kravler overalt under Urskovens Kroner. Paa Mineralier er Landet fattigt; Metaller findes slet ikke, selv Kalk og Salt maa hentes langvejs fra.

Spanierne kom første Gang til dette Land i Aaret 1516, og snart fulgte nu den ene Ekspedition fra Moderlandet efter den anden. Drevne af Opdagelsestidens Æventyrlyst og Guldtørst drog Spanierne stedse længere op ad de store Floder, Stæder grundedes i det nye Land, og Assuncion ved Paraguayfloden blev dets første Hovedstad. I Løbet af et Par Menneskealdre blev Landets Erobring fuldført. Men Skuffelserne lod ikke vente længe paa sig: det viste sig snart, at der var ingen ædle Metaller at finde, — La Plata, »Sølvfloden«, kom aldrig til at svare til sit Navn. Det blev klart for Spanierne, at Landets eneste Rigdom laa i Jordbundens Frugtbarhed og i de indfødtes Arbejdskraft. Skulde de tjene Rigdomme her, maatte det være som Plantagebesiddere, og da de første urolige Trængselsaar var forbi, begyndte de at indrette sig derefter. Nu oprandt der svære Tider for Indianerne. Spanierne maatte og vilde have deres Arbejde, som de havde taget deres Land, og hvor Skovenes og Sletternes frie Sønner ikke vilde give det frivilligt, maatte Nedsablinger imellem dem sætte dem i Skræk og gøre dem føjelige under Trældommen.

Det var dog bestandig den spanske Regerings Hensigt, at Indianerne skulde behandles med en vis Menneskelighed. I Modsætning til Portugiserne i Brasilien, der uden videre betragtede de indfødte som herreløst Kvæg og indfangede dem paa store Menneskejagter for at sælge dem som Slaver, søgte Regerin-

gen i Madrid straks fra Begyndelsen at ordne Forholdet mellem dem og de indvandrede ved Love. De først undertvungne fik den haardeste Lod: de blev den hvide Mands personlige Ejendom, og han kunde efter Forgodtbefindende raade over deres Arbejdskraft; men Lovene forbød ham dog at sælge dem eller at jage dem bort, naar de var gamle og

4. I Urskoven i Paraguay.

syge. I det næste Slægtled kom en mildere Form for Afhængighed til Anvendelse. De indfødte blev nu samlede i faste Byer med en Styrelse efter spansk Mønster, og disse Byer blev givne som Len til de spanske Erobrere. Lensherren kunde kræve Arbejde af alle mandlige Individer mellem 18 og 51 Aar i to Maaneder af Aaret, den øvrige Tid kunde de arbejde for sig selv mod at betale en Kopskat. Kvinderne var helt fritagne for personligt Arbejde,

og Lensherrens Rettigheder over de undertvungne strakte sig kun til andet Slægtled, — i det tredie skulde Indianerne være helt frie. I Fortsættelse af disse Bestræbelser for at lindre Indianernes Kaar og efterhaanden opdrage dem til bosiddende Borgere naaede den spanske Regering allerede i 1612 til ganske at forbyde at tvinge Indianerne til Arbejde.

5. Palmelund ved Floden.

Men Virkeligheden lignede ikke det Billede af Tilstanden, som Hoffet i Madrid havde haft for Øje og ved sine forskellige Reskripter ogsaa troede at have naaet. Spanierne i Amerika stillede sig allevegne ganske uvilligt overfor Regeringens Planer og betragtede dens humane Bestræbelser som utaalelige Indgreb i deres lovlige Rettigheder. De gentagne Paabud havde derfor liden eller ingen Virkning. Overalt i La Plata Staterne levede Indianerne i en

Trældom, der vel kaldtes med forskellige Navne, men i Virkeligheden tyngede paa dem alle med samme Vægt. Det var ikke vanskeligt for Kolonisterne at føre Regeringen bag Lyset, og det lyder ikke helt usandsynligt, naar det fortælles, at Hoffet i Madrid først i 1780 fik Nys om, at den Trældom, som det mente at have afskaffet i 1612, vedblivende trivedes i Kolonierne.

Ligesom Regeringen søgte at bringe de indfødte en vis Kultur, tog den sig ogsaa oprigtig af deres Omvendelse til Kristendommen. Bestemmelser herom blev indført i alle Instrukser for Guvernører og Befalingsmænd derovre, og med de forskellige Ekspeditioner til den nye Verden fulgte som Regel ogsaa Præster og Munke. Tilsyneladende udrettede de store Ting; men den Kristendom, de bragte, lignede den Frihed, Regeringen paabød: den blev kun et tomt Ord. En Missionær med et Krucifix i Haanden gennemfor store Strækninger, døbte Indianere i flokkevis uden at forstaa noget af deres Sprog, prædikede lidt for dem ved Hjælp af en Tolk og rejste saa videre til næste Plads, efterladende et oprejst Kors som Vidnesbyrd om, at nu var den Egn kristnet. Indianerne forstod intet af det hele, men Korset og Daabsvandet havde forsynet dem med Stof til ny Overtro af den Slags, som de havde nok af i Forvejen.

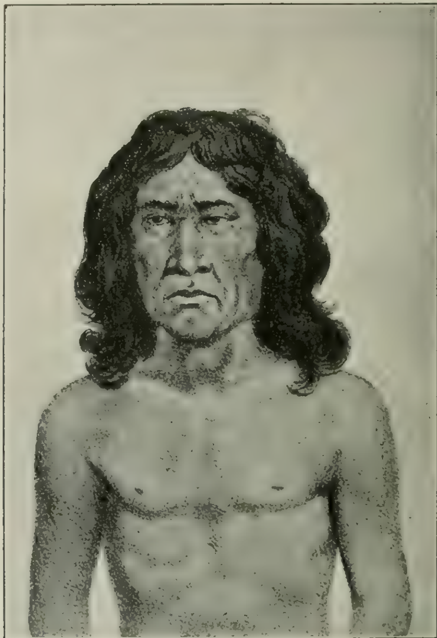
De Missionærer, som i Løbet af det 16. Aarhundrede virkede paa denne Maade i det spanske Sydamerika, var mest af Franciskanerordenen. I 1588 kom de første *Jesuiter* til Paraguay. Deres Deltagelse i Arbejdet betød dog ikke straks noget Brud med det gamle System; de prædikede og døbte paa den tilvante Manér og grundede ikke

faste Menigheder. Men dette deres første Missionsforsøg fik dog Betydning derved, at to af deres Selskab, Portugiseren Ortega og Skotten Thomas Fields, fandt Vej ud til det Landskab, som senere skulde blive den store Jesuiterstats Vugge, og ved et 8aarigt Ophold i disse Egne forberedte Jordbunden for det Værk, som deres Ordensfæller en Snes Aar senere skulde tage fat paa med saa megen Alvor og Kraft.

Det Landskab, de kom til, hed *Guayra;* det ligger øst for Parana, under Stenbukkens Vendekreds. Det regnedes dengang til de spanske Besiddelser, men ved Spaniernes ukloge Politik gik det kort efter tabt for dem og udgør nu en Del af Brasilien. De Stammer, som de to Jesuiter her kom til at virke imellem, hørte til *Guaraniernes* udbredte Slægt — den Folkestamme, som i den følgende Tid maatte afgive Menneskematerialet til Jesuiternes Eksperimenter, og hvis Skæbne vi her kommer til at beskæftige os med.

Guaranierne var paa Opdagelsernes Tid det talrigeste og mest udbredte Folk i Sydamerika. De boede over hele den østlige Halvdel af Landet, fra Atlanterhavet til Paraguayfloden. Men de dannede ikke nogen sammenhængende Folke-Enhed. Spredt omkring imellem dem boede større og mindre Grupper af andre Folkeslag med vidt forskelligt Sprog og Særpræg — formodentlig Levninger af ældre Stammer, der før Guaranierne havde været Landets Herrer. Og paa samme Maade boede mindre Samfund af Guaranier indsprængt som Øer blandt de herskende Folkeslag længere mod Vest. Men overalt talte Guaranierne det samme Sprog, det som Jesuiterne senere ophøjede til Rigssprog, saa langt

deres Virksomhed naaede, og som derfor endnu er det Sprog, der tales af den største Del af Sydamerikas Indianere. Nogen politisk Enhed dannede Nationen ikke; den var splittet i en Mængde større og mindre Stammer, hver med en arvelig Høvding,

6. Indianer fra Paraguay (fra det 19. Aarhundrede).

Kazik, i Spidsen. De boede overalt langs Floderne, i Skovenes Udkanter eller i de store Lysninger inde i Urskoven; thi de var allerede før Spaniernes Ankomst i Færd med at opgive det egentlige Jægerliv i Skovene for som Agerdyrkere at tage faste Bo-

pæle. Omkring deres Bopladser dyrkede de Majs og Bønner, Græskar og Jordnødder, Batater og Maniok. Høns og Papagøjer holdt de som Husdyr.

7. Indianer fra Paraguay
(fra det 19. Aarhundrede).

I Skoven sankede de Honning og vilde Frugter, og Jagt og Fiskeri var endnu som tidligere en kær Beskæftigelse for Mændene og skaffede dem en

væsentlig Del af deres Føde. Deres Hytter byggede de af Træ, Halm og Dyrehuder, i Reglen saa tæt sammen, at hele Stammen boede i et enkelt rundt eller aflangt Bygningskompleks. Deres Vaaben var Bue og Pile, en Kølle af haardt Træ og en Stenslynge.

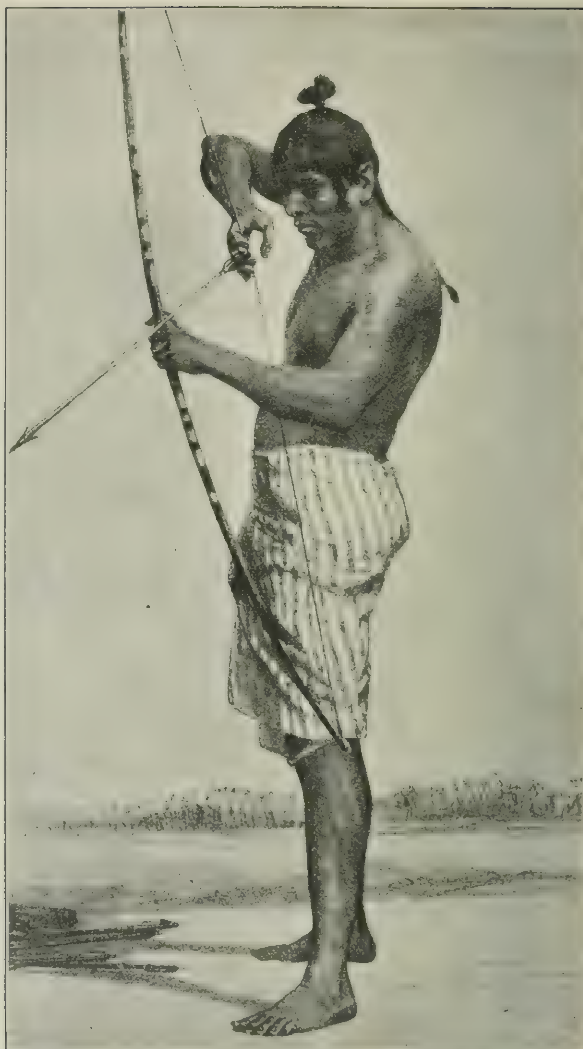
Guaranien var lille af Vækst, knap 5 Fod høj, men bredskuldret, undersætsig og plump af Bygning. Hans Hudfarve var brun, lidt lysere eller mørkere, og med et rødligt Anstrøg. Hovedet var lille, rundt, med en lav, bred, tilbageløbende Pande, Øjnene smaa og lidt skæve, Næsen kort, Overkæben høj og bred, Underkæben tyk og lang. Haaret var ravnsort og groft, og før Evropæernes Komme bar baade Mænd og Kvinder det i en lang Fletning ned ad Ryggen. Mændene havde lidet eller intet Skæg; Kvinderne var efter evropæiske Begreber hæslige, smaa, tykhalsede og fladbrystede.

Deres Sanser var overordentlig skarpe. I Muskelkraft overgik de Evropæerne, men de stod tilbage i Udholdenhed og Smidighed. I Reglen havde de et godt Helbred og opnaaede en høj Levealder; selv som Oldinge bevarede de alle deres blændende hvide Tænder, og Haaret mistede sent sin sorte Glans. De var kun lidet følsomme for Smerter og Besværligheder, og selv svære Saar helbrededes let og uden skadelige Eftervirkninger. Deres Frugtbarhed var gennemgaaende ringere end Evropæernes; 4 Børn var det gennemsnitlige Antal i Ægteskaberne, og en Mand, der var Fader til 10 Børn, maatte anses for en overordentlig stor Sjældenhed.

Guaraniernes Sprog er aldeles forskelligt fra alle andre Indianerstammers. Det er overordentlig vanskeligt for fremmede at lære, særlig da Indianerne

kun taler sagte og med svagt aabnede Læber. Netop paa Grund af Vanskeligheden ved helt at trænge ind i dette Sprog lyder Beretningerne om det meget forskelligt. De, som kun holder sig til det overfladiske, som man altid lærer først af et fremmed Sprog, siger om det, som det i Reglen hedder om de vilde Folkeslags Sprog: at det er fattigt paa Ord, mangler Udtryk for Ideer og abstrakte Begreber, Talordene er dannet efter Fingrene og Tæerne, og de kan derfor ikke tælle længere end til 20, o. s. v. Men andre siger, at hvis man først ret trænger ind i Sprogets Væsen, vil man opdage, at det hverken fattes Skønhed eller Udtryksfuldhed, ja en Beundrer af det som Jesuiterpateren Montoya, der selv kendte Sproget til Fuldkommenhed, paastaar, at det ikke i nogen Henseende staar tilbage for de skønneste Sprog, vi kender. Udtalen er, trods mange Næse- og Strubelyde, blød og velklingende, og Sproget er rigt paa Udtryk for Beundring og Hengivenhed. Ordet Gud hedder i Guaranisproget »Tûpâ«. Den første Stavelse er et Beundringsudraab, den sidste et Spørgeord. Ordet betyder saaledes egentlig: »Oh, hvem er du?« Mange Ord har forskellig Form, eftersom de bruges af Mænd eller Kvinder, og Kendere af Sproget siger, at de Ord, som er forbeholdt Kvinderne, udmærker sig ved større Vellyd end de tilsvarende for Mænd. I Kvindernes Sprog findes mange Udtryk for Medlidenhed eller for Sorgen over de døde; men disse Ord vilde Mændene aldrig bruge. Ogsaa naar Kvinderne taler indbyrdes, er det dem tilladt at bruge mere yndefulde og ømme Ord, end naar de henvender Talen til Mænd.

Allerede dette dobbelte Ordforraad øger jo Sprogets Rigdom, og man vil faa en fejlagtig Fore-

8. Indianerhøvding (Kazik) fra Paraguay (fra det 19. Aarhundrede).

stilling om det, hvis man bedømmer det alene efter Mændenes Sprog. Men desuden kræver Naturmenneskets skarpe Sanser og fine Skelneevne ofte flere Gloser, hvor vi kan nøjes med een. Guaranien har f. Eks. ikke et enkelt Ord for at betegne Honning, men en Række af Betegnelser for Honning af forskellig Art og Godhed. Hertil kommer, at hans store Efterlignelsesevne har beriget hans Sprog med en Mængde Ord, der er dannet som Efterligninger af Naturens Lyde og Dyrenes Sprog. Foruden en Mængde saadanne Orddannelser rummer Sproget talrige Udtryk, som ved deres musikalske Lyd fremkalder Forestillingen om den Stemning eller Sindstilstand, som de skal udtrykke. Man vil saaledes finde dette i Ordet cherori, jeg er tilfreds. At sukke hedder anhô; ordret betyder det: min Sjæl gaar bort, og i Lyden vil man finde udtrykt baade det sjælelige og det fysiske Tryk, som fremkalder Sukket. I det hele taget tilstræber Guaranisproget ved sine Ordbetegnelser at give en nøjagtig og udtømmende Forestilling om de Ting, som Ordene afbilder. En Abe betegnes f. Eks. ved en Sammensætning af to Ord, af hvilke det første betyder Drilleri og Nysgerrighed, det andet Forstillelse. Doven udtrykkes ved: den, som kommer sent. At være træt hedder: at Benene er døde o. s. v. Som en lille Finhed ved Sproget, der ogsaa vidner om deres skarpe Skelneevne, skal endnu anføres, at de har to Betegnelser for Ordet vi, hvilke bruges alt efter som den, der tales til, er medindbefattet eller ikke. — En Ordbog over Guaranisproget udkom i 1639 i Madrid; dens Forfatter er Jesuiten Antonio Ruiz, den første og maaske den eneste virkelig videnskabelige Kender af dette Sprog.

Af Temperament var Guaranierne melankolske, træge og energiløse. De levede kun for Øjeblikket, de fulgte deres Drifter og Indskydelser uden at tænke over Følgerne, og de lagde aldrig Planer for Fremtiden. Men det var ikke Sorgløshed, som her ledede dem, — snarere en Følelse af, at alt var ligegyldigt og Livet ikke mange Anstrengelser værd. En mørk Sørgmodighed hvilede bestandig over dem. Deres Ansigtsudtryk var nedslaaet og tungt, man hørte dem aldrig le, saa lidt som man hørte dem skrige op eller klage. De talte kun lidt og med sagte Stemme, og de saa aldrig lige paa den, de talte med. Hverken Glæder eller Sorger kunde rive dem ud af denne dumpe Melankoli. Med samme Ansigtsudtryk, maaske ogsaa i samme Sindstilstand, gik Guaranien til Retterstedet som til sin Bryllupsfest. Dødsfrygt kendte han ikke, Straf gjorde intet Indtryk paa ham; om han blev til Latter, var det ham ligegyldigt. Men hvor det gjaldt om i Taalmodighed og Tavshed at bære Møje og Lidelser, kunde han yde det næsten utrolige; da var det, som kunde han forhærde sig baade paa Sjæl og Legeme, saa han syntes ganske ufølsom for Smerte.

Guaraniernes Hukommelse var stærk og nøjagtig. De var meget lærenemme, og navnlig havde de et mærkværdigt Efterlignelsestalent, som satte dem i Stand til at eftergøre omtrent hvad som helst, naar det først blev dem vist, eller de fik en Model at arbejde efter. Men af sig selv fandt de ikke paa noget. De var langsomme i Vendingen og skulde have rigelig Tid til alt; desuden var de dovne og overlod helst Arbejdet til Kvinderne. Medens Konen sørgede for Husets faa Fornødenheder, sad Manden paa Hug, ubevægelig og sløv. Først naar Maaltidet

var anrettet, kom der Liv i ham; thi han var en vældig Æder og var altid sulten. Ogsaa Drukkenskab var de hengivne til, og af Johannesbrødtræets Frugter forstod de at tilberede en berusende Drik. Mod dette Træ førte derfor Jesuiterne senere en uafbrudt Udryddelseskrig.

Foruden Mad og Drikke var der dog endnu en Ting, som kunde sætte en Guarani i Bevægelse. Det var Musiken. Som hos saa mange andre Naturfolk slumrede ogsaa hos dem en Længsel efter Toner i deres Sjæl; men indtil Evropæernes Komme var den kun bleven ufuldkommen tilfredsstillet. Deres egne Musikinstrumenter var tarvelige. Til Krigsbrug havde de Trommer, Trompeter og Horn; som Dansemusik i Fredstid tjente den Raslen, der kunde frembringes af tørrede Majskærner i et udhulet Græskar. Men da Evropæerne bragte bedre Instrumenter og Undervisning i Musikens Kunst, kaldtes alle de slumrende Anlæg til Live, og et Aarhundrede igennem bød de kristne Indianere paa en Kirkemusik, som maaske ikke fandtes bedre noget Steds i Evropa. Det fortælles, at de første Missionærer, som snart opdagede denne deres Tilbøjelighed for Musiken, benyttede den som Middel til at samle de vilde om sig. Naar de sejlede op ad Floderne med Musik i Baaden, kom de indfødte ud af Skovene for at lytte ved Bredden, ja mange sprang endog i Floden og svømmede efter Baaden for at komme Musiken saa nær som muligt og nyde den saa meget længere. — Endnu i det 19. Aarhundrede var den Musik, Jesuiterne havde lært dem, ikke ganske glemt derovre. Rejsende fra den nyere Tid har hørt Indianerne synge de skønneste Hymner, rigtignok ledsagede af Musik paa afskyelige Instrumenter.

De var kun meget lidt selskabelig anlagte. Der fortælles, at naar to Guaranier i kort Afstand fra hinanden gik samme Steds hen, kunde det aldrig falde dem ind enten at sagtne eller fremskynde deres Gang for at faa Følgeskab. — Saare betegnende for deres sørgmodige Livsopfattelse er de Ceremonier, hvormed man hilste en bortrejst, der efter længere Tids Fraværelse kom tilbage til sit Hus. Uden at sige et Ord satte han sig ned, Kvinderne gik en Stund stiltiende omkring ham, Mændene stod tavse i Yderkredsen. Saa begyndte Kvinderne at jamre og klage, og nu fulgte den ene lange Fortælling efter den anden om alle de Ulykker og Fortrædeligheder, der under hans Fraværelse havde ramt hans Hus. Mændene bedækkede deres Ansigter og gentog Beretningen med sagte Stemme. Først naar alt var gennemgaaet, ønskede man ham velkommen hjem og beværtede ham paa det bedste.

Guaranierne levede som Regel i Eengifte; kun Kazikerne var det tilladt at have flere Hustruer. Ægteskaberne blev indgaaede i en tidlig Alder, i Reglen naar Pigerne var 10—12 Aar, Mændene noget ældre. Skilsmisse var ingen Skam, men Ægteskabsbrud fra Konens Side straffedes med Døden eller med Bortjagning. Naar en Ægtemand døde, skulde Enken styrte sig ned fra et Sted, der var tilstrækkelig højt til, at hun risikerede at slaa sig ihjel; men slap hun godt fra det, havde hun dog opfyldt sin Pligt. Den vidt udbredte Skik, at Faderen laa i Barselseng efter et Barns Fødsel, fandtes ogsaa her.

Noget Krigerfolk var Guaranierne ikke. Det laa mere for dem at taale Forurettelse og Forfølgelse end at gøre Modstand for at afværge dem.

Saa vidt de kunde, undgik de Samkvem med andre Stammer, og naar deres Bopladser blev angrebne, forlod de dem. Men kom de endelig i Slag, blev de aldeles vilde og rasende og ænsede ingen Fare. For at ophidse sig selv plejede de at hyle og skrige paa det frygteligste, før Kampen skulde begynde: saa kom pludselig et Øjeblik, hvor Raseriet greb dem, og som tirrede Dyr gik de løs paa Fjenden. I saadanne Øjeblikke tænkte ingen paa Flugt, og deres Dødsforagt og blinde Rasen drev dem da ofte til de forvovneste Bedrifter. — Saaledes siges det, at de var, før de kom under Jesuiternes Indflydelse. De kristne Indianeres Historie efter den Tid er som en Afspejling af den enkelte Guaranikrigers Liv: en langvarig Sløvhedstid, fuld af Underkastelse og Trældom, — saa et kortvarigt rasende Anfald af krigerisk Vildhed, under hvilket de sidste af Stammen styrter sig selv i Døden.

Af religiøse Skikke fandtes saa godt som ingen hos dem. De troede paa en Gud, Tûpâ, hvem de dog til daglig skænkede meget lidt Opmærksomhed. Der var Indianere, som svarede Missionærerne, naar disse spurgte, om de nogensinde havde tænkt paa Gud: »Nej aldrig«. Større Betydning for dem havde deres Medicinmænd, der her som andensteds var baade Troldmænd og Læger. De berømteste af dem var endogsaa Genstand for en Slags Dyrkelse efter deres Død, idet man viste deres Ben stor Ærbødighed. Men egentlige Afgudsbilleder havde de ikke, lige saa lidt som Templer eller Præster eller nogen Slags ordnet Gudsdyrkelse. Kun Børnenes Navnegivning foregik under religiøse Ceremonier. Til disse hørte, at en Krigsfange blev ofret og spist. Saa snart han var bleven kvalt,

maatte enhver enten røre ved Liget med Haanden eller slaa paa det med en Stok, og derefter fik alle de Børn, der var født siden den sidste Fest, deres Navn. Da en Krigsfange blandt de ukrigerske Guaranier hørte til Sjældenhederne, var der gerne mange Børn, som skulde have Navn ved en saadan Lejlighed. — De troede, at de afdødes Sjæle vedblev at opholde sig i Nærheden af Legemet, som oftest i selve Graven, hvor man derfor lod blive et tomt Rum, for at den kunde faa Plads. Ogsaa efter at Indianerne var bleven kristnede havde de Vanskelighed ved at opgive denne Forestilling, og i den første Tid overraskede man ofte kristne Kvinder, som i Hemmelighed søgte at fjerne den sammendyngede Jord over deres kæres Grave for derved at skaffe de afdødes Sjæle Lindring.

En Guarani dør, som han har levet — uden Klage. Han ved, han gælder intet i Verden, hvorfor skulde da Døden skrække ham! De døde lagdes i Graven i den Stilling, hvori Barnet ligger i Moders Liv, — saaledes sammenkædedes Fødsel og Død, og Kredsløbet var sluttet.

Saaledes var de Folk, blandt hvilke de to første Jesuiter arbejdede i 8 Aar. Saa blev Ortega kaldet til Peru, og Thomas Fields vendte tilbage til Assuncion, hvor han en Tidlang levede som den eneste Jesuit i Paraguay. De to havde kun været Forløbere, og Ordenens Arbejde var endnu ikke begyndt. Men det stedse brændende Indianerspørgsmaal krævede sin Løsning, og Jesuiternes kloge Ledere tumlede allerede med de Planer, som faa Aar efter skulde træde fuldt færdige ud i Livet.

II.
Jesuiterstatens Grundlæggelse.

Det er aldrig bleven fuldt oplyst, hvorfra Jesuiterne fik Planen til den enestaaende Statsbygning, som de opførte i Paraguay. Man har søgt at vise, at det var Tankerne i den italienske Filosof Campanellas »Solstat«, som de vilde udføre i Praksis; eller man har villet finde Forbilledet givet i de Forslag og Forsøg, som Las Casas i 16. Aarhundrede gjorde for at lindre Indianernes Kaar. I Virkeligheden kan intet siges derom, thi Jesuiterne selv har bevaret den dybeste Tavshed paa dette Punkt. De har i Stilhed lagt deres Plan og ordnet alle Forberedelserne med deres vanlige Omsigt og Klogskab; de har udvalgt det Himmelstrøg og den Befolkning, som syntes dem mest passende til Forsøget, og opsøgt de Mænd, der skulde udføre det. Fuldt færdig træder derfor Planen ud i Livet, og uden nogen Tøven eller Vaklen føres Værket frem.

Den jesuitiske Stat i Paraguay grundlægges i 1609 af to Italienere, Maceta og Cataldino. Samtidig med at disse to Jesuiter ankom til Assuncion, modtog den spanske Guvernør en kongelig Skrivelse, hvis Bud faldt ganske sammen med Ordenens Ønsker. Kongen meddelte heri Guvernøren, at for Fremtiden

skulde Indianerne kun undertvinges ved Ordets Sværd; kun Missionærer og ikke Soldater skulde udsendes imellem dem. Folket maatte ikke berøves sin Frihed og ikke tvinges til Arbejde for de hvide, men Øvrighedens Bestræbelser skulde alene gaa ud paa at lære dem at tilbede den sande Gud og ad fredelig Vej at gøre dem til den spanske Krones villige og lykkelige Undersaatter.

De to ovennævnte Italienere stillede sig til Guvernørens Raadighed for at føre dette Program ud i Livet og tilbød selv at gaa som Missionærer til Guayra. Men de forelagde ham samtidig deres Betingelser: de forlangte uindskrænket Bemyndigelse til at samle alle deres kristne i egne Landsbyer og styre disse uafhængig af de spanske Myndigheder, til at bygge deres egne Kirker og til i den spanske Konges Navn at modsætte sig enhver, der under noget som helst Paaskud vilde gøre Indgreb i Indianernes Frihed. — Guvernøren, der ikke kunde nægte, at disse Fordringer stemmede med den kongelige Vilje, og Biskoppen i Assuncion, der paa den Tid selv var gunstig stemt mod Jesuiternes Planer, gik ind paa Betingelserne; men rundt om hos Spanierne vakte de en Storm af Uvilje. Jesuiterne fik det at føle, da de i Decbr. 1609 tiltraadte Rejsen ud i det fjerne Land, der fremtidig skulde være deres Hjem. I de spanske Byer, som de kom igennem, stødte de allevegne paa Modstand. I Villa Rica, den sidste spanske By, de passerede, nægtede man at give dem Førere; men Jesuiterne havde allerede deres Forbindelser med Indianerne i Orden, og en Kazik havde indfundet sig i Villa Rica for under sin Beskyttelse at føre dem videre frem. Spanierne kastede Kaziken i Fængsel, da de erfarede Hensigten

med hans Komme, og de to Præster maatte true med Biskop, Guvernør og Konge for at faa ham løs. Saa rystede de Civilisationens Støv af deres Fødder, og under indiansk Lejde drog de ud til det ubekendte.

De fulgte Paranas Løb indtil dens Biflod Paranapané. Saa indskibede de sig og drog i Baade op ad denne Flod til det Punkt, hvor Bifloden Piropé forener sig med den.[1]) Her modtoges de af 200 Familier, som i sin Tid var bleven døbte af Ortega og Fields. Præsterne trak deres Baade paa Land, samlede de kristne om sig og dannede af dem den første *Reduktion*, — det var den Benævnelse, der brugtes om disse kristne Indianersamfund i det spanske Amerika.

De to Italienere gav denne deres første Stiftelse Navnet *Loretto* efter den By i deres Hjemland, hvor Kristi Vugge siges at staa. Det profetiske i Navnet blev Virkelighed; Loretto blev Vuggen for det store og mærkelige Samfund, der endnu kun laa som en Tanke i deres og deres Ordensbrødres Sjæl. Men Arbejdet lykkedes, og Værket skred frem. Snart grundedes den anden Reduktion, der efter Jesuiterordenens Stifter blev kaldet *Sanct Ignacio*, og inden faa Aar var gaaet, blomstrede 12 driftige Byer med nye, statelige Kirker midt i de vilde Urskove. Hele Provinsen Guayra blev vundet for Kristendommen og Jesuiternes Magt, og de to første Grundlæggere fik en kærkommen Hjælper i Jesuiten *Montoya*, der i de følgende Aar blev den ledende Kraft i disse Egne.

Rastløst og energisk arbejdede Jesuiterne videre

[1]) Se Kortet S. 2, det nordøstlige Hjørne.

mod deres store Maal. Endnu før Guayra var helt koloniseret, havde de skudt deres Reduktioner frem længere mod Syd, først langs Paranafloden, derpaa til den smalle Landstrimmel, som ligger mellem Parana og Uruguay, og som efter sin Beliggenhed kaldes *Entre Rios*, »mellem Floderne«. Dette Land skulde senere blive Midtpunktet i Jesuiternes Rige og det stærkeste Rygstød for deres Magt. Thi snart trak et forfærdende Uvejr, som selv Jesuiternes Heltemod ikke kunde afvende, op over deres ældre Kolonier længst mod Nord.

Da Jesuiterne valgte det fjerne Guayra til Anlæget af deres første Reduktioner, har sikkert netop Landets Afsondrethed og Utilgængelighed været blandt de Hensyn, som bestemte deres Valg. Her laa milevide Strækninger mellem deres Reduktioner og de spanske Kolonier, og den store Vandvej, som Paranafloden danner midt igennem Landet, havde Naturen selv spærret af for paatrængende Gæster. Netop ved Guayra Provinsens sydlige Spids bryder Floden voldsomt gennem en Bjergkæde og danner et af Jordens mægtigste Vandfald. Oven for det kunde de bo i Sikkerhed for de vrede Spaniere i Ciudad Real og Villa Rica, her kunde de holde deres kære Indianere fri for Smitten af den evropæiske Fordærvelse. Og dog havde de kloge Fædre her for en Gangs Skyld regnet fejl. Ved at skyde deres nye Anlæg saa langt mod Nord og Øst, var de ganske vist kommen uden for Spaniernes Rækkevidde; men de havde ikke betænkt, at de derved nærmede sig en anden Fjende, der snart viste sig grummere end Spanierne. Denne Fjende var Mamelukkerne i Sanct Paul.

Sanct Paul var en Røverrede paa Brasiliens

). Jesuiternes Missioner i Paraguay. Den stiplede Linie betegner Grænsen for Missionernes Omraade. Tallene 1—12 er Missionerne i Entre Rios (1. Sct. Thomas. 2. Apostolos. 6. Loretto. 7. Sct. Ignacio. 9. Concepcion.); sydøst for dem Uruguay-Missionerne, nordvest for dem Parana-Missionerne. I Provinsen Guayra laa de 12 ældste, atter ødelagte, Missioner.

Kyst. Den var grundlagt af Portugisere i 1532, og dens Befolkning var Efterkommere af disse Portugisere og de indfødtes Kvinder, forstærket ved Tilløb af Forbrydere og Udskud fra Alverdens Lande. Denne Blandingsrace kaldtes med et portugisisk Ord Mamelucos. Det var en haardfør og tapper Slægt, kristne af Navn, Borgere i en civiliseret By med Domkirke og Præsteskole og senere Hovedstad i en hel Provins, som fik Navn efter den. Men trods alt dette var Indbyggerne en saadan Bande af Røvere og Slavejægere, at den nye Verden endnu aldrig havde set Mage til deres Ugudelighed og Grusomhed. Bevæbnede med Evropæernes Ildvaaben trængte de Aar efter Aar ind i Landet eller ned langs Kysten for at søge efter Guld og fange Slaver; ingen Modstand kunde standse dem, ingen Strabadser trætte dem; da deres Rasen var paa sit højeste, var ingen sikker for dem i 100 Miles Omkreds. Deres eget Lands Øvrighed agtede de ikke. Beliggende paa en utilgængelig Klippe havde deres By intet at frygte af et Angreb, og i Virkeligheden saa Regeringen gerne gennem Fingre med deres Færd. De aarlige Slavemarkeder i Rio Janeiro skulde jo fyldes, og Mamelukerne i Sanct Paul var deres bedste Leverandører.

Da de nærmere Egne om Sanct Paul var udplyndrede, maatte Slavejagterne udstrækkes til stedse videre Kredse, og saaledes naaede de da ogsaa ind til Landet omkring Parana. Her stødte de paa Jesuiternes nye Samfund. At Indianerne var kristne og den samme Konges Undersaatter, som de selv, — thi Spanien og Portugal var paa den Tid forenede — betød for disse Røvere intet. De betragtede det som en Fordel, at Jesuiterne havde paa-

taget sig at samle de spredt boende Indianere i store Byer, hvor de med eet Slag kunde gøre Fanger i Tusindvis; og de nærede et uforsonligt Had til Jesuiterne, hvis nye Theorier truede med ganske at ødelægge deres Næringsvej og at omstyrte den Læresætning, hvormed de forsvarede og begrundede deres System, den nemlig, at den røde Mand af Naturen var bestemt til at være den hvides Slave. Det gjaldt for dem om at slaa Jesuiternes Planer til Jorden, og deres Angreb paa Guayra Provinsen i de følgende Aar faar derfor ikke Karakteren af Slavejagter alene, men bliver til en regulær Krig mod Ordenen.

I Aaret 1628 stod Mamelukerne første Gang i Guayra, udenfor Reduktionen *Incarnacion*. De angreb dog ikke Byen; men en Del af dens Indbyggere, som arbejdede paa Marken, blev fangne, andre spredtes i Flugt til alle Sider. Men skyndsomt væbnede Montoya 1000 Indianere fra de andre Reduktioner og satte efter Røverne. Da han naaede dem, gik Montoya og en anden Præst med et lille Følge ind i Fjendernes Lejr og forlangte deres kristne Indianere frigivne. Man lo dem ud; men dristigt gik Præsterne omkring mellem de fangne, og alle dem, de kendte som deres egne, løste de selv af Baandene. Mamelukerne lod det ske, hvad enten de nu var imponerede af en saa uhørt Dristighed, eller de frygtede den statelige Krigsmagt, som Præsterne havde i Ryggen, og de drog bort for denne Gang uden at lade det komme til Kamp.

Men Jesuiterne kendte endnu ikke rigtig den Fjende, de havde for sig, og Udgangen paa dette første Krigstog havde gjort dem trygge. Dette fremgaar deraf, at i de to rolige Aar, som fulgte efter

Mamelukernes første Angreb, skød de stadig deres Omraade længere hen mod Sanct Paul ved Anlæg af nye Reduktioner. Tre Dagsrejser hinsides Incarnacion grundedes *Sanct Michael,* der snart talte 2000 Indbyggere. Endnu en Dagsrejse længere fremme opstod *Sanct Antonio,* der rummede 2500 Indbyggere, og nærmest ved Sanct Paul laa *Sanct Thomas,* opkaldt til Minde om Apostlen, der efter fromme Beretninger var kommen til Amerika og havde virket blandt Guaranierne paa det Sted, hvor Byen blev anlagt.

Men snart skulde den nye Stat faa at mærke, at Mamelukerne ikke havde glemt den, fordi de een Gang var draget bort. I 1630 rustede en af deres berømteste Høvdinger, Antonio Rasposo, 900 Mand fra Sct. Paul og 2000 undertvungne Indianere til et Indfald i Guayra, og før nogen ventede det, stod han foran Sct. Antonio. Ligesom med en Rest af Skamfølelse søgte Røverne et Paaskud for at overfalde den fredelige og værgeløse By, og de forlangte derfor, at en Indianerhøvding, som var flygtet for dem og havde fundet Optagelse i Byen, skulde udleveres til dem. Byens Præst, Pater Mola, afslog dette Forlangende; men da han vel vidste, hvad dette Afslag betød, begyndte han straks efter, at Svaret var afsendt, at berede sin Menighed til Døden. En Nat igennem varede dette Arbejde, og da Morgenen brød frem, stormede Fjenderne Reduktionen. De vaabenløse Indianeres svage Modstand var snart overvældet; hvem der ikke blev dræbt, blev drevet bort til Slaveriet, Kirken blev plyndret for sine Prydelser og Byen stukket i Brand. Samme Skæbne fik Reduktionerne Sct. Michael og Jesus Maria, — fra dem alle vandrede de kristne Ind-

byggere, sammenbundne med lange Lænker og drevne fremad under Piskeslag, i et endeløst Tog afsted mod Brasiliens Grænser. 5000 var oprindelig fanget, men kun 1500 af dem naaede til Rejsens Ende, — Resten var omkommen undervejs. Og dog kunde Slavejægerne prale af, at saa rigt et Bytte var aldrig før bragt hjem til Sct. Paul.

Maceta og en anden Jesuit, hvis Menigheder var blandt de bortførte, havde ikke villet forlade deres Ulykkesfæller. De fulgte frivillig med Toget under den lange sørgelige Vandring til Brasilien, ernærende sig af Urter og vilde Bær og hovedsagelig optagne af at yde den sidste Hjælp til de syge og gamle, der i stort Antal blev efterladte undervejs. Da Sct. Paul var naaet, drog de to Fædre videre, først til Rio Janeiro, derfra helt op til Alle Helgens Bugten ved Bahia for at søge Hjælp hos Brasiliens Guvernør. Han indrømmede dem paa Papiret alt, hvad de forlangte, medgav dem en skriftlig Befaling til Mamelukerne om, at alle de kristne Indianere skulde tilbagegives Missionærerne, og lod en Kommissær følge med dem til Sct. Paul. Da de ankom hertil, var Fangerne allerede solgte og spredte vidt omkring, Regeringens Kommissær blev modtaget med Geværskud af Paulisterne og maatte hurtigst fortrække, og de to Præster blev kastede i Fængsel.

Allerede 1631 stod Paulisterne igen i Guayra, og atter gik 3 Reduktioner op i Luer. Forgæves anraabte Montoya den spanske Guvernør om Hjælp; han blev uden Omstændigheder afvist, ja tilmed begyndte nu Spanierne i Villa Rica og Ciudad Real at følge Paulisternes Eksempel og gøre Jagt paa de Indianere, der husvilde flakkede omkring fra de

brændte Byer. I denne højeste Nød samledes Jesuiternes Ledere til den afgørende Raadslagning. To Forslag kæmpede her mod hinanden: Nogle vilde endnu en Gang forsøge at samle alt, hvad der var tilbage af deres Mandskab for at tage en Kamp op med Paulisterne; men den Mening trængte dog igennem, at et saadant Forsøg var haabløst, at Guayra Provinsen var uigenkaldelig tabt, og at den

10. Det store Vandfald Salto Guayra.

eneste mulige Redning for de tiloversblevne var at forlade deres Hjem og søge nye Boliger hos deres Frænder længere mod Syd. Uberørte stod endnu kun de to ældste, længst mod Vest liggende Reduktioner Loretto og Sct. Ignacio. Jesuiterne tøvede med ogsaa at opgive dem; thi de frygtede for, at Indianerne skulde vægre sig ved at forlade disse smukke og velbyggede Byer, og at Fortvivlelse

kunde drive dem til Oprør mod deres Ledere. Men nye Paulistskarer nærmede sig, Spaniernes gamle Fjendskab vovede sig stedse mere aabenlyst frem, og der var ingen Tid at spilde. Da bøjede Indianerne sig under Ulykken. De to folkerige Byer, der lignede spanske Købstæder, hvis Kirker var de prægtigste i Provinsen, hvis veldyrkede Marker bugnede af Sæd, og hvis Bomuldsfabriker allerede

11. Strømhvirvler i Vandfaldet.

kunde levere Produkter til hele Omegnen, blev uden Kamp overladte til Fjenden. Montoya havde allerede Baade og Tømmerflaader rede til et hastigt Opbrud, og de to Stæders Befolkning tiltraadte nu den usikre og farefulde Vandring ud mod nye Boliger.

Ad samme Vej, som de første Missionærer var komne, blev Tilbagetoget ledet. Ledsaget af 2500 indianske Familier sejlede Jesuiterne ned ad Parana-

pané, derpaa videre ad Parana indtil det store Vandfald. Her var det Aftalen, at de spredte Skarer fra de østlige Reduktioner, som maatte drage over Land, skulde støde til dem. Men kun enkelte Rester af de engang saa blomstrende Menigheder naaede derned; thi Paulisterne fulgte tæt i deres Spor, og Spanierne i Ciudad Real søgte at spærre dem Vejen. Og da saa det, der kunde reddes, omsider var samlet ovenfor Vandfaldene, var endnu den besværligste og farligste Vej tilbage.

Den mægtige Paranaflod, der ovenfor Faldene er 350 Meter bred og meget dyb, indsnævres her pludselig i en Kanal paa 120 Meters Bredde mellem høje Klipper og styrter derpaa med en Larm, der altid høres i flere Miles Omkreds, ned over et Kaos af Hundrede Klippeøer. Baadene var fra nu af unyttige; de blev derfor overgivne til Strømmen og knustes mod Klipperne, og de landflygtige tiltraadte nu en 4 Miles Vandring uden om Faldene, snart mellem Klipperne langs Flodens Bred, snart over golde Sandørkener under den glødende Sol, indtil Resten af den hjemsøgte Skare endelig efter 8 Dages Lidelser naaede ned til det jævne Sletteland. Her byggedes i Hast nye Tømmerflaader, paa hvilke de syge og gamle, som ikke længer kunde gaa, blev indskibede, medens de øvrige tilfods fortsatte Vandringen langs Flodbredden. Stærkt medtaget af Sygdom og Hunger naaede Skaren endelig ned til beboede Egne. — Hundrede Tusinde kristne skal have boet i Guayra. Af dem var der 12000 tilbage, da de forlod deres Fædreland, men kun 4000 naaede det nye Hjem. Af dem dannede Montoya to nye Reduktioner ved Parana:

de blev kaldte Loretto og Sct. Ignacio[1]. — Navnene alene var tilbage af deres gamle Boliger.

Fra Guayra kommer der ingen Efterretninger mere til os. Dette Lands Historie omfatter kun de 20 Aar, da Jesuiterne arbejdede paa at gøre det til Hovedsædet for deres Mission. Med dem traadte Landet ud af det historieløse Mørke; da de drog derfra for bestandig, sank det atter tilbage i Øde og Glemsel. Der var ingen Vidner tilstede, da Paulisterne brændte Loretto og Sct. Ignacio, udplyndrede Kirkerne og indfangede de sidste Efternølere. En rig og frugtbar Provins var lagt øde, og Jesuiternes storstilede Samfundsbygning foreløbig kastet over Ende. Men medens Guayras dyrkede Marker sprang i Vildnis, og Urskoven udslettede Sporene af Menneskenes Virksomhed, solgtes 60000 Indianere som Slaver paa Torvet i Rio Janeiro.

Spanierne kom snart til at føle, hvor kortsynet de havde handlet ved at give Reduktionerne til Pris. Da det Bolværk var gennembrudt, som Jesuiterne havde rejst, strømmede Paulisternes Skarer over det øde Guayra ind i selve de spanske Kolonier. I 1632 plyndrede de Villa Rica og Ciudad Real, — saa hastigt kom Gengældelsen over de spanske Styrere. Jesuiternes Fredsværk vilde have lagt den nye Provins under den spanske Krone; nu blev det Røverne i Sct. Paul, der lagde den under den portugisiske og udvidede Brasiliens Grænser lige til de store Vandfald.

Men med ustækket Iver arbejdede Jesuiterne allerede paa at bygge et nyt Land op. I det sydlige Paraguay og i Entre Rios havde de allerede

[1]) Se Kortet S. 29.

flere Reduktioner, og som en Trøst for det tabte Guayra strakte de nu deres Kolonier ud over nye Egne øst for Uruguay. Her dannedes en tredie Kolonigruppe, de østlige Reduktioner, og snart blomstrede 9 nye Stæder mellem Uruguay og Havet.

Dog heller ikke Paulisterne hvilede. Med en Energi, der kan staa Maal med Jesuiternes, forfulgte ogsaa de deres Planer, og for dem var det en Livsbetingelse, at Jesuiternes Værk blev lagt øde i Bund og Grund. Paulister og Jesuiter var de typiske Repræsentanter for de to forskellige Kolonisationsmaader, som Portugisere og Spaniere bestandig havde fulgt. Det blev disse Privatforetagender, der trak de yderste Konsekvenser af de to Systemer; derfor maatte den ene eller den anden Part uigenkaldelig bukke under.

Skønt Jesuiterne ved at flytte deres Hjemstavn fra Guayra til Entre Rios og Uruguay havde lagt omtrent den dobbelte Afstand mellem sig og deres Fjender, havde Paulisterne ikke tabt dem af Syne. I 1636 drog de fra Sct. Paul langs Havets Kyst mod Syd, indtil de var omtrent paa Højde med de nye Reduktioner; saa brød de frem over Bjergene, der skiller Slettelandet fra Kysten, og kastede sig over den nærmeste Reduktion. De 400 Indianere i Byen forsvarede sig denne Gang tappert bag halvfærdige Forskansninger og under Jesuiterpræstens personlige Ledelse. Omsider maatte de kapitulere, og Paulisterne brød straks den indgaaede Overenskomst og anrettede et vildt Blodbad imellem dem. De nærmest liggende Byer blev derpaa forladte af Indbyggerne, og alle de østlige Reduktioner syntes indviede til at dele Guayras Skæbne.

Men nu havde endelig Jesuiterne lært den virkelige Stilling at kende: Slavejægerne var bestemt paa at drive dem ud af Landet, Regeringen i Brasilien saa med hemmelig Glæde derpaa, og fra de spanske Vicekonger var der ingen Hjælp at vente. De selv maatte føre deres Krig og med væbnet Magt skærme deres fredelige Værk. Deres Indianere maatte lære den evropæiske Krigskunst, og fremfor alt — de maatte væbnes med evropæiske Vaaben.

Vilde dette blive dem tilladt? Hoffet i Madrid var dem venlig sindet, — det kæmpede jo selv paa Papiret for den samme Kolonisationsmaade, som Jesuiterne udførte i Praksis. Men her drejede det sig om at faa Regeringen til at fravige et hidtil ubrydeligt Princip. Overalt var det strængt forbudt de hvide Mænd at give Indianerne Ildvaaben, — det var jo dem, hvorpaa deres egen Overlegenhed beroede, ligesom det var dem, der gjorde Paulisterne uimodstaaelige for de med Bue og Slynge bevæbnede Indianere. Jesuiterne har maaske næppe selv ventet sig noget Udbytte af en saadan Henvendelse; men de havde intet Valg. Paa et Ordensmøde i Cordova i Tucoman[1]) 1637 blev det enstemmig besluttet, at Montoya i dette Ærinde skulde rejse til Madrid.

Rejsen var lang, og det vilde i bedste Fald vare et Par Aar, inden Brødrene i Paraguay atter hørte fra Montoya. Svære Tilskikkelser hjemsøgte imidlertid deres Land, og alle forstod, at Afgørelsen snart vilde være nær. Kom ikke Montoya med det forønskede Svar, var Jesuiternes Planer dødsdømte sammen med Guaraniernes Nation. I 1637 kom

[1]) Nordvest for Buenos Ayres, se Kortet S. 29.

Paulisterne igen. Reduktionen Sct. Therese med sine 4000 Indbyggere blev deres Bytte, Sct. Joachim maatte Fædrene selv stikke i Brand. I 1638 faldt de to næste Reduktioner. Inden det øvrige Land blev opgivet, stillede Indianerne sig endnu en Gang mod de vilde Fjender og holdt Stand i et to Dages Slag. Saa sejrede endelig de øvede Krigere og deres overlegne Vaaben, og al Modstand blev nu opgivet. Den sidste af de østlige Reduktioner, Sct. Nicolaus, blev forladt, og alt hvad der endnu var i Live, blev ført over Uruguay. Jesuiternes Stat var nu indskrænket til det smalle Mellemrum mellem Floderne, og allerede bankede Fjenden paa denne deres sidste Port. Da lysnede det midt i den dybeste Nød.

Montoya havde ikke skuffet sine Brødres Tillid, — det lykkedes ham virkelig i Madrid at sætte sin Plan igennem og derved vise Ordenen den sidste og største af sine mange Tjenester. Vel havde den spanske Kolonistyrelse modarbejdet ham og med nogen Ret gjort opmærksom paa, hvor farligt det vilde være at give de Folk Ildvaaben, som man næppe havde kunnet undertvinge, saa længe de kæmpede med Pile og Køller. Men Montoya stillede Jesuiterordenen som Garant for, at de Vaaben aldrig skulde blive brugt mod andre end Kristendommens og den spanske Konges Fjender, og hans glødende Begejstring rev Kong Philip IV med. I 1638 fik han den ønskede Tilladelse.

Montoya vidste, at den Hjælp, han bragte, kom i den ellevte Time, og han spildte selv ikke et Øjeblik. Saa snart han i 1639 havde faaet de nødvendige kongelige Befalinger udfærdigede, ilede han — ikke til Paraguay, thi hvad skulde han der med tomme Hænder? — men til Peru, hvor de spanske

Vaabenfabriker og Kanonstøberier i Sydamerika fandtes. Herfra sendte han i 1640 den første Forsyning af Vaaben — 300 Musketter med Kugler og Krudt — samt nogle krigskyndige Læremestre ned til sine Venner i det saa haardt hjemsøgte Land ved de store Floder.

Endelig en Gang havde Spanien valgt en klog og fremsynet Politik, og Lønnen derfor kom før end det kunde ventes. Den 1. Decbr. 1640 gjorde Portugal sig uafhængigt under Hertugen af Braganza, og den Krigstilstand, som nu afløste den tidligere Personalunion mellem de to Lande, strakte sig også til deres Kolonier i de fremmede Verdensdele. Hvis Paulisterne nogensinde havde trængt til et Paaskud for deres Røvertog, havde de faaet det nu: som Huset Braganzas Undersaatter kunde de med ualmindelig god Samvittighed gøre Jagt paa de Indianere, der lød under den spanske Krone. Det varede ikke længe, før de benyttede sig af Anledningen.

I 1641 rykkede 800 Paulister med 6000 indianske Forbundsfæller frem mod Reduktionerne i Entre Rios: snart skulde ogsaa disse være jævnede med Jorden. Denne Gang hører vi intet om den Flugt og Rædsel, som deres Komme plejede at sprede foran dem; men en velordnet Hær paa 4000 Mand, af hvilke dog kun 300 var væbnede med Montoyas nye Geværer, rykkede ud for at tage imod dem. Reduktionstropperne tog Stilling bag en Biflod til Uruguay. Paulisterne saa vel fra den anden Bred de krigerske Forberedelser; men stolende paa deres Overlegenhed og vante til at sejre styrede de ubekymret i deres Baade over Floden for straks at fange de Indianere, der saa letsindigt tilbød sig

selv som Bytte. Allerede var de tæt ved den modsatte Flodbred; da lød der pludselig et Kanonskud inde fra Land, og tre Baade blev skudte i Sænk. Saa knaldede det rundt om fra de nye Geværer, Landgangsforsøget blev tilbagevist, og de overraskede Paulister maatte søge Flugten. Næste Dag gik Reduktionstropperne over Floden og besejrede for første Gang Mamelukerne i aaben Mark. Fra den Dag af var i Virkeligheden Røverstatens Magt brudt.

Under den langvarige Krig, som nu paafulgte mellem Spanien og Portugal, uddannede Jesuiterne deres Indianere til Amerikas bedste Soldater. Deres lille, fast organiserede Stat stod snart som de spanske Koloniers bedste Bolværk mod Portugiserne i Brasilien; og medens Jesuiterne saa ofte fordum forgæves havde anraabt de spanske Myndigheder om Hjælp, blev det nu Guvernørerne i Buenos Ayres, der Gang paa Gang maatte bede Jesuiterne om at sende dem deres krigsøvede Tropper til Undsætning. Hjælpen blev villig ydet, thi Jesuiterne satte en Ære i at kunne kalde sig den spanske Konges mest trofaste Undersaatter, og et Aarhundrede igennem forstod de spanske Konger ogsaa at paaskønne de Tjenester, Missionen havde ydet dem. Det blev Spaniens Skam og Skade, da de omsider glemte det.

III.

En Jesuiterpaters Beretning om Rejsen til Paraguay og Livet i Reduktionerne.

Saa længe Jesuiterstaten bestod, levede der til Stadighed mellem 50 og 100 Præster derovre, i Reglen to i hver Reduktion. Denne lille Flok styrede alle Statens aandelige og verdslige Anliggender; de ledede deres Menigheder i Fred og i Krig, de var deres Læremestre i alle de nye Kunster og Færdigheder, som skulde indøves, deres Skriftefædre og Dommere, — kort sagt, en Slags Halvguder blandt Folket, Indianernes legemliggjorte Forsyn. Vi træffer blandt dem Mænd af alle Nationer og af de mest forskelligartede Karakterer og Anlæg. Der var Repræsentanter for de statsmandskloge, verdenserfarne Jesuiter, der kendes saa vel fra Evropas Hoffer; Statens to Grundlæggere, Maceta og Cataldino, har sikkert hørt til denne Type. Der var lærde Filologer, som Antonio Ruiz, der fordybede sig i Studier over Guaranisproget. Der var flammende og fanatiske Kirkens Stridsmænd, som Montoya, — maaske den største Skikkelse i Republikens Historie. Men der var atter andre, der virkede jævnt og dagligdags i deres omfattende Gerning, omtrent som en brav og dygtig Landsbypræst under Rationalismen.

I Tidens Løb sendtes mange og lange Breve hjem til Evropa fra disse Missionærer i det fjerne, og disse Breve er nu den vigtigste Kilde til vort Kendskab til Missionens Historie. For at give et samlet Billede af Tilstanden derovre, saaledes som Jesuiterne selv ønskede, det skulde ses, skal her meddeles et Uddrag af en saadan samtidig Beretning. Gennem denne bliver da tillige Lejlighed til at gøre Bekendtskab med en af Jesuiternes ledende Mænd og med Arten af de Breve, som de sendte til Evropa.

Vi vælger en Præst af den jævne Slags, en brav og elskværdig Tyroler ved Navn Antonius Sepp. Han viser sig i sine Breve som en praktisk, lidt spidsborgerlig Mand, dygtig til alt, et Stykke af en Tusindkunstner. Han kan spille sine egne Kompositioner paa selvlavede Instrumenter, lige saa vel som han kan give Tegning til en Kirke, naar en ny Reduktion skal anlægges. Han er tillige en ærlig Mand, der ikke som adskillige af de jesuitiske Forfattere udelukkende maler med rosenrøde Farver. Hvad han selv har set og oplevet, fortæller han troværdigt og jævnt.

Hans Ophold i Paraguay falder i Aarene omkring 1700, midt i en rolig Tid, da de første stormfulde Aar forlængst var forbi og Statens Magt og Anseelse befæstet til alle Sider.

Af Pater Sepps Breve.

Efter at have ventet et helt Aar i Sevilla paa Skibets Afgang, fik vi endelig den 17. Januar 1691 gunstig Vind og sejlede fra Cadiz ud paa det store Ocean. Vi var 44 Missionærer fra forskel-

lige Nationer, Spaniere, Italienere, Nederlændere, Bøhmere, Østerrigere og jeg en Tyroler. Der var tre meget store Skibe i Følge, alle vel udrustede med al Slags Krigsmunition, og hvert af dem førte 50—60 Kanoner. Paa samme Skib, som vi, var de tre nye Guvernører over Buenos Ayres, Assuncion og Chile. Desuden forskellige Købmænd, Kræmmersvende, Barberer, sorte Slaver og Slavinder, 200 Soldater, 100 Matroser og allehaande Stoddere, Pøbel og Pak.

Den Plads, som Kaptejnen havde indrømmet hver Missionær, var saa snæver og lille, at man ikke kunde staa eller gaa, ja knap nok ligge ned. Den var 2½ Fod bred og 5 Fod i Længden. Ja et Par af os havde ikke engang saa meget Plads, at vi om Natten kunde rette Benene ud. Vinduet, der ikke var større end en Kage, undte os ingen af de kære Solstraaler, eftersom det den meste Tid maatte holdes lukket, for at ikke de larmende Havbølger skulde trænge ind samtidig med Dagslyset. Overalt var der en utaalelig Stank paa Grund af Skibets Møddinggrube, i hvilken al Slags Urenlighed flød sammen. Af Mus og Rotter saa store som Katte havde vi mange Hundrede i Skibet, og hvilken Stank de efterlader i deres Reder, er enhver bekendt. Vore Roser og Violer var den graadige Skibsbesætnings Hvidløg. Vor Røgelse var Soldaternes Tobakspiber. I Stedet for de af Moskus og Ambra duftende Apotheker havde vi Hønseburene med 600 Høns, Faarestien med 280 Faar og en Stald med 150 Svin. Alt dette var bestemt til Provision for vort Skib alene, men til Trods derfor maatte vi dog lide Hunger. I Stedet for det friske Kød maatte vi fortære det raadne, stinkende Flæsk,

som allerede var bleven nedlagt for et Aar siden, da Skibet skulde være afsejlet, Brødet var haardt som Sten, usaltet og fuldt af Orm, ligeledes bragt ombord for et Aar siden og to Gange bagt, derfor kaldet biscotum[1]): alt dette paa Grund af Kaptejnens Gerrighed, som den retfærdige Gud straffede straks paa Stedet, idet daglig 6 eller 8 Høns kreperede, Faarene faldt døde om, og en Pest udbrød mellem Svinene, saa vi har maattet kaste det, der saa dyrt var købt til Menneskenes Underhold, ud i Havet til Føde for Hvalfiskene.

Jeg vil ikke tale om Drikkevandet, der ofte stank som en Rendesten, saa at vi, naar det regnede, opsamlede den gavmilde Himmels Vand i Sengelagner, Hatte og Krukker. Heller ikke vil jeg tale om andre Besværligheder: om Stankelben, Væggetøj og Lopper, som ikke lod En have Ro Nat eller Dag, — ja, man maatte fast undre sig over, at disse smaa og svage Dyr foretog sig saa lange Rejser og ligesom den guldtørstende Købmand sejlede over det aabne Hav fra den gamle til den nye Verden.

Hvor ofte var ikke min Hovedpude og mit Bolster et haardt sammenrullet Skibstov! hvor ofte lappede jeg ikke min Kjole, saa næppe en Traad kunde holde mere! Hvor ofte vaskede jeg ikke mit Linned! Men den højeste Gud være lovet og takket, der under den største Del af vor Sørejse blæste os en frisk Vind i Sejlene, saa Skibet blev drevet frem som en Pil og hverken stødte paa Klipper eller Sandbanker.

Den 18. Jan. havde vi endnu Cadiz i Sigte,

[1]) Beskøjter.

og da kom Brødrene fra Kollegiet ud til os i smaa Baade, omfavnede os og gav os et sidste Farvel. Smukt var det at se paa det vide Hav de utallige Smaaskibe snart her, snart der, nærmende sig til vore store Skibe, der laa faste som Skanser eller Kasteller. Deres muntre Tilraab besvarede vi med Trommer og Piber, Viften med Fanerne, Trompetfanfarer og Brummen og Torden fra Musketter og Kanoner. Og saa fik vi Vind i Sejlene, og Cadiz og Evropa forsvandt for vort Blik, men ikke af vort Hjerte og vore Tanker.

Den 19. ved Solnedgang saa jeg for første Gang det store Verdenslys dukke sig i Havet bag sølvhvide Vandbjerge, og Solen og ligeledes senere Maanen syntes mig langt større og skønnere, end vi plejer at se dem i Tyskland.

Den 30. Januar saa vi Land, nemlig det berømte Bjerg, som kaldes Picus[1]), og som siges at være det højeste paa Jorden. Det stod midt i Havet, uden et eneste grønt Træ, ganske skaldet og nøgent og med Hovedet dækket af en stedsevarende Taagehætte, skrækkelig at skue. Dette Picus er vel bekendt for Mathematikerne paa Grund af Observationerne efter Polhøjden.

Den 31. Jan. kom vi lykkelig til de verdensberømte Insulæ fortunatæ eller de lyksaliges Øer[2]), ogsaa kaldet de Canariske. Tilvenstre havde vi Øen Teneriffa, tilhøjre Øen Palma. Ialt talte vi 7

---

[1]) Pico de Teyde paa Teneriffa (en af de Canariske Øer), omtr. 12,000 Fod højt.

[2]) Et Oldtidssagn fortalte, at der langt ude mod Vest skulde ligge nogle Øer, der var udstyrede med alle Naturens Herligheder og hvis Indbyggere levede i en Salighedstilstand. Senere blev dette Sagn knyttet til de Canariske Øer.

Øer, som alle ligger under den 28. Bredegrad. Spanierne siger, at den canariske Druesaft overgaar alle andre Vine og skal være en Drik for Guder. Øernes befjedrede brandgule og snehvide Musikanter istemmede selv Lovsangen over deres Hjem, derfor forbigaar jeg den i Tavshed.

Den 3. Febr. kom vi til Krebsens Vendekreds og ind i det hede Bælte. Her plejer en frygtelig Varme ellers at plage Folk, men os sendte Gud en frisk og kølende Nordenvind, saa vi ikke havde det anderledes end i Evropa i den dejligste Foraarstid.

Den 6. sejlede vi lykkelig forbi Hesperiderne eller de Capoverdiske Øer. De kaldes saaledes paa Grund af den skønne, græsgrønne Jordbund, der hele Aaret igennem dækker Øerne som med et grønt Fløjelstæppe.[1]) Stedet er meget usundt paa Grund af den altfor store Fugtighed og de skadelige Dampe, som opstiger fra Sumpene. For nogle Aar siden gik her 8 Missionærer og nogle Soldater og Skibsfolk i Land og spiste af Palmernes Frugter og af Vandmeloner og Pomerantser. Men oh! dyre Frugt, som ikke giver men berøver Menneskene Livet! Alle maatte de bide i Græsset og lade deres Liv her paa Capoverde, ikke uden stor Skade for den paraquariske Provins. For at undgaa sligt havde vi alle faaet meget strenge Ordrer til ikke at sætte vor Fod paa Strandbredden.

Idag blomstrede i vor lille Have, som vi førte med os fra Spanien, for senere i Paraquaria at kunne plante allehaande Blomster, en overordentlig

[1]) Øerne ligger udfor Capo verde (»det grønne Forbjerg«), Afrikas vestligste Punkt.

skøn Narcissus. Muskatvinranken begyndte ogsaa at skyde. Jasminen beholdt endnu enkelte Blomster.

Vi nærmede os nu stedse mere til Ækvator, og Nordstjernen og Karlsvognen eller den store Bjørn kunde vi næppe mere se.

Den 17., 18. og 19. Febr. skænkede den gavmilde Himmel os en velkommen Almisse: den sendte os nemlig hyppige Regnskyl til at læske de tørstende; thi vort Drikkevand begyndte allerede at smage ilde, og hvad der var endnu værre, selv dette blev os meget sparsomt tilmaalt og uddeltes til os 2 Gange daglig i en liden Skaal. Derfor opfangede de stakkels Soldater og de tørstige Søfolk Regnvandet i Sengelagner, Bordduge, Hatte, ja endogsaa i Skoene. De Høns, som endnu var tilovers af de 600 — thi de fleste var allerede længst kreperede — løftede Hovedet i Vejret, spærrede deres tørstige Næb op og snappede efter Regndraaberne.

Den 22. om Morgenen tidlig passerede vi Ækvator eller Linien, hvor Dag og Nat altid er lige lange.[1]) Forunderlig var den milde og ganske tempererede Luft, behagelig at nyde som om Foraaret. Vi sporede næppe Solens Nærværelse, skønt den ellers under Linien plejer at brænde alt, og næsten alle Søfarende her maa lide af Vindstille, saa at et Skib kan ligge som fastnaglet i 60—70 eller endnu flere Dage og ikke sejle et Skridt. Desuden plejer alt at forandre sig under Ækvator: Vandet raadner, Kødet stinker, Væggetøjet, de hvide Lopper og de sorte hoppende Smaadyr kreperer. Kryderier og Balsam dufter, og mange Mennesker

[1]) Dette er dog kun tilnærmelsesvis rigtigt.

faar en Slags Orm, som hurtigt gør det af med dem, hvis der ikke straks kommer Hjælp. Denne Sygdom begyndte ogsaa at angribe nogle af Missionærerne, men vi kom den, Gud være lovet, hurtig i Forkøbet. Jeg selv befandt mig hele Tiden ved bedste Helbred. Søsygen, som jeg havde lidt saa forfærdeligt af i Middelhavet, mærkede jeg intet mere til; jeg kunde nu baade spise og drikke, naar jeg blot havde haft noget.

Den 28. Febr. begyndte Almanakens 40 Dages Fastetid, derimod ikke Fasten selv, den havde vi allerede begyndt paa en rum Tid forinden. Vi strøede Aske paa os selv og paa alle Skibsfolkene og sejlede muntert videre.

Den 27. Marts hørte vi et Kanonskud fra det forreste Skib og saa en hvid Fane blive stukket ud som Tegn paa, at de saa Land. Kort efter gjorde vort Skib det samme. Fra Mastespidsen saa Udkigsmanden med blotte Øjne Brasiliens Kyster paa højre Haand. Dette skete ved Solnedgang. Det er ikke til at beskrive, hvorledes alle nede i Skibet kappedes om at være den første til at faa Øje paa Land, nogle steg op i Masterne, andre trak deres Kikkerter frem. Ogsaa jeg fik fat i mit Øjeglas og fik det pudset. Alle var vi lutter Øjne. Ved Middagstid raabte Pater Antonius Bøhm, der paa lange Afstande har Øjne som en Los, at nu kunde han se Land. Kort efter opdagede ogsaa jeg Amerika, og snart kunde vi alle se det.

Den 28. Marts kom vi til La Platas Munding, som er 70 Mile i Bredden. Kære Læser, det er da endelig en Flod! Jeg er vis paa, at om alle Evropas Kilder, Bække, Søer og Floder løb sammen, kunde de dog ikke maale sig med denne i Bredde.

Og dog siger man, at Amazonfloden i Brasilien skal være endnu større.

Den 1. April. Da jeg imorges vaskede mit Ansigt, mærkede jeg, at Vandet kun smagte en ubetydelig Smule af Salt, og ved Middagstid kunde vi nyde den første Slurk frisk Vand. Det kan nok være, at alle tog til sig deraf, ret som om det var den bedste kretiske Vin eller Malvasier. Det er ikke til at beskrive, hvor det kære Element smagte os alle, endskønt det endnu ikke var ganske klart.

Den 4. April. Vi var ikke mere end 20 Mile fra Buenos Ayres, men kunde endnu ikke se Byen. Vi pyntede derfor Skibet, hængte alle Faner ud og behængte Skanseklædningen rundt omkring med smukke røde Tæpper, aabnede alle Kanonportene og skød Kanonerne frem, saa man kunde se dem. Guvernørerne, Kaptejnerne, Købmændene, Soldaterne, Matroserne, Fiskerne, ja endogsaa Kokkedrengene trak i deres bedste Klæder og pyntede og pudsede sig; alle var glade og alt var i Gala. Alene de stakkels Missionærer trak i deres fattige Frelsers Liberi, og gik i deres gamle, luvslidte, pjaltede Kjoler.

Den 6. April. Hellere med Guld end med Blæk vilde jeg mærke denne Dag! Det var nemlig den længselsfuldt ventede Fredag, paa hvilken vi efter vor møjsommelige Sørejse endelig ankom til Buenos Ayres og betraadte Amerikas Jord.

Der hørtes imorges paa den store Sølvflod ikke andet end Metalstykkernes lystige Torden, Trompeternes krigerske Skingren, Trommers og Pibers Larm, Sømænds og Fiskeres muntre Raab. Overalt saa man Bannere, Standarter og Faner i Luften, paa Strandbredden stod spanske Kompagnier til

Hest og til Fods. Utallige Amerikanere med deres Musikinstrumenter, Indianerkvinder med deres smaa Børn, 2 ved Haanden og 2 paa Armen, Negere med deres Negerinder, sorte og hvide, nøgne og paaklædte, døbte og udøbte kom os imøde, greb og kyssede vor indviede Haand. Hvem kunde her holde Taarerne tilbage! Jeg visselig ikke. Jeg knælede ned paa Jorden og kyssede den med stor Andagt. Saa omfavnede jeg de kære Indianere og gav dem min Haand at kysse.

Da vi var kommen i Land, ansaa Provincialen[1]) det for højst nødvendigt, at de 44 Missionærer fik en hel Maaneds Hvile efter den strenge Sørejse for igen at komme til Kræfter; thi endskønt vi, Gud være lovet, ingen Dødsfald havde haft, var dog de fleste, og i Særdeleshed Spanierne, som her for første Gang havde været paa Havet, ankomne til Buenos Ayres blege som Døden, svage og elendige. Ogsaa vi tyske havde ingen Skade af at udhvile os en Maaned i Byen.

Buenos Ayres er en lille By[2]), den har kun 2 Gader, der skærer hinanden i et Kors; Husene har alle kun eet Stokværk, de er ikke byggede af Sten, men af en Slags Lerklumper, og kan derfor næppe vare 7 Aar, før de falder sammen. Taget er af Siv. Dette skyldes ikke Mangel paa Sten, men derimod Mangel paa Kalk, som vort Selskabs Medlemmer først i dette Aar har fundet en Methode til at brænde, ligesom de for 5 Aar siden har begyndt paa at brænde Mursten og Tegl. De har derfor allerede besluttet at bygge en ny Kirke i Buenos

[1]) Forstanderen for Jesuiterordenen i en Provins.

[2]) Den har nu henved 600,000 Indbyggere.

Ayres, ligesom de allerede har paabegyndt et nyt højt og smukt Taarn af Sten og Kalk. Bygmestrene er Jesuiter, Haandværkerne er vore Indianere, som fra Reduktionerne sendes til Buenos Ayres. Allerede er Kollegiet og enkelte andre Huse i Byen tækkede med Tegl.

Guvernøren bor i Slottet, som er omgivet af Volde og Grave. Soldaterne, som skal beskytte denne Stad og det hele Land, er ikke mere end 900 Spaniere. Dog hvis nogen Fare skulde vise sig, vilde vi straks fra vore Byer bringe over 30,000 Indianere i Marken, alle til Hest; og de forstaar lige saa godt at bruge Musketten og Sablen, at danne Halvmaane og formere Eskadron, at kæmpe offensivt og defensivt som evropæiske Soldater. For ikke at tale om deres Pile og Buer, Stenslynger og Køller, som de endnu er Mestre i fra deres Hedenskabs Tid.

Jorden er overordentlig frugtbar. Rundt omkring kan Du træffe Flokke paa 12 eller flere Tusinde Okser og Køer, som gaar herreløse paa Græs. Ønsker Du at slagte et Høved, saa gaar Du blot ud paa Marken, kaster det en Strikke om Hornene, trækker det hjem, og det tilhører Dig. Vi har nylig ladet 20,000 drive sammen og solgt dem for 12,000 Daler. Agerhøns er der saa mange af, at naar man rejser gennem Landet, behøver man ikke at tage anden Proviant med end Brød og Salt, Agerhønsene kan man slaa ihjel med en Stok ligesom vore tamme Høns, der løber omkring for vore Fødder. Det kære daglige Brød bages af den bedste Hvede og er snehvidt, men det spises uden Salt, dels fordi det saaledes er Skik hos Indianerne, dels fordi Saltet er saa dyrt. Sølv gælder her mindre end Jern; for en

Kniv, som i Tyskland koster 3 Kreutzer, maa man her give en Daler, ja ofte kan den slet ikke faas for Penge. Men for en saadan lille Kniv kan man købe 2 smukke Heste, og for en Knappenaal en mægtig, hornet Tyr. — —

Efter at vi som sagt havde hvilet os en Maaned i Buenos Ayres, sendte Provincialen de nys ankomne Spaniere til Cordova i Tucoman for der at fuldende deres Studier; thi alle disse var endnu unge Mænd. Men de udenlandske Præster, som alle var ældre, tildels graahaarede Mænd, sendte han til de indianske Landsbyer, som ligger langt oppe i Landet ved Floderne Parana og Uruguay. Sejladsen op ad Floderne foregik paa følgende Maade: 300 kristne Indianere havde allerede indfundet sig ved Floderne med deres smaa Skibe, som Spanierne kalder Kanoer. Jeg skal beskrive disse Skibe, før vi gaar ombord paa dem. Man tager 2 store Træstammer, 70—80 Fod lange og 3—4 Fod tykke, dem binder man sammen med et Skridts Mellemrum; midt paa dem lægger Indianerne nogle 12 Fod lange Tværtræer, som egentlig ikke er Træer, men store Rør; paa dem bygger de af Straa og mindre Rør en lille Hytte, som kan rumme 2—3, ja endogsaa 4 Præster. Væggene er af Straa, Taget er dækket med Oksehuder. Paa den ene Side er der et lille Vindue, paa den anden en lille Dør med en Oksehud for. I en saadan ringe og straatakt Hytte kan en Missionær, der i Christo er afdød fra Verden, leve sit aandelige Liv, tale med sin Gud i Stilhed, skrive, spise, sove og forrette alle Slags gejstlige Øvelser, ganske som om han boede paa Landjorden i et Kollegium. Thi Indianerne kan ro saa forsigtigt, at Præsten næppe

mærker, om Skibet gaar eller ligger stille, han hører ingen Larm af Aarerne, ej heller af Flodens Vand: thi paa Grund af Flodens umaadelige Bredde er Vandet næsten stillestaaende. Og Indianerne kan sidde og ro den hele Dag uden at tale et Ord med hinanden, endnu mindre vil de brøle og skrige for ikke at forstyrre Præsten i hans Bønner og Øvelser.

Disse Kanoer besteg vi den 1. Maj Aar 1691, 4 Mile borte fra Buenos Ayres; thi Præsterne tillader ingenlunde, at de døbte Indianere har noget Samkvem med Spanierne, og derfor maa de ikke sejle med deres Skibe helt op til Byen. Vi besteg altsaa vore Fartøjer, 2 og 2 eller ogsaa 3 sammen, og roede hver med 24 Mand op ad Floden, der, som allerede sagt, laa stille og spejlblank som et Hav. Vi sejlede mellem Øer, snart til højre snart til venstre, den ene skønnere end den anden. Dér voksede de skønneste Palmetræer, med deres modne gule Frugter vinkende os ind under deres tætte Skygger; dér voksede de eviggrønne Laurbær, der beskyttede os mod Uvejr og Torden. De skønneste Lemoner og vellugtende Citroner og andre os ubekendte vilde Frugter bevarede os for Sult og Tørst, vi syntes at sejle i et andet Paradis. Kun dette er at beklage, at alle disse Øer, vel 60 i Tallet, ikke beboes af en eneste Sjæl, men alene er overladt allehaande vilde Dyr til Opholdssted, medens de kunde være de skønneste Lysthaver for Konger og Kejsere, hvis den store Verdens Skaber havde henlagt dem til Evropa. Af de herligste Fisk findes her saa mange, at jeg selv med mine egne Hænder har fanget adskillige uden Krog eller Medestang. Der kræves ingen anden Kunst dertil, end at man holder begge Hænderne sammen ned i Van-

det og saa hurtig løfter dem op. Det myldrer i Vandet af lutter Fisk, og naar Solstraalerne har opvarmet Vandet en Smule, springer de ofte højt i Vejret og lige op i de forbisejlende Smaaskibe. Sagen er den, at siden Verdens Skabelse har aldrig noget Menneske fisket her.

Da vi havde sejlet i 8 Dage paa den store La Plata Flod, passerede vi paa venstre Haand den store Flod Paraguay, af hvilken Paraquaria har Navn, og sejlede til højre ind i Floden Uruguay, som søger sit Udspring 300 Mile borte oppe imod Brasilien. Ved denne ligger, 200 Mile fra Buenos Ayres, 14 af vore indianske Reduktioner eller Landsbyer, de øvrige 12 ligger længere inde paa højre Side af Floden Parana.[1])

Den første Reduktion ved Uruguay er Japeyu eller De hellige tre Konger, hvorfra jeg skriver dette. 7 Mile længere borte ligger Sancta Cruce, derpaa St. Thomas, Apostolos, La Concepcion o. s. v.

Den 25. Maj kom Præsten fra Sancta Cruce os imøde med 20 Musikantere for saaledes med Jubel og Munterhed at føre os ind i det forjættede Land. Desuden medførte han allehaande Proviant, 90 smukke hvide Brød, 2 Fade Honning, syltede Ferskener, og Sukkerrør, af hvilke man presser det ægte Sukker. De ligner de tykke Spanskrør, der i Tyskland bruges til Spadserestokke. Han var den første Missionær, som vi saa, en smuk, hvidhaaret Olding, som uden Medhjælp nu paa andet Aar havde vogtet over 5000 Sjæle. Han glædede sig saare, da han erfarede, at der nu var kommen 44

---

[1]) Se Kortene S. 2 og 29.

nye Arbejdere til den store paraquariske Vingaard, og haabede, at ogsaa han snart maatte faa en Medhjælper, hvad der ogsaa gik i Opfyldelse.

Den 26. ved Middagstid naaede vi til et Sted, hvor Floden Uruguay styrter ned over en Klippe og paa en halv Mils Vej strømmer afsted mellem lutter store Stene. Vi maatte derfor tage vore Kanoer fra hinanden og slæbe Træstammerne op den ene efter den anden, hvad Indianerne besørgede paa en halv Dag. Natten derefter og den følgende halve Dag holdt vi Hvil, thi det havde været et anstrengende Arbejde at slæbe de 60—70 Fod lange Træstammer op imod Vandet imellem de snævre Stenklipper. Vi fik det dog ret hurtigt besørget, Stammerne blev igen bundet sammen, Hytterne paany opførte, og vi kunde fare videre.

Dette Vandfald har den vise Skaber (efter alle Missionærernes Mening) alene indrettet til vore fattige Indianeres bedste. Thi saa langt var allerede Spanierne sejlede med deres store Skibe, men saa hed det: hertil og ikke længere! De maatte igen vende om og sejle tilbage til Buenos Ayres, og indtil denne Dag har de ikke gjort et eneste Fodtrin i vore Byer. De kan ikke drive nogen Handel eller Omsætning med vore Indianere, hvilket er os til ubestridelig Nytte; thi Spanierne er hengivne til mange Laster, som vore brave, enfoldige Indianere intet kender til. Men kommer de i Berøring med dem, saa vil de gøre Indianerne til Slaver og Livegne, behandle dem som Hunde og Bestier og fordærve alt det, der har kostet Missionærerne saa meget Arbejde og Sved.

Efter at vi havde passeret Vandfaldet, kom vi endelig den 1. Juni efter en Maaneds Sejlads i

Nærheden af Japeyu. Vi stillede vore Skibe i Orden som en lille Eskadre i Halvmaaneform, Straahytterne bedækkede vi med grønne Grene, over Dørene byggede vi en Triumfbue af Laurbær og behængte den med allehaande Frugter, som vi havde tilovers af Provianten, saa at vore Boliger mere lignede grønne Lysthuse end tørre Straahytter. Desuden havde hvert Skib en Tambour, en Skalmejeblæser og en Trompeter, som stødte muntert i Metallet, oplivede de indianske Roerkarle, fornøjede Præsterne og fyldte de omliggende Kyster, Øer og grønne Skove med deres muntre Genlyd. I denne Orden gjorde vi Holdt, da Solen gik ned, og da saa vi allerede paa den anden Flodbred Byen med dens Taarn, Kirke, Præstebolig og de lange Række af Huse og Hytter, hvori Indianerne boer. Vi kunde dog endnu ikke ses af dem, men blot ved Trompetfanfarer tilkendegive vor Nærværelse.

Den 2. Juni ved Solopgang sejlede vi endelig i den ovenfor beskrevne smukke Orden tvers over Floden. Næppe fik Indianerne i Landsbyen Øje paa os, før de opløftede et Glædesskrig: Jopæan, Jopæan! løb ud af deres Hytter, een halvnøgen, en anden ifærd med at binde Skindet om sig, en tredje besteg sin Skimmel og viste sin Færdighed for os, een greb sin Bue og Pil, en anden sin Slynge og Sten, og alt hvad der løbe kunde, løb ned til Floden. Endogsaa de smaa Børn, som næppe kunde staa paa Benene, sprang og hoppede af Glæde, Broderen førte Søsteren med sig, og snart faldt de begge over hinanden og trillede ned ad Bakken. Og de gamle graahaarede gav næsten ikke Børnene noget efter, de greb deres Stokke og gjorde sig unge, den blinde fik fat i sin Ledestav og gav sig paa

Vej. Kun af Kvindekønnet var der ingen, — ikke en eneste Indianerkvinde, som var over 7 Aar gammel, kom os imøde. Var de maaske ikke saa nysgerrige som Mændene? eller turde de af Frygt ikke vise sig? Nej, kære Læser, Du vil aldrig kunne gætte, hvor de var; thi saaledes vilde intet Fruentimmer i Evropa bære sig ad. De var alle forsamlede med hverandre i Kirken, hvor de knælede ned og bad for de kære Missionærer.

Men vi vil ikke forstyrre deres Andagt. Medens de fromme Kvinder beder i Kirken, vil vi atter gaa ned til Flodbredden for at være Vidne til de Glædestegn, hvormed vi blev modtagne.

Midt ude paa Floden kom 2 Skibe sejlende, der begge lignede vel bevæbnede Fregatter eller Galejer. Det glimtede fra Musketterne, Trommerne brummede, det skingrede fra Skalmejer og Trompeter. De to Skibe kæmpede med hinanden som i et virkeligt Søslag. Paa Strandbredden stod Kommandanten med 2 Eskadroner Kavalleri og 2 Kompagnier amerikansk Fodfolk, som ikke mere var dækkede med Tigerskind eller Oksehuder, men pyntelig paaklædte i Galla efter spansk Mode. Deres Vaaben var Sabel, Musket, Bue, Pil, Slynge og Kølle. 4 Fændriker svingede med Fanerne, 4 Trompetere gav Signalet, Klarinetter, Fagotter og Skalmejer blæste Alarm, da vi steg op af vore grønne Løvhytter, hilste og blev budt velkommen. Og medens Klokkerne ringede, gik vi under skønne, højt opbyggede grønne Triumfbuer op til Kirken ledsagede af flere Tusinde Indianere, der lignede en hel Armé. I Kirken traf vi Kvinderne bedende for os, men ikke en eneste løftede Øjnene for at se efter os. Straks istemmede Sangerne og Musiken

»Laudate dominum omnes gentes« [Lover Herren alle Folk] til Tak, fordi den højeste Gud paany havde forbarmet sig over dette Folk og lykkelig ført saa mange Sjælesørgere og nye Arbejdere til dem over det vide Hav.

Da Laudate var til Ende, kom Corregidor (saaledes kaldes den fornemste af alle Indianerne) og holdt en kort Taksigelsestale til os og modtog os i Folkets Navn. Det samme gjorde ogsaa en Indianerinde, som var den mest veltalende af alle Kvinderne; og efter hvad Hr. Superioren, der forstod det paraquariske Sprog, udlagde for mig, havde hun holdt en meget smuk Tale, idet hun, da det netop var Pinseaften, sammenlignede de Missionærer, der var komne til de amerikanske Folk, med de Ildtunger, der kom over de hellige Apostle.

Paa denne Maade forløb den hellige Aften og den følgende Dag under Jubel og Glædestegn. Om Natten overværede vi forskellige Danse, den ene skønnere end den anden. Den første udførtes af 8 Drenge, der med stor Færdighed legede med Spyd, den næste dansedes af 2 Fægtemestre, den tredie af 6 Sømænd og den sidste af 6 smaa Drenge til Hest, alle Indianere, men klædte i spanske Dragter. Disse af Missionærerne afrettede Dansere kunde med Ære lade sig se i enhver Komedie for Konger og Kejsere. Derpaa begyndte en Turnering til Hest, og da det var Nat, og her ikke findes Voks eller Olie til Belysning, tog de store, lange Oksehorn, fyldte dem med Fedt og Talg og antændte dem, og idet de holdt dem højt i Vejret, syntes det at være lutter Fakler, der forvandlede den mørke Nat til Dag. — —

Vi har ialt 26 Reduktioner, og hver af dem

bliver tilset af 1 eller 2 Præster. En Reduktion eller Landsby rummer 3—6 eller endog flere Tusinde Sjæle. Alle disse maa Præsten skrifte og tilsige Syndsforladelse; han maa døbe Børnene, som næsten daglig fødes, give de døende den sidste Olie og senere begrave dem, hvilket ogsaa næsten daglig indtræffer. For dem, der vil indtræde i Ægteskabet, skal han 3 Gange forkynde Tillysning og siden vie dem. Hver Dag skal han udvikle den kristne Lære for de unge og bede Rosenkransen for de gamle; thi de gamle har saa daarlig en Hukommelse, at de knap af sig selv kan gøre Korsets Tegn. Hver Søndag maa han prædike for dem, i Fastetiden 3 Gange om Ugen fortælle en bibelsk Historie, anordne Processionerne og alt, hvad ellers en Sjælesørger har at gøre. Men desuden maa han være sin egen Degn og Kirkebetjent, til Fasterne maa han selv pynte Alteret, selv stille Lysene op, smykke Krybben til Juleaften og den hellige Grav til Paaske. Præsten maa selv tilskære sin Messehagel og Præstekjole saa vel som Alterklædet, han maa se efter, om de hellige Kar bliver pudsede. Alt dette angaar endda kun hans gejstlige Embede; men lad os nu ogsaa se lidt paa Økonomien og Husholdningen. Jeg kan sige det hele med den hellige Paulus's Ord: Præsten maa være alt for alle.

Sjælesørgeren skal være Kok, Uddeler, Indkøber, Sygepasser, Læge, Bygmester, Gartner, Væver, Smed, Maler, Møller, Musikdirigent, Snedker, Pottemager, Teglbrænder, og hvad andre Bestillinger der kan findes i en vel ordnet Republik.

Her vil nu straks en eller anden sige mig lige op i Ansigtet: Dette er umuligt, en Præst kan ikke overkomme alt dette! Men han maa undskylde

mig, saaledes er det gaaet til her i mange Aar, og saaledes gaar det den Dag i Dag. Jeg skal nærmere udvikle et og andet af det, jeg ovenfor har sagt.

Præsten maa daglig give sine Køkkendrenge deres Portion Salt med de udtrykkelige Ord: Dette skal kommes i Suppen, dette er til Kødet! hvis ikke, da kaster den gode Indianer det altsammen i Suppen, hvad enten saa Præsten kan spise den eller ej; og lader han saa bagefter Kokken spise denne Suppe, for at han kan afskrækkes af Saltet og en anden Gang bruge mere Maade, saa vil Kokken spise den med Velbehag; og spørger saa Præsten: »Min Søn« (saaledes tiltaler vi Indianerne, ligesom de kalder os Fader, Pay, paa deres Sprog), »Min Søn, mærker Du, at denne Suppe er uspiselig, fordi Du har saltet den altfor stærkt?« saa svarer han: »Pay, jeg mærker ikke noget, vil Du ikke spise den, saa vil jeg.« Dermed ender Striden, men det er Præsten, som det gaar ud over. Vil jeg have mine Fade og Gryder rene, saa maa jeg lade mine Køkkendrenge bære dem ind i mit Værelse efter Maaltidet, for at jeg selv kan se dem efter, tage dem i Haanden og kigge ned i Gryderne.

Vi har en stor og smuk Have, som jeg fra mit Værelse kan gaa lige ud i. I Køkkenhaven har jeg hele Aaret igennem Salat, Pastinakrødder, Ribs, Spinat, Radiser, Kaal, Roer, som jeg selv har bragt med mig fra München, Persille, Annis, Fennikel, Coriander, Meloner og Agurker.

I Urtehaven har jeg Lægeurter for de Syge, nemlig Mynte, Rude, Rosmarin og Majoran; Pimpenellen har Myrerne spist for mig.

I Blomsterhaven er der hvide Lillier, Nardus,

Solsikker, Morgenfruer, gule og blaa Violer, Riddersporer og mange smukke indianske Blomster.

I Frugthaven er der Æble-, Pære- og Nøddetræer, Ferskener, Lemoner, søde og sure Citroner og Kvæder. Pære- og Nøddetræerne vil ingen Frugt bære, skønt de vokser godt; jeg ved ikke, hvoraf det kommer.

Vinbjerget er saa stort, at det vel kunde give 50 Amer[1]), men har i dette Aar ikke givet saa mange Druer, at jeg har kunnet spise af dem 2 Gange ved mit Bord. Aarsagen dertil er de utallige Myrer, som afæder alt, skønt 8 Indianerdrenge daglig samler dem sammen og 2 Gange om Dagen opbrænder dem i mit Paasyn. Jeg har ellers haft meget Arbejde med dette Vinbjerg iaar, jeg har selv beskaaret Rankerne, og senere har jeg jævnlig ladet Indianerne skuffe og hakke omkring dem, dog alt forgæves. Derfor er Vinen her overordentlig dyr, 24—30 Rdlr. Amen, og den er meget usund paa Grund af den Gibs eller Kalk, som de jævnlig kommer deri, for at den skal holde sig; thi ellers vilde den straks blive til Eddike. Ofte har jeg et halvt Aar igennem ikke en Draabe paa mit Bord og kan næppe faa, hvad der er nødvendigt til det hellige Messeoffer.

Hvad de syge angaar, maa Præsten være baade Læge og Apotheker. Præsten maa føle Patienternes Puls og jævnlig aarelade dem, da næsten ingen Indianere kan gøre det. Præsten spørger, hvordan Patienten har sovet, og om han har Appetit til Maaltiderne, og er der nogen Medicin nødvendig,

[1]) En Ame var i Danmark c. 160 Potter, er i Sydtyskland 150 Liter.

maa de have af Præstens Pulver eller af Præstens Draaber. Men Indianerne har kun faa Sygdomme. De dør næsten alle af Orm, der avles i deres Legeme paa Grund af den forskrækkelige Mængde halvraat Kød, som de fortærer. Da de er saa graadige, kan Maven ikke fordøje det, altsaa raadner det i Maven, og hvor der er raadent Kød, der er ogsaa straks Orm, og hvor disse Orm tager Overhaand, kan Maven ikke længer beholde noget i sig. Deraf følger Blodgang eller Dysenteri, af hvilken Sygdom som sagt næsten alle Indianere dør.

Ofte vilde vi helt mangle det kære Salt, hvis ikke Skibene bragte os det fra Spanien; men Indianerne spiser alt uden Salt, ogsaa Kødet, saaledes er de vante. Hvad mig angaar, vil jeg ogsaa nok om et Aar eller to fuldstændig tabe Smagen derfor, jeg har allerede kun lidt af den tilbage og spiser det usaltede Brød, som om det var saltet; thi Sulten er den bedste Kok. Men Indianerne er efter Salt, som Høgen efter Duer; saa snart de kan faa Fingre i noget, rapser de det og spiser det som Sukker, saa at mangen Gang min Kok har fortæret det Salt, som jeg har givet ham til Maden, og bagefter sat mig de usaltede Retter paa Bordet. — —

Reduktionerne ligger næsten alle paa Høje langs de fiskerige Floder Uruguay og Parana. Hver af dem tæller 6—8 eller endnu flere Tusinde Sjæle. Husene er anlagte i brede Gader, ligesom i de evropæiske Byer, dog med den betydningsfulde Forskel, at de alle er ganske lave og at der ikke findes noget Gulv i dem, saa at Indianerne bor paa den bare Jord. Murene er ikke af Sten, men af velstampet Ler. Taget er af Straa, kun ganske enkelte har endnu begyndt at tække med Tegl. Der

er ingen Vinduer og ingen Røgfang eller Skorsten, Husene er derfor kulsorte og hele Dagen fulde af Røg, saa at jeg, naar jeg besøger mine syge, ofte er nær ved at kvæles af Røgen, og mine Øjne nylig af den Grund har været betændte og rindende i 14 Dage, saa jeg frygtede for, at jeg helt skulde miste Synet.

Men nu der inde i Huset? Hvor er Stuen? Sovekammeret? Køkkenet og Kælderen? Alt dette har Indianerne ud i eet, de behøver ikke at gaa langt for at komme fra Kammeret ind til Stuen; Kælderen er et udhulet Græskar, i hvilket de henter Vand fra Floden, Sengen er hos de rige og fornemme et langt Fiskenet flettet af Palmetrevler og ophængt mellem 2 Træstammer. De, der ikke har saa godt Raad, ligger paa en Oksehud paa den flade Jord uden Hovedpude eller Dyne. Køkkentøjet bestaar i en eller anden Lergryde, til Ske bruger de Haanden, til Kniv Tænderne, til Gaffel de 5 Fingre; Drikkeskaalen er det ovennævnte Græskar, Stegespiddet er den første den bedste Pind, som de stikker Kødet paa; og mens det steger paa den ene Side, begynder de allerede at æde af det paa den anden, saa Stegen er spist samtidig med, at den er stegt. Der gives ogsaa nok nogle Indianere, der ikke engang kan vente saa længe; de tager et Stykke Kød, svinger det tre Gange gennem Røgen og Flammerne og farer saa straks i Munden med det.

Døren er 3 Spand bred og 6 Spand høj, ikke af Brædder, men af en Oksehud; den er aldrig lukket, fordi der ikke er noget i Huset, som kan stjæles. Denne Dør fører som sagt ind til Husets eneste Rum. I dette ligger Fader og Moder, Søster og Broder, Børn og Børnebørn, 4 Hunde og 3

Katte, Rotter og Mus, som det vrimler af, Faarekyllinger og Kakkerlakker i Tusindvis. Hvilken ulidelig Dunst alt dette maa foraarsage i saa lille og lav en Hytte, er let at tænke, og trods dette maa jeg daglig besøge 20—30 eller flere sengeliggende og gamle; her maa jeg trøste Faderen eller Moderen, der maa jeg bringe de døende Sakramentet. Det er ikke til at beskrive, med hvilken Ro og Sjælefred disse Indianere skilles fra Livet. Selv under et langt og smertefuldt Sygeleje mærker man aldrig noget Tegn paa Utaalmodighed, hører aldrig et Suk eller en Klage, endnu mindre Skrig eller Jamren. Paa Dødslejet bekymrer Indianeren sig ikke om sin Kone eller sine Børn, fra hvilke man heller aldrig hører et Suk; han bekymrer sig ikke om Gods og Formue, som han skal forlade, thi det bestaar alene i et udhulet Græskar; ikke om Gæld, der skal betales, eller om Testamente, der skal skrives; ikke om sine Fjender, thi af dem har han ingen. Med et Ord, jeg tror ikke, at der nogensteds i Verden findes en Slægt, der saa fattet og rolig forlader det timelige som netop disse af Verden foragtede, fattige og enfoldige Indianere.

Naar en Pige er 14 eller 15 Aar og Drengen er 16, er det allerede Tid at de kommer i det hellige Ægteskab. Hensynet til Bolig og Klæder kan ikke hindre dem. Huset giver jeg de Nygifte, ligesaa Bryllupsklædningen, 5 Alen uldent Tøj til hver. Sengen, der er den bare Jord med en Oksehud over, mangler heller ikke, Bryllupsmaaltidet afholder jeg, med en eller flere gode, fede Køer, og siden hen giver jeg dem hver Dag i Aaret saa meget Kød, som de behøver. Skik og Brug kræver kun det ene, at Bruden bringer Udstyret med fra det

fædrene Hus. Og hvori bestaar da dette Udstyr? Kære Læser, jeg kunde lade dig gætte og gætte, og du vilde dog ikke regne det ud. Den Morgengave og Medgift, som Indianerpigen bringer sin Brudgom, bestaar i det saa ofte omtalte udhulede Græskar og intet andet. Dog følger den Forpligtelse med, at hun i dette Græskar skal hente Vand til sin Husbond fra Floden. Derimod forpligter Indianeren sig til at bære Brænde til Køkkenet, og dermed bliver Ægteskabet sluttet. Her er endnu at bemærke, at naar Indianerne skal giftes, er det ikke Manden, men Kvinden, der begærer den anden til Ægte. Indianerpigen kommer altsaa til mig og siger: »Pay, Fader, jeg vilde gerne have denne eller hin til Ægte, hvis du ikke har noget derimod.« Jeg lader den unge Mand kalde og siger til ham: »Min Søn, den og den Pige har begæret dig til Ægte, er du tilfreds med det?« Siger han ja, som de næsten altid gør, saa er det i Orden, Haandslag er givet, Bryllupet staar for Døren. —

I hver Landsby er en stor, smuk Kirke med Taarn og 4 eller 5 Klokker, 1 eller 2 Orgeler, et rigt forgyldt Højalter, 2 eller 4 Sidealtre og en helt forgyldt Prædikestol. Der findes mange, dog kun af Indianerne malede Billeder, som ikke er saa ganske uefne, 8—10 eller flere Sølvlysestager, 3—4 eller 5 Sølvbægere, 3 eller 4 Par Sølvkander, 3 Sølvkors, en smuk Monstrans og et stort Ciborium[1]), begge af Sølv. Messeklæderne og alt hvad der hører til det hellige Messeoffer er saa pynteligt og af saa kostbart Materiale, at det kunde bruges med Ære i en hvilken som helst Domkirke i Evropa.

[1]) Monstrans og Ciborium er indviede Kar, der bruges ved Nadversakramentet.

Hver Reduktion har 4 Trompetere, 3 gode Tiorbister[1]) og 4 Organister. Jeg har i dette Aar uddannet 30 Skalmejeblæsere, 18 Cornetister og 10 Fagotister saa vidt, at de kan blæse og synge alle mine Kompositioner. Af Diskantister har jeg allerede undervist 50, som ikke har saa daarlige Stemmer. Desuden har jeg i min Reduktion 8 Indianerdrenge, som kan synge det berømte »Laudate pueri« saaledes, at det næppe kan gøres bedre i Evropa. —

Mod Syd, Vest og Nord ser man fra denne min Landsby intet andet end en uafbrudt, jævn, uendelig udstrakt Flade, bedækket med talløse Kvæghjorder, som græsser paa de grønne Sletter. Vi har ingen Stalde, men lader det kære Kvæg gaa paa Græs Sommer og Vinter, Dag og Nat. Vi slaar ikke Hø, thi det knæhøje Græs vokser hele Aaret rundt. Vi behøver ingen Hyrde eller Vogter, thi her er ingen Tyve. Naar Kokken skal bruge Mælk, sender jeg blot den første den bedste Indianer ud paa Marken, han fanger en Malkeko, malker den og bringer mig Mælken. Til Malkespand bruger han et udhulet Græskar, til Skummeske en Muslingeskal.

Jorden her er meget frugtbar, og Agrene giver rigelig 100 Fold igen, selv om de bliver meget daarlig dyrkede og aldeles ikke gødede. Den almindeligste Kornsort er Majs; den bliver ikke malet til Mel, men knust i en Træmorter, derpaa koges den i Vand sammen med Kød, men uden Salt, til en Slags Grød. Eller de bager Dejgen paa Gløder og spiser den i Stedet for Brød. Hver Indianer

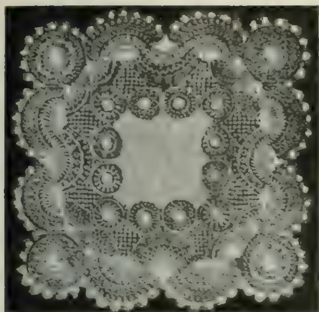
[1]) Tiorba eller Theorbe, et gammeldags Strengeinstrument, en Art Lut.

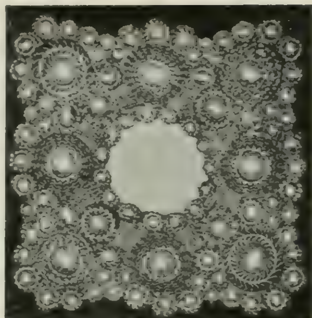
kunde faa 50 Tdr. Land at dyrke, hvis han vilde, thi her er Jord nok. Men af blot og bar Dovenskab kan de ikke drive det videre end til at besaa en lille Ager paa 18 Skridts Længde med Majs. Ploven er ikke beslaaet med Jern, thi hvor skulde man vel faa saa meget Jern fra? Men de tilspidser en Gren af det første det bedste Træ, roder dermed 3 Fingerbredder ned i Jorden, saa er Marken beredt, og den frugtbare Jord kræver ikke mere Arbejde. Præsten plejer derimod for sig og de syge aarlig at tilsaa nogle Skæpper Land med Hvede. Ofte giver han ogsaa en eller anden et Par Maal Hvede til Udsæd. Men hvad gør den graadige Indianer? I Stedet for at lægge Kornet i den frugtbare Jord, putter han det i sin umættelige Vom. Hvis der nogensinde har været et Folk under Solen, der bogstavelig har efterkommet Christi Ord: »Sørger ikke for den Dag imorgen«, saa er det vore Indianere. De sørger aldeles ikke for Dagen imorgen. Giver jeg en Familiefader en Ko, som han og hans Husfæller skal leve af i 3 Dage, saa vil de allerede være færdige med den, før Solen gaar ned første Gang. Og næste Morgen tidlig vil han komme til mig og sige: »Pay, Fader, jeg har intet Kød, jeg er meget sulten«. Paa denne Maade bærer de sig ad med alt; giver jeg Moderen et Stykke Kød til hende selv og hendes Barn, saa spiser hun straks det hele, og Barnet maa lide Sult. Der findes meget faa, som kan opbevare Sædekorn fra Aar til Aar, saa her maa atter Præsten raade Bod derpaa. Han indretter derfor et Magasin for det hele Samfund, og naar Majsen er moden, maa enhver Husfader bringe en Del af sin Afgrøde derhen.

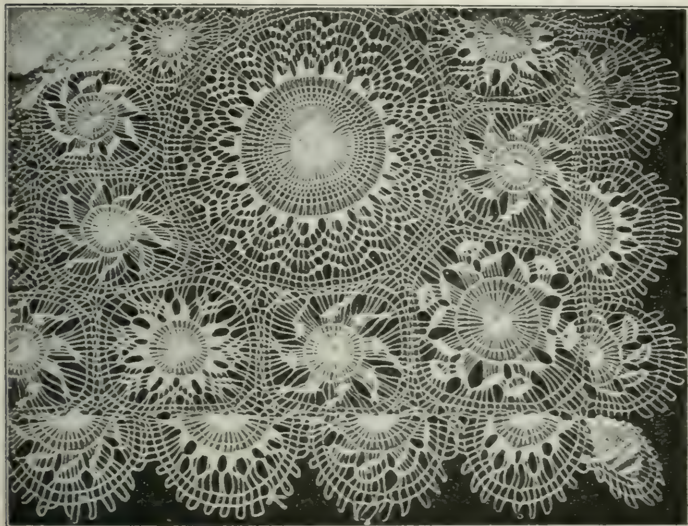
Jeg kan her ikke undlade at fortælle, hvad der

for faa Dage siden hændtes en Præst herovre, ikke mig selv. I Sædetiden giver Præsten hver Indianer 2 eller 3 Par Okser til at spænde for den omtalte Plov. Da Indianeren havde kørt et Par Gange op og ned, staar han udmattet stille og hviler sig med foldede Arme; han staar og ser paa de skønne Trækstude, ynkes over sig selv for det haarde Arbejdes Skyld og siger: »Jeg er sulten, hvad om jeg tog den Nærmer og spiste til Frokost?« Som sagt saa gjort, han slagter og flaar den Nærmer, hans sultne Indianerkvinde hjælper med dertil og tænder imidlertid et Baal paa Marken. Kære Læser, hvor tror Du hun fik Træ fra til dette Baal? Den omsigtsfulde Husmoder tager den Plov, som Manden skulde arbejde med, og ved Hjælp af Oksens Talg faar hun hurtig Ild i den. Hele Familien samles om Maaltidet og snart er den arme Trækstud gaaet op i Frokost.

Saadanne Historier, som vilde forekomme Evropæerne utrolige, forefalder her hvert Aar. Hvem vilde tro, at de af lutter Dovenskab endogsaa lader al den modne gule Majs raadne paa Marken i Stedet for at føre den hjem, hvis ikke Præsten udtrykkelig og med Trusel af 24 Slag af en Pisk befaler dem at gøre det. En og anden spørger her, paa hvad Maade vi da plejer at straffe disse Indianere? Jeg svarer: som en Fader tugter sit kære Barn. Ikke just Præsten, men den første den bedste Indianer tager en Svøbe og prygler Synderen med den paa samme Maade, som en Skolemester i Evropa plejer at prygle sin Discipel. Paa denne Maade straffes her baade store og smaa, og aldrig undslipper der dem et eneste uvilligt eller utaalmodigt Ord derfor. De jamrer sig aldrig, naar man

12. Kniplinger fra Paraguay.

Saadanne Kniplinger forfærdiges endnu af indfødte Kvinder, som, uden Kundskaber og Uddannelse, men alene i Kraft af deres naturlige Anlæg, frembringer beundringsværdige Arbejder. Deres Mønstre er ofte i det 18. Aarhundredes Stil. (Fischer-Treuenfeld, Paraguay 1906. S. 285—86.)

prygler dem, men kommer det højt, paakalder de de hellige Navne Jesus, Marie. De modtager deres Slag med største Taalmodighed, ja endogsaa Taknemmelighed; thi naar de er bleven tugtede, gaar de straks hen til Præsten, kysser hans Haand og takker ham med følgende Ord: »Fader, jeg takker dig tusinde Gange, fordi du ved din faderlige Tugtelse har forbedret mig og gjort mig til et Menneske, hvad jeg ikke var tilforn.«

Indianerne er enfoldige som Børn. Af sig selv kan de aldeles intet finde paa, Præsten maa altid lede deres Haand, eller han maa give dem en Model at arbejde efter; thi naar de har den, kan han være forvisset om, at de vil eftergøre den ganske nøje. Vi vil f. Eks. gerne have nogle store, smukke Kniplinger til en Messehagel; vi giver altsaa Indianerkvinden en saadan kvarterbred Knipling, som er bragt fra Evropa; hun piller med Naalen Traadene op, ser hvorledes det er strikket eller virket og laver straks en anden Mage dertil, saa Du ikke vil kunne skælne, hvilken af dem der er fra Nederlandene og hvilken der er lavet af Indianerkvinden. Ligeledes har vi 2 Orgeler, det ene overført fra Evropa, det andet lavet herovre, saaledes at jeg selv i Begyndelsen tog fejl af dem. Vi har en Messebog med Antorffertryk[1]), en anden, der er skrevet af en Indianer, og det er ikke til at se, hvilken af dem der er trykt, og hvilken der er skrevet. Trompeterne ligner ganske dem fra Nürnberg, Urene staar ikke tilbage for de verdensberømte fra Augsburg, vi har Malerier, der kunde gaa for at være af Ru-

[1]) Tryk fra Antwerpen (Andorp), der i 16 og 17. Aarhundrede var berømt for sine Bogtrykkerier.

bens. Men tager Du Modellen fra dem, er de mere hjælpeløse end et lille Barn i Evropa; thi de kan aldeles ikke forestille sig det, som de ikke kan se. — —

Jeg skal nu fortælle noget om, hvad en Præst har at gøre, og hvorledes hans Dag er inddelt. Om Morgenen en Time før Daggry bliver jeg vækket af min Indianerdreng, der bærer Navnet Franciskus Xaver. Han bliver vækket af Kirketjeneren og denne af den galende Hane. Han tænder Kærten i mit Værelse, jeg klæder mig paa og gaar straks ind i Kirken, hvor der ringes med den store Klokke til Ave Marie. Naar Solen staar op, holdes den hellige Messe, som Indianerne andægtigen overværer. Derpaa gaar jeg ind i Skriftestolen. Saa følger Undervisningen i den kristelige Lære for de smaa Børn og unge Mennesker, som endnu ikke er komne i Ægteskab. Derpaa besøger jeg de syge, naar det gøres fornødent, hører deres Skriftemaal, giver dem Sacramentet og den sidste Olie og hjælper dem til en salig Død. Hvis Tiden tillader det, hjælper jeg dem ogsaa med min Husmedicin eller med Aareladning og Purgation.

Efter Sygebesøgene tilser jeg vore Værksteder, ser, hvad vore Mestere bestiller og hvad Eleverne lærer, jeg gaar ind i Skolen til de smaa Indianerdrenge, som lærer at læse og skrive, og til Pigerne, som i Stedet derfor lærer at spinde, strikke og sy. Jeg gaar hen til Musikanterne, hører paa deres Sang og retter paa Harpenisterne og Organisterne. Eller jeg tager Danserne ved Haanden og lærer dem de Danse, som de plejer at opføre i Komedierne.

Efter at jeg har undervist Musikanterne, besøger jeg de andre Værksteder, Teglbrænderiet, Møl-

len, Snedker-, Tømrer- og Malerværkstederne, Væverierne og Strikkerierne. Slagterne slagter daglig 15—20 Køer, eftersom Befolkningen er til. Indianerne spiser hverken Hoved, Fødder, Indvolde, Blod, Lever eller Lunge, men alene det skære Kød.

Hvis jeg har Tid tilovers, gaar jeg ud i Haven for at se, om Gartnerne saar, planter, vander og graver. Kl. 9½ sætter man de Fade frem, i hvilke der daglig bringes de syge varm Mælk, et godt Stykke Kød og et Hvedebrød. Kl. 10½ ringer Drengen med Klokken, og saa gaar jeg til Bords.

Den bedste af Diskantisterne læser for mig over Bordet et Kapitel af den hellige Skrift paa Latin og et Stykke af Helgenlegenderne paa Spansk. 6 andre Drenge, som stedse bor i mit Hus, varter op ved Bordet: en bærer Retterne frem, en anden henter Vand fra Floden, en tredie pudser Lyset, en fjerde bringer Frugter fra Haven o. s. v. Alle er de barfodede og efterkommer opmærksomt og hurtigt alle mine Vink. Naar vi er 2 Præster i Menigheden, anvender vi efter Bordet en Timestid til Rekreation eller Samtale med hinanden.

Kl. 12½ holder vi et Litani i Kirken med de ovennævnte Drenge, derpaa har jeg indtil Kl. 2 Tid til at arbejde paa et og andet for mig selv; jeg laver smaa Helgenbilleder og Reliqviegemmer af Silke, eller jeg komponerer lidt i Musikken og lærer daglig mere af det indianske Sprog.

Kl. 2 giver man Tegn med den store Klokke til Arbejde, og saa efterser jeg paany alle Værkstederne; derpaa gaar jeg for anden Gang til de syge, trøster dem og ser, om de mangler noget. Kl. 4 læser jeg Katekismus med Børnene og beder Rosenkransen og Litaniet med Folket, derpaa be-

graver jeg de døde, af hvilke der er nogle næsten hver Dag. Kl. 7 spiser jeg til Aften, derefter følger en Times Rekreation, aandelig Læsning og Forberedelse til Morgendagens Arbejde, og endelig den natlige Hvile, som dog meget ofte bliver afbrudt paa Grund af de mangfoldige syge, som man om Natten maa bringe det hellige Sacramente.

Dette er den sædvanlige Hverdagsgerning, men desuden har enkelte Dage deres visse Arbejder. Paa alle Søn- og Helligdage holder jeg Prædiken og Højmesse. Søndag Eftermiddag Kl. 3 døber jeg Børnene. Om Mandagen holder jeg Brudevielse, og netop idag, da jeg skriver dette, har jeg viet 8 Par. Den første Dag i hver Maaned holder vi en Mindefest for de afdøde Indianere.

Af alt dette vil man forstaa, hvor stort Missionærens Arbejde og Møje er. Dog lever jeg rigtig fornøjet; jeg vilde ikke bytte med nogen Fyrste eller Konge, hvor rig han end var, og jeg kan ikke noksom takke min Gud, der har kaldet mig arme Synder herover. Her er ingen Ufred, Had, Manddrab eller Sværgen. Naar en Indianer fører Klage over en anden, som meget sjeldent sker, saa er jeg Dommer, og de er snart forligte. Mit og dit findes ikke her, thi alle lever i Fællesskab. Ingen har nogen Ejendom og derfor kan de alle enes i Fred. Kort sagt, der mangler mig intet andet end nu og da at kunne tale mit kære Modersmaal, som jeg efterhaanden ganske vil glemme. — — —

IV.

Samfundsordningen.

Jesuiternes Stat var et Kunstprodukt, fremgaaet af kloge Overvejelser, vel beregnet og omhyggelig udført. Den Civilisation, som de bragte til Udfoldelse midt i Paraguays Urskove, var ikke naturlig fremvokset af Landets og Folkets egne Forudsætninger. Præsterne bragte den fuldt færdig med sig fra Evropa, de indøvede de lærenemme og taalmodige Guaranier i den, og gennem et strengt Afspærringssystem sørgede de for at holde alle forstyrrende Indflydelser borte fra dem. De havde altsaa frie Hænder til at opbygge det nye Samfund, saaledes som de selv vilde have det. Der var ingen Fortid at tage Hensyn til; thi alt blev her begyndt fra nyt af. Det Menneskemateriale, som de klogelig havde udvalgt sig at arbejde med, gjorde ingen Vanskeligheder: Guaranien var let at dressere, og Fædrene havde forstaaet ved Foreningen af gejstlig og verdslig Myndighed at faa ham fuldstændig i deres Magt. Og da de ydre Fjender var overvundne og Staten sikret gennem den Undtagelsesstilling, som den spanske Konges Breve gav den, var der ej heller uden for Paraguay nogen som helst anden at tage Hensyn til, end Jesuitergeneralen i Rom.

Intet Under derfor, at vi her træffer en Statsbygning af saa mærkelig hel og ensartet Støbning, et Rige, der fra første Færd var saaledes indrettet, som det vedblev at være, til dets sidste Time slog. Jesuiterne havde straks tilstræbt at skabe det *fuldkomne,* — det havde de, efter deres egen Mening, ogsaa naaet, og der var altsaa ingen Plads eller Brug for Udvikling.

Hvad der straks falder i Øjnene som det karakteristiske ved dette Kunstværk af en Stat, er den gennemførte Regelmæssighed, Lovbundethed og Orden. Her er alt lagt til Rette paa Forhaand. De Hjerner, som har paataget sig at tænke paa dette Samfunds Vegne, har een Gang for alle truffet Bestemmelser om alle Livets Forhold; alt er forudset, Rammerne staar færdige, nu kan de skiftende Slægter begynde deres ensformige Gang igennem dem.

Alle Reduktionerne var anlagte efter samme Grundplan, og Dagens og Aarets Arbejde var ordnet ens i dem alle. Naar vi har skildret en af Byerne og et Slægtleds Liv i dem, kender vi hele Jesuiterstatens og alle Indianernes Livsførelse i de halvandethundrede Aar, Staten bestod.

Midt i Byen laa det store, firkantede Torv, *Kirkepladsen.* Den var indrammet af Alléer af høje Palmer, og midt paa den var oprejst et Krucifiks eller et Mariabillede, omgivet af en lille Palmelund. Paa den ene Side af Pladsen laa Kirken og de andre offentlige Bygninger, paa de tre andre Sider Indianernes Hytter, regelmæssig ordnede i Kvadrater.

Midtpunktet i Byen, ligesom i Samfundets hele Liv, var *Kirken,* den Bygning, som altid først blev rejst, naar en ny Reduktion skulde anlægges. Det

13. Ruiner af Kirken i Sanct Michael.

var en stor, imponerende Bygning, beregnet paa at kunne rumme omtrent alle Byens Indbyggere paa een Gang. Længden var ofte 300 Fod eller derover, Bredden 70—80 Fod; i Reglen var Kirken treskibet, dog fandtes der ogsaa Kirker med fem Skibe. En bred Trappe førte op til den monumentale Hovedindgang, og paa Torvet foran denne stod Gabestokken; Kirkedørene var af kunstfærdig udskaaret Træværk, og indvendig var Kirkens Vægge næsten helt dækkede af Billedskærerarbejde, Altre med malede Tavler, Helgenbilleder og Statuetter — alt sammen indenlandsk Arbejde. Søjlerækker af Cedertræ skilte Midterskibet fra Sideskibene og støttede Taget. Et eller to Orgler fandtes i hver Kirke, enten overførte fra Evropa eller byggede af Indianerne selv. I et fritstaaende Taarn hang Klokkerne, i Reglen 4 eller 5, undertiden dog indtil 12 Klokker. Kirkens Kar, Lysestager og Lysekroner var af dyre Metaller, og Messeklæder og andet Inventar saa prægtigt og kostbart som nogensteds i Evropa. De kristne Indianere kappedes i Offervillighed, naar det gjaldt om at udstyre deres Kirke, og Jesuiterne fortæller med Stolthed, at der ikke fandtes andet Guld eller Sølv i hele Riget end det, som smykkede Kirkerne.

Til højre for Kirken og i Forbindelse med denne gennem en særlig Indgang laa Præstegaarden eller *Kollegiet*, en vid og rummelig Bygning med Buegange omkring den aabne Gaard som i et Kloster. I denne Bygning eller i Nærheden af den var de forskellige Drengeskoler, hvor en udvalgt Del af Ungdommen nød en særlig Undervisning i Læsning og Skrivning, Musik, Sang eller Dans. Den almindelige og fælles Undervisning for alle Indianer-

11. En ufuldendt Kirkebygning i Missionen Jesus.

børnene omfattede derimod kun Religion, og den foregik i Kirken eller for de mindstes Vedkommende paa Trappen og Pladsen foran denne. Bagved Kollegiet strakte sig Præstens store *Have*, der, som vi har set af Pater Sepps Beretning, indeholdt alle-

15. Brønd i Kollegiet i Sanct Lorenzo.

haande Køkkenurter, Frugttræer, Blomster og Lægeplanter. — Ligeledes i Nærheden af Kollegiet laa de offentlige *Værksteder*, hvor al Byens Industri og Haandværk var samlet: Her var Smedie og Sukkermølle, Væveri, Tømreri og Snedkeri, Skrædder- og Skomagerværksteder o. s. v. Alt hvad Byen be-

høvede til sit eget Forbrug tilvirkedes her, og desuden fandtes i Reglen ogsaa Værksteder for en eller anden Specialitet, der fremstilledes til Eksport eller til Anvendelse i andre Reduktioner.

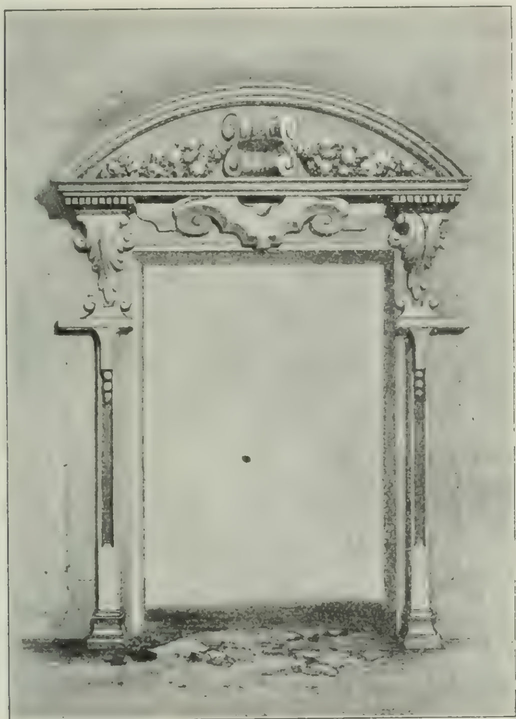
Ud mod Kirkepladsen fandtes fremdeles de store *Magasiner*, hvor alle Byens Rigdomme gemtes. Her var Kornhusene, der rummede Afgrøden fra flere Kvadratmile dyrket Jord; her var Klædeoplagene, fra hvilke Indianerne forsynedes med Lærred, Uldtøj og Bomuldstøj til deres Beklædning; her var Tøjhuset, hvor Vaaben og Uniformer opbevaredes, og her var Lageret af alle de Varer, som forarbejdedes til Eksport. I Nærheden af Værkstederne laa endelig Byens *Fængsel*, og hele dette Bygningskompleks, der udgjorde en Bydel for sig, var omgivet af en Mur.

16. Søjle af Træ.
Fra Jesuitertiden i Paraguay.

Paa den modsatte Side af Kirken, til venstre for den, laa *Kirkegaarden*, gennemskaaret af Alléer og beplantet med Palmer og Cypresser. Gravene dækkedes af Blomster og Kranse og bar Mindestøtter af Sten eller Træ med Indskrifter i Guaranisproget. Ved Siden af Kirkegaarden laa en Bygning, som kaldtes *Kvindernes*

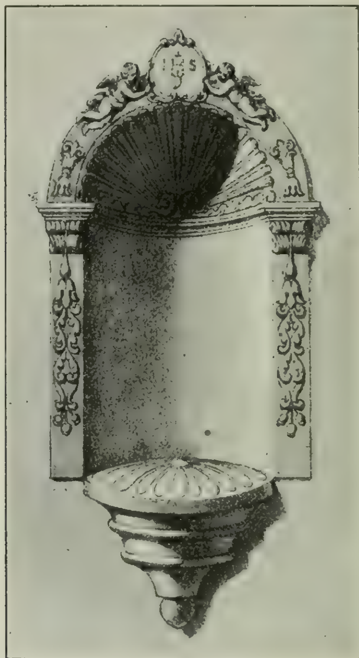
Hus. Den var dels Fængsel og Tvangsarbejdsanstalt, dels Hospital og Forsørgelsesanstalt for Kvinder. I dette Hus blev alle de Kvinder optagne, som ikke havde nogen Forsørger: forældre-

17. Kirkedør. Fra Jesuitertiden i Paraguay.

løse, ugifte Piger; Hustruer, hvis Mænd midlertidig var borte paa Rejser eller i Krig; Krøblinge, gamle Enker og uhelbredelig syge. Her modtog ogsaa Skolepigerne deres særlige Undervisning i al Slags Haandarbejde.

De tre andre Sider af Torvet begrænsedes af de lange Rækker af Indianernes lave Huse eller Hytter. Pater Sepp har givet en Beskrivelse af dem, og han har visselig ikke forskønnet dem.

18. En Niche. Fra Jesuitertiden i Paraguay.

Efterhaanden synes de at være bleven noget bedre, og der var i hvert Fald kommen en Del Huse af Tømmer og Sten imellem; men de smudsige Lerhytter af den ældre Type er dog næppe bleven helt udryddede, før Staten gik under. Byen var gen-

nemskaaret af lige, brede Gader, vinkelret paa Torvet eller parallelt med det. Om Natten gik Vagthold bestandig gennem Gaderne og anholdt ubarmhjertig enhver, de traf. Thi efter at Vesperklokken havde ringet ved Solnedgang, skulde enhver holde sig hjemme i sit eget Hus. Nattevandrerne blev anbragt i det før nævnte Fængsel indtil næste Morgen, da deres Forhold blev undersøgt.

De Reduktioner, som laa i udsatte Egne, var befæstede med Volde og Grave eller endogsaa med Ringmure og Taarne, af hvilke Ruiner endnu skal findes. I fredeligere Egne var de omgivne med en kraftig Hæk af tornede Kaktus og Agaver, eller ogsaa helt aabne. Derimod var, som nævnt, altid Fædrenes Kvarter med alle Regeringsbygningerne omgivet af en Mur, der ogsaa kunde gøre Nytte i Krigstilfælde.

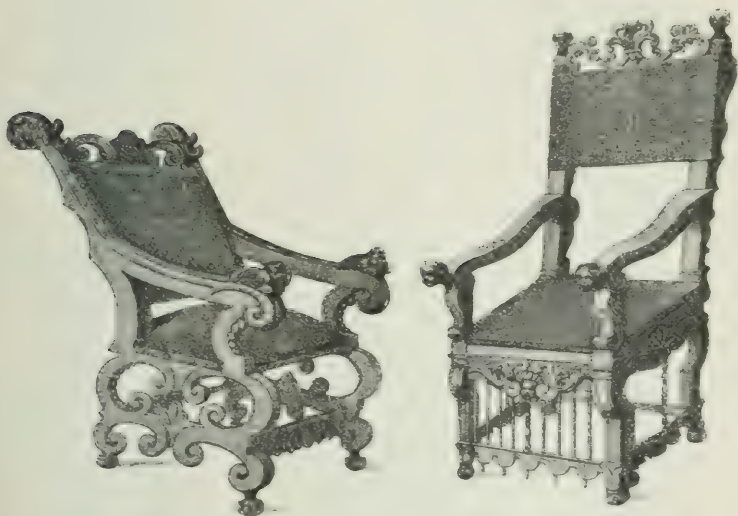
De lige og brede Gader fortsattes som *Veje* ud i Landet. Ved en af disse laa, i passende Afstand uden for Porten, Byens *Ramada*, et Herberg for fremmede Købmænd og andre, som ikke maatte komme ind i Byen. Vejene var gode, som de Levninger af dem, der endnu ses i vor Tid, bærer Vidne om. Over mindre Vandløb fandtes stenlagte Vadesteder eller Broer, ved de store Floder var der Udskibningssteder og Havneanlæg. Landevejene blev regelmæssig befarede af Postløbere, der to og to i Følge befordrede Fædrenes Brevskaber fra den ene Reduktion til den anden. At de skulde være to sammen, er et af de mangfoldige Smaatræk, som viser, hvor godt Fædrene kendte deres Indianere: De stolede ikke paa, at Postløberen virkelig overvandt sin Magelighed og gik hele Vejen til Ende,

hvis han var overladt til sig selv. Det var sikrere, at de var to sammen for at passe paa hinanden.

Uden for Byen laa de Fabriker og industrielle Anlæg, som ikke kunde finde Plads inde i de egentlige Værkstedsbygninger. Her var Teglbrænderiet og Kalkovnen, Savskæreri og Stenhuggeri, Kornmøllen, der blev drevet ved Vand- eller Hestekraft, samt Slagterier og Garverier. Nede ved Floden var Skibsværfter eller Baadebyggerier, og her fandtes regelmæssig det Vandværk, som drev Vandingsvandet op til de højere liggende Plantager. — Hele Industridriften var anlagt paa, at hver enkelt Reduktion og Staten i sin Helhed selv skulde producere alle de Varer, den havde behov. Kun saadanne Raastoffer, som absolut ikke kunde skaffes i Landet selv, skulde indføres, saaledes alle Slags Metaller, Salt og Kalk. Af specielle Anlæg, som ikke var nødvendige for hver enkelt Reduktion, men vel for Samfundet i det hele, fandtes der i det mindste eet af hver Slags inden for Statens Omraade, og Jesuiterne havde sørget for, at disse Virksomheder blev fordelte saa skønsomt som muligt mellem Reduktionerne, for at enhver By kunde have sin særlige Specialitet at udveksle med tilsvarende fra andre Byer. Ved nogle Reduktioner fandtes saaledes Krudtmøller og Jernstøberier, hvor der støbtes baade Kanoner og Kirkeklokker. I Loretto havde en Italiener særlig opdyrket Maler- og Billedhuggerkunsten, og fra denne By fik derfor de fleste andre deres Altertavler og Helgenbilleder og det udskaarne Snitværk, der smykkede Kirkerne. I visse Reduktioner fremstilledes særlig Musikinstrumenter, i hvilket Fag tyske Jesuiter brugtes som Læremestre; i andre fabrikeredes Ure, hvilken Virk-

somhed var indført af Nederlændere. I en enkelt Reduktion fandtes et Bogtrykkeri, hvor Indianerne med Typer, de selv havde støbt, trykte de almindelige religiøse Smaabøger i Guaranisproget.

Uden omkring Byen laa den dyrkede Jord. Først kom Haverne eller *Gartnerierne*, der fordrede regelmæssig og omhyggelig Pasning. Her var Plan-

19. Udskaarne Stole fra Jesuiternes Missioner i Paraguay.

tager af Orangetræer, som Fædrene selv havde ført med derover, og som endnu, i forvildet Tilstand, giver skønne Frugter. Her dyrkedes ogsaa Farveplanter, baade til Brug i deres egen Industri og til Eksport: saaledes var Cochenillen, der udvandtes af Kaktustræerne, en vigtig Udførselsvare. Længere ude kom saa den egentlige *Agermark*, der var til-

saaet med Hvede, Ris og Majs, eller beplantet med Bønner og Ærter, med Batater, Maniok, Tobak og Meloner. Paa særlig egnede Steder var der store Plantager med Bomuld, Sukkerrør eller Paraguaythe, af hvilken der tilberedtes en uundværlig Drik, og som tillige udførtes i store Mængder.

Yderst ude kom saa de store *Græsgange*, Pampaerne, hvor Kvæget gik frit hele Aaret rundt. Der var Reduktioner. som ejede en halv Million Kreaturer. De vogtedes af beredne Indianere, der fik deres Uddannelse i særlige Rideskoler, og som tillige udgjorde et altid marschberedt Rytterkorps, Jesuiterstatens staaende Hær. Deres Færdighed i Ridekunsten og i alle krigerske Idrætter, ligesom ogsaa deres Hestes Dressur, roses stadig i høje Toner. De har sikkert svaret temmelig nøje til de Gauchos, der endnu vogter de halvvilde Kvæghjorder paa Argentinas Sletter. For at spare paa Bevogtningsmandskabet var hele det udstrakte Territorium omgivet af milelange Grøfter. Der siges, at selv hvor Reduktionerne laa 20 Mile fra hverandre, stødte Grænserne for deres Ejendomme sammen. Det vil altsaa sige, at en Reduktion kunde raade over et Jordstykke med indtil 10 Miles Radius. — Store *Schæferier* fandtes ogsaa, ligeledes *Stutterier*, skøndt Hestene kun maatte bruges af Kvæghyrderne samt til Krigsbrug. Som Trækdyr brugtes allevegne Okser, selv Kanonerne blev i Krigstid slæbt frem af Okseforspand. Der spores i det hele lidt Uvilje mod Hesten. Det ser ud, som om Fædrene har næret nogen Frygt for, at for stærke Frihedslængsler kunde vaagne hos Indianerne, hvis de færdedes for meget paa de hurtige Heste.

Arbejdets Deling var vidt gennemført. Ligesom

hver Reduktion fik sin Specialitet, saaledes sørgede Fædrene ogsaa for at faa hver enkelt Indianer beskæftiget just i det Fag, han havde særlige Anlæg for. Allerede fra ganske smaa førtes Børnene jævnligt under Opsyn rundt i Statens Værksteder, og det blev da nøje iagttaget, hvilke Virksomheder der syntes mest at fængsle og interessere de enkelte Drenge. Helt igennem lagde Jesuiterne Vægt paa en fuld og rationel Udnyttelse af den Arbejdskraft, der stod til deres Raadighed. Enhver kendte sin Plads og sit Arbejde, og alt var nøje inddelt og afmaalt, saa ingen var ledig, men heller ikke nogen arbejdede over Tiden. Indianerne var baade i Krig og i Fred Soldater i en veldisciplineret Hær.

Paa Industriens Omraade naaede Jesuiterne gennem dette System store Resultater, og Paraguay var, saa længe deres Rige bestod, Sydamerikas eneste Industriland. Derimod lykkedes det dem aldrig helt at forsone deres Indianere med Landbruget. De talrige Klager over Indianernes Dovenskab har næsten altid Adresse til Markarbejderne, og Jesuiterne lægger ikke Skjul paa, at Indianerne hellere vilde beskæftige sig med hvad som helst andet end med Agerdyrkning. Grunden hertil kan være den, at Haandværk og Kunstindustri laa bedre for Indianernes medfødte Anlæg end det haarde og tunge Arbejde paa Jorden. Men det kan ogsaa være den, at det statsorganiserede Arbejdssystem, som *skulde* gennemføres overalt paa ensartet Maade, kun passede fuldt ud for Værkstederne og Fabrikerne, men derimod mindre godt for Landbruget. Det ligger nær at tænke paa, at ogsaa her i Evropa har en Arbejdsordning, der ligner Jesuiternes i Paraguay, bragt Industrien i Flor, medens Landbruget først

har taget rigtigt Opsving efter at et helt modsat System er blevet raadende. Saa længe Hovbønder i store Flokke og under Ridefogdens Opsyn skulde dyrke de udstrakte Herregaardsmarker, gik Arbejdet aldrig rigtig med Iver og Lyst.

I Værkstederne arbejdedes ikke blot til Reduktionernes eget Forbrug, men ogsaa til Eksport. Ad Landevejene mellem By og By drog stadig Karavaner af Muldyr, belæssede med Vareballer, som skulde ned til det nærmeste Udskibningssted, hvorfra de ad Flodvejen kunde naa de store Handelspladser Buenos Ayres og Santa Fé. Paa disse Stapelpladser havde Ordenen sine verdslige Mellemmænd, de saakaldte *Prokuratorer*, som dannede Forbindelsen mellem den afsluttede, utilgængelige Stat og Omverdenen. En saadan Prokurators Virksomhed var som et stort Handelshus, med Bogholderi, Pakhuse, Befragtning af Skibe til og fra Evropa. Der udførtes navnlig store Mængder af Oksehuder, desuden af Bomuldstøj, Paraguaythe og af alle finere Industrigenstande. Prokuratoren besørgede ligeledes Indførselen af de Varer, Reduktionerne ikke selv kunde frembringe, og naar Indianernes Baade kom lastede ned til Udskibningsstederne, sørgede han for at skaffe dem Returfragt af Salt og Metaller. I Evropas Kystbyer havde Ordenen paa samme Maade sine egne Agenter, gennem hvis Hænder den hele Omsætning og Fordeling foregik. Men det rige Handelsliv, som saaledes fremvoksede, blev en af Aarsagerne, maaske den vigtigste, til Ordenens Fald. Fra alle Sider mødtes dens blomstrende Forretninger med Misundelse fra de mindre dygtige eller mindre begunstigede Konkurrenter, og i kirkelige Kredse kunde man med nogen Grund forarges over,

at en gejstlig Orden saaledes virkede som et stort Handelsselskab.

Skønt Jesuiterne saaledes selv var i Stand til at besørge al fornøden Omsætning, havde de dog ikke noget imod, at fremmede Handelsmænd ogsaa kom til dem, — kun maatte de ikke komme ind i Reduktionerne, og i det hele taget ikke faa for meget at se. Derfor fandtes uden for hver By den saakaldte *Ramada*, et velindrettet Herberg, hvor den fremmede var sikker paa at finde en god Seng og god Forplejning i de 3 Dage, som hans Ophold maatte vare. Her blev hans Lager mønstret af kyndige Mænd, Prislisterne undersøgte og Handelen sluttet. Betalingen leveredes i Landets Produkter; thi Penge kendtes ikke i Paraguay. Saa blev hans Pakdyr ført frem, tjenstvillige Indianere hjalp ham at pakke Varerne ind og faa dem læsset, og han forsynedes med rigelige Levnedsmidler og Vejvisere til sin videre Rejse, — thi Præsten var i Virkeligheden ikke helt rolig, før den fremmede lykkelig og vel var kommen uden for hans Sognegrænser. Men Købmanden drog veltilfreds videre til næste Reduktion, — og naar han kom hjem, talte han kun godt om Jesuiterne og om sin Forretningsrejse.

Et lille kuriøst Eksempel viser os, hvor meget Handelstalent disse Jesuiter sad inde med. Hvert Aar udførtes nogle Tusinde Faar fra Reduktionerne til Hovedstaden Lima i Peru. Før Transporten fik hvert Faar et Reb af Lamahaar bundet om Livet. Disse Reb kostede ikke Fædrene noget, da det blot blev paalagt Indianerne at lave dem; Transporten kostede heller ikke noget, da Faarene ikke af den Grund var længer undervejs. Men ved

Ankomsten til Lima blev disse Reb solgte for 2 Realer Stykket.

Al den Rigdom, som den travle Virksomhed i Reduktionerne skabte, og som forøgedes ved en fortræffelig bestyret Handel i stor Stil, var fælles Ejendom, — den var »Tupambac« eller »Gudseje«, som det hed i det religiøse Sprog. Thi her i denne kirkelige Republik raadede den fuldstændigste *Kommunisme.* Kvæget og Bymarken, Værkstederne og Beboelseshusene — alt tilhørte Samfundet. Naar et ungt Par skulde sætte Bo, anviste Præsten dem et Hus, som var deres, saa længe de levede. Naar Huset blev ledigt, faldt det tilbage til Samfundet; Begrebet Arv kendtes ikke. Til hvert Hus hørte et afsondret Stykke af Bymarken, til hvilket Husets Beboer havde Brugsretten. Afgrøden af dette Jordstykke var Familiens egen Ejendom; men den Mulighed, som her var aabnet, for at faa dog *nogen* Privatbesiddelse, udnyttede Indianerne ikke. Som Regel skulde de arbejde 4 Dage om Ugen paa den store Fællesmark, Tupambac, medens de to andre Ugedage var forbeholdt Arbejdet paa deres private Jordstykke. Disse to Dage bestilte Indianerne helst intet. Naar Saatiden kom, blev der udleveret dem Sædekorn fra Magasinerne; Indianeren fortærede Kornet, tog den Dragt Prygl, som fulgte dermed, og gik til Præsten for at faa ny Forsyning. Dette kunde gentage sig baade to og tre Gange, — ja, som Pater Sepp fortæller, kunde det endogsaa hænde, at Indianeren aad de Plovstude, som Præsten havde laant ham til at trække hans simple Træplov gennem Jorden. Fik han endelig noget saaet, og Afgrøden var kommen op af den villige Jord, fik den oftest Lov at staa og raadne paa

Marken: Indianeren kunde ikke overkomme at faa den bjerget hjem, — og han vidste desuden, at der blev sørget lige godt for ham uden det. De offentlige Forraadshuse var jo fulde, og naar han ikke havde Mad selv, maatte Præsten skaffe ham den. For saa vidt der blev arbejdet paa den saakaldte private Jord, skete det derfor ogsaa efter Fædrenes Befaling og under deres Opsigt, og Forskellen mellem Privatjorden og Tupambac var saaledes ikke stort andet end et Navn. I Virkeligheden levede Byens Befolkning af det, som de ved fælles Arbejde havde samlet i de fælles Spisekamre. Herfra uddeltes i regelmæssige Portioner deres daglige Brød hele Livet igennem. En Gang om Maaneden udleveredes der dem Brødkorn og Frugter. Hveden brød de sig dog ikke synderlig om, da der var saa megen Ulejlighed med den: først skulde de lade den male paa Møllen, saa selv bage den til Brød; men de vilde dog gerne have Hvedebrød, naar det kunde faas færdigbagt fra Præstens Bagerovn. Ris kunde de heller ikke lide, fordi den var saa besværlig at afskalle. Men Majsen var dem tilpas; den kunde de uden større Omstændigheder knuse i en Morter og derefter koge til Grød. Den var da ogsaa i Reglen sluppet op længe før Maaneden var ude. Deres Hovednæring var imidlertid Kødet, som udleveredes 3 Gange om Ugen. Portionerne var vældige, — en Indianer kunde sluge et Stykke Kød, som var nok til at kvæle en Evropæer, og bag efter forsikre, at han kun var halvt mæt. Uddelingen foretoges af Slagterne og deres Medhjælpere, og Indianernes Koner besørgede Afhentningen. I den travle Høsttid uddeltes Kød 4 Gange ugentlig, til Tider endogsaa dagligt, og i de større Reduktioner

maatte der hver Dag slagtes indtil 40 Øksne foruden mange Faar. Den uundværlige Paraguaythe fik Indianerne udleveret hver Morgen og Aften, — for længere Tid ad Gangen har man ikke turdet betro dem selv at forvalte denne kostbare Vare. Hver Søndag uddeltes desuden Tobak og Salt.

Overfor Børnene blev der taget særlige Hensyn; thi Jesuiterne kendte jo de graadige og tankeløse Forældres Tilbøjelighed til at sluge al Maden, saasnart de fik den ind ad Døren. De Dage, da der var Køduddeling, fik Børnene intet særligt Maaltid; thi nu var der jo Mad nok i alle Hytterne. Men de øvrige Ugedage fik alle de unge deres varme Frokost, kogt Majs og Oksekød, udleveret fra Præstegaardens Køkken om Morgenen, før de drog paa Arbejde. Maden fortæredes under aaben Himmel ude paa Kirkepladsen.

Fra samme rummelige Køkken bespistes alle Byens syge. Særlig ansatte Sygepassere var hele Dagen igennem i travl Bevægelse Byen over for at bringe Hvedebrød og kogt Kød til de sengeliggende omkring i Hytterne. Til Madens Tilberedning i Ugens Løb maatte hver Indianer Søndag Morgen bringe et Stykke Brænde op i Præstens Gaard.

Som med Føden gik det ogsaa med Klæderne. Det var Meningen, at Indianeren paa sit private Jordstykke skulde dyrke noget Bomuld, som Konen saa skulde spinde til Klæder for Familien. Kunde hun ikke overkomme at faa det spundet, var det ogsaa tilstrækkeligt at aflevere den raa Bomuld paa Magasinet, hvorfra hun da fik færdigt Bomuldstøj i Bytte efter en bestemt Takst. Da Konerne ikke var flittigere end deres Mænd, var det i Reglen denne sidste Methode, der blev anvendt, for saa vidt der

overhovedet var avlet noget Bomuld. Men hovedsagelig maatte hele Befolkningen klædes af det offentlige. En eller to Gange om Aaret fik hver Indianer udleveret en ny Dragt. De synes at have været klædte paa samme Maade som Spanierne, med Skjorte, Benklæder og Kappe; kun Strømper og Sko brugtes aldrig, alle Indianerne gik barfodede. Jesuiterne holdt af at prale lidt med, at deres »fattige Indianere« gik bedre klædte end mange af de højadelige Spaniere, der herovre som i Moderlandet spankulerede stolt omkring i deres Pjalter.

Lige til det sidste strakte sig Statens Omsorg for den enkelte: Naar Indianeren var død, blev han svøbt i et uldent Tæppe, som leveredes fra de offentlige Magasiner, og begravet i en Kiste, som var lavet paa Statens Værksted.

Den eneste virkelig private Ejendom, der fandtes i Reduktionen, synes at have været de Smykker, som Kvinderne ogsaa her yndede at pynte sig med. Det er lidt uklart, hvori disse Smykker bestod, og hvorledes Kvinderne kom i Besiddelse af dem. Rimeligst er det, at de stammede fra Fædrene selv, der kan have uddelt dem som Belønning for særlig ydede Tjenester. Af deres egne Mænd kan Kvinderne næppe have faaet slige Foræringer, da Mændene selv intet ejede. Indianerne fik som Regel ingen anden Løn for deres Arbejde end det nævnte nødtørftige Underhold med Husly, Føde og Klæder. For enkelte Virksomheder, der blev anset for særlig anstrengende eller farlige, blev der dog betalt nogen Løn ud over det sædvanlige; dette gjaldt saaledes for Væverne, hvis Arbejde regnedes for det allersværeste, samt for de Indianere, der drog paa lange Rejser med Handelsvarer eller arbejdede i

langt bortliggende Theplantager. Men hvori denne Ekstraløn bestod, faar vi ikke nærmere Oplysning om. Penge har det i hvert Fald ikke været; thi saadanne kendtes ikke i Reduktionerne.

Som alt var Fælleseje i den enkelte By, var alle Byer fælles om Landets samlede Formue. Reduktionerne selv ejede lige saa lidt som det enkelte Individ. I Begyndelsen søgte de bedst beliggende Reduktioner at gøre sig en Fordel af deres heldigere Plads ved at skaffe deres Indbyggere bedre Kaar, end de andre kunde byde. Men en skarp Ordre fra Jesuitergeneralen i Rom gjorde snart Ende herpaa. Selv de fattige Reduktioner, der ikke kunde levere fuldt Vederlag for, hvad de modtog, skulde have det, de behøvede. Kommunismen blev her opfattet i fuldt Alvor og gennemført helt ud.

For at dette store Maskineri kunde holdes i den regelmæssige Gang, var *Statistiken* udviklet til en høj Grad af Fuldkommenhed. Der førtes nøjagtige *Stamruller* over alle Reduktionens Familier og disses enkelte Medlemmer, og ved Navneopraab efter disse Ruller foregik Uddelingen af Kød og Brød. Særlige Lister førtes over de syge og fraværende, over hvem der den Dag arbejdede paa Tupambac, og hvem der skulde arbejde paa deres egen Jord. Desuden modtog Fædrene daglig Rapporter om alt muligt fra Værkstedslederne og fra de mange forskellige Opsynsmænd, lige ned til ham, der havde den Opgave at kontrollere, om muligvis nogen var udeblevet fra Gudstjenesten.

Til Hjælp ved Ledelsen og Opsigten med de mange forskelligartede Arbejder havde Fædrene en Stab af indianske *Embedsmænd*, der bar Uniform og andre ydre Ærestegn og benævnedes med span-

ske Titler: Corregidor, Alcalde, Teniente o. s. v. De valgtes for et Aar ad Gangen af Befolkningen selv, men efter Forslag af Fædrene, der ligeledes skulde godkende Valget. Det betød selvfølgelig, at der aldrig kom andre ind i disse Pladser end dem, Fædrene selv ønskede og udpegede. Deres Indflydelse paa Byens Styrelse var lig Nul; fra den øverste til den nederste havde de ikke anden Opgave end den, at udføre Fædrenes Befalinger. De var kun Præstens Redskaber; men efter alt, hvad der forlyder herom, var de dygtige, villige og paalidelige Redskaber. Over dem hører man aldrig Jesuiterne beklage sig, saaledes som over de menige Arbejdere.

De *militære* Chefsposter beklædtes altid med Efterkommere af de gamle Stammehøvdinge, Kazikerne, ligesom den krigerske Ordning helt igennem hvilede paa den gamle Stammeinddeling, der paa dette ene Omraade bevarede sin Betydning lige til det sidste. Militærvæsenet spillede i det hele taget en vigtig Rolle i Reduktionernes Liv. Den krigerske Ordning, som Montoya havde paatrykt dem, vedblev de at beholde, og Jesuiternes altid marschberedte Hær blev snart en Faktor, som alle Magter i disse Egne maatte regne med. Faa Aar efter Paulisternes Fordrivelse var Reduktionerne allerede stærke nok til at tage Parti i Stridigheder mellem de spanske Guvernører og Biskopper, og i 1649 stormede de med 4000 Indianere selve Hovedstaden Assuncion og fangede deres Fjende, Guvernøren Cardenas. I de hyppige Krige mellem Spanien og Portugal udgjorde Jesuiternes Tropper altid den paalideligste Del af de spanske Hære, og gentagne Gange maatte Indianerne marschere saa langt som helt ned til La Plata Floden for at bortjage de

Portugisere, som havde sat sig fast i disse Egne. To Gange indtog de det portugisiske Fort San Sacramento; da Fortet blev opbygget for tredie Gang, fik Indianerne ikke Lov at vende deres Vaaben imod det. Hoffet i Madrid vilde forhandle, og disse Forhandlinger om San Sacramento blev Begyndelsen til Jesuiterstatens Undergang.

Hver Reduktion stillede et Kompagni Ryttere og et Kompagni Fodfolk. Officererne bar Uniformer efter spansk Mønster, stærkt galonerede med Sølv og Guld. Baade Uniformer og Vaaben opbevaredes paa Tøjhuset, hvorfra de kun udleveredes til de ugentlige Øvelser, der holdtes hver Mandag, og til de Turneringer og Revuer, der afholdtes paa de store Festdage, og hvor særlig Rytternes Brug af Lansen vakte Beundring. I Krigstid var Jesuiterne selv øverstbefalende. Med Krucifikset i Haanden førte Præsten sit Mandskab til Kamppladsen, og naar Slaget begyndte, indtog han Feltherrens Stilling bagved de kæmpende Række. Jesuiterne skaanede ingenlunde sig selv i Kampen, og mere end en af dem fandt Døden paa Valpladsen sammen med deres Indianere.

Der er endnu opbevaret adskillige af Fædrenes Krigsbefalinger, underskrevne med Navn. Der er sagt om dem, at de er saa klare, omhyggelige og indgaaende, at de vilde gøre den store Generalstab i Berlin al Ære.

Jesuiternes Stat var et Kunstprodukt og hver enkelt Reduktion har været et Kunstværk, — men et Kunstværk, som maa have frembudt et baade skønt og imponerende Skue. Byerne laa i Reglen paa Højdedrag, der hævede sig op over den jævne

grønne Slette og omslyngedes af den forbistrømmende Flod. Rige Kornmarker har omgivet Byen til alle Sider, Højens Skraaninger og Byens nærmeste Omegn har bølget af Palmelunde og Plantager, og øverst oppe har Kirkens vældige Masse hævet sig over Husklyngerne. Rygende Skorstene fra Teglværker og Jernstøberier og travle Hammerslag fra de mangeartede Fabriker har vidnet om det virksomme Liv, der rørte sig her dybt inde i Urskovene. Kun faa Evropæere, uden for Jesuiternes Kreds, har haft Lejlighed til at se Reduktionerne, medens de stod i deres fulde Blomstring; thi saa længe Jesuiterne raadede, holdt de Landet godt lukket for fremmede, og da de var fordrevne, indtraadte Forfaldet næsten øjeblikkeligt. En af de faa fremmede, der fik en Reduktion at se i dens fulde Kraft, var den spanske General de la Viana, der i Spidsen for en Hær blev sendt mod Jesuiterstaten, for at betvinge de syv østlige Reduktioner, som Spanien i 1750 havde afstaaet til Portugal. Da han gennem sin Kikkert længe havde betragtet den første Reduktion, han traf paa, — det var Sct. Michael ved Uruguay —, udbrød han: »De Folk i Madrid maa jo ikke være rigtige i Hovedet, siden de vil afstaa en saadan By til Portugiserne.« Alle senere Rejsende, som har set Ruinerne af de engang saa blomstrende Byer, har maattet give ham Ret. Spaniere og Portugisere i Forening har formaaet at ødelægge Jesuiternes stolte Værk; at sætte noget andet i Stedet derfor, blev end ikke forsøgt, Urskoven raader atter enevældig i Landet mellem de store Floder.

V.
Indianerne.

Set fra Samfundets Synspunkt var det stort og beundringsværdigt, hvad Jesuiterne havde skabt. Men allevegne gælder jo den Lov, at intet faas for intet. Vil man eje noget værdifuldt, maa man betale Prisen derfor. Hvad havde det da kostet at faa det Mesterværk i Stand, som vi nu har betragtet?

Vi kan sige det straks i faa Ord: Samfundet blev stærkt paa den enkeltes Bekostning. Individets Frihed var den Betaling, for hvilken den glimrende Statsmekanisme var købt.

Frihed var et Ord, som ikke kendtes i Paraguay. Regelmæssigt var Livet ordnet, fra Morgen til Aften, fra Fødsel til Død. Nøje afstukket inden for snævre Grænser forløb den ene Menneskeskæbne som den anden, det ene Slægtleds Liv som alle de foregaaende og efterfølgende. Det var Jesuiternes bevidst tilstræbte Maal at faa alle Livsytringer til at forløbe saa mekanisk og avtomatisk som muligt. Indianernes Karakter lagde dem ikke synderlige Hindringer i Vejen, og ogsaa paa dette Punkt naaede Fædrene derfor, hvad de havde villet. —

Lad os nærmere se paa, hvorledes Tiden gik for en saadan Indianer under jesuitisk Forsorg.

Indtil det 3. Aar var Børnene overladt til Moderens Omsorg, Resten af deres Liv stod de under Statens. De 3 Aar gamle Børn blev taget med i Kirken til de daglige Gudstjenester, de deltog i Religionsundervisningen og lærte at opramse Bønner, Bud og Skriftsteder. Resten af Dagen sysselsattes de med ordnede Lege under Lærerens Opsigt, og det var herigennem Hensigten at vænne dem til Flid, Orden og Disciplin. Naar de var 6 Aar gamle, begyndte de at arbejde, thi Fædrene holdt nøje over, at hvert Individ saa tidlig som muligt naaede til at kunne forsørge sig selv. De blev delt i Arbejdskolonner ligesom de voksne og fik Lov til selv at vælge sig en Arbejdsformand, — det var disse smaa Formænd, der senere skulde vokse op til at blive Fædrenes Hjælpere.

Fra det 6. til det 16. Aar tjente Indianeren i de unges Rækker. De mindste Børn blev gerne sat til at passe Bomuldsdyrkningen, som var et af de letteste Arbejder. Senere hen blev de fordelte til de forskellige Virksomheder, hvor deres Evner mentes at passe bedst. De, som skulde uddannes til Arbejdsledere og Embedsmænd, lærte at læse og skrive; andre, som skulde medvirke ved Kirketjenesten, fik Undervisning i Musik, Sang og Dans. Fabriker og Værksteder fik saa mange, de havde Brug for, og Resten blev sat til Markarbejdet, den mindst ansete af alle Bestillingerne. De unge Pigers Opdragelse afsluttedes i „Kvindernes Hus“, hvor de fik Undervisning i alle Slags Haandarbejder.

Med det 16. Aar — for Pigernes Vedkommende noget tidligere — indtraadte Indianeren i de voksnes

Rækker, og Overgangen betegnedes ved, at han nu blev gift. Ægteskabet betragtedes og behandledes af Fædrene ganske som et Statsanliggende. Enhver skulde giftes naar Tiden var kommen, ugifte Mænd over 16—17 Aar og Kvinder over 14—15 Aar taaltes ikke i Reduktionerne. Ogsaa Enker skulde, hvis de ikke var for gamle, gifte sig igen efter en Sørgetid paa 6 Maaneder. De nygifte vedblev dog fremdeles at bo i deres Forældres Hus, indtil den første Familieforøgelse var indtruffet; først saa fik de af Præsterne anvist deres egen Hytte, ligesom de først, naar de blev Forældre, fik Tilladelse til at bære langt Haar, hvad der blev opfattet som et Ærestegn og brugtes af begge Køn.

Hvad det daglige Arbejde angaar, var Indianeren jo allerede flere Aar før Ægteskabet og den voksne Alder kommen ind i den Skure, hvor han skulde forblive Resten af sit Liv. I den Henseende skete der ingen Forandring. Hverdagens Arbejde begyndte og sluttede med Gudstjeneste. Naar Kirkeklokkerne ringede i det tidlige Morgengry, strømmede alle, Mænd og Kvinder, voksne og Børn sammen paa Kirkepladsen, hvorfra de i bestemt Orden gik ind i Kirken og knælede paa Kirkegulvet. Længst fremme laa Mændene, de voksne paa begge Fløje, Ungdommen i Midten; bag dem Kvinderne, ordnede paa samme Maade. Efter Gudstjenesten fulgte en Overhøring i Religion, i hvilken alle maatte deltage; og naar den var til Ende, rykkede Byens Befolkning, kolonnevis og under Kommando, ud paa de forskellige Arbejdspladser: Smaabørnene til Skolegang og Leg paa Kirkepladsen, Haandværkerne ind i deres Værksteder, Markarbejderne med et Helgenbillede og et Musikkorps i Spidsen ud af

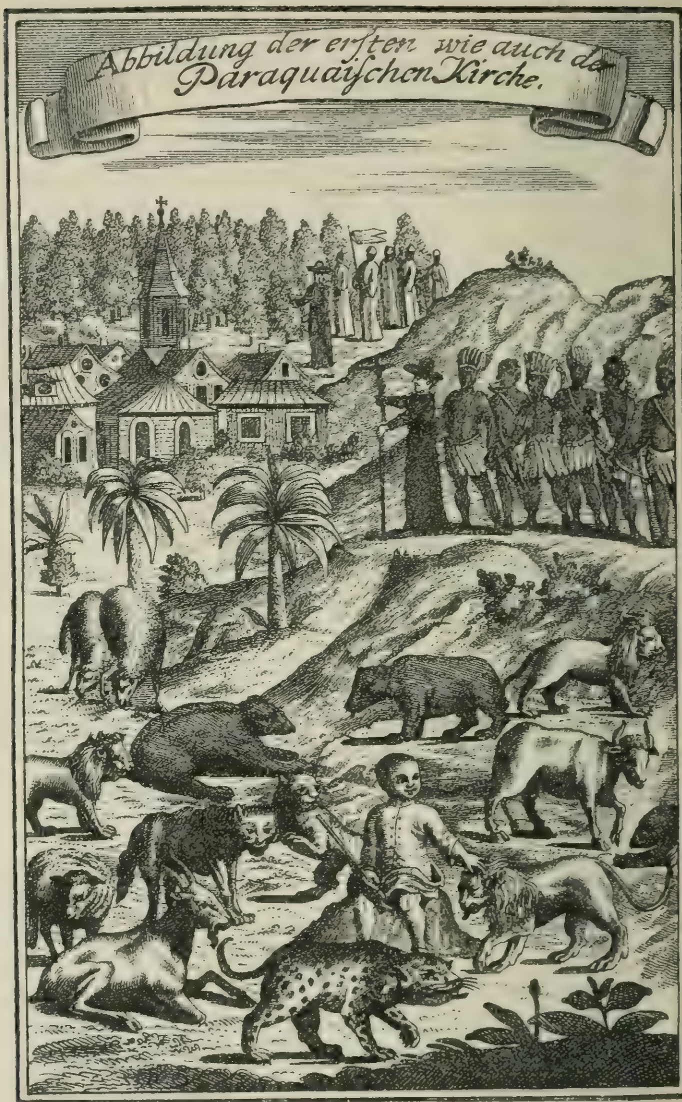
Byporten. Helgenbilledet blev ude paa Marken stillet i en Løvhytte, og Musikkorpset forblev ligeledes hele Dagen derude for at opmuntre Arbejderne og hjælpe paa Fliden med den yndede Underholdning. Kvinderne var fritagne for offentligt Arbejde under Svangerskabet og saa længe de havde Børn under 3 Aar hjemme. De arbejdede ikke paa Marken, men forsaavidt de ikke var uddannede i en eller anden Specialitet, f. Eks. Knipling, fik de hver Morgen udleveret et Kvantum Uld eller Bomuld, som atter skulde afleveres i spunden Tilstand om Aftenen.

Efter endt Arbejdstid sluttede Dagen paa samme Maade som den var begyndt. Ude fra Bymarken rykkede Arbejdskolonnerne ind med Helgenbillede og Musikkorps; Haandværkerne kom fra Værkstederne, Kvinder og Børn fra Hytterne, og hele Byens Befolkning var atter samlet knælende paa Kirkegulvet. En kort Gudstjeneste, en ny Overhøring i Børnelærdommen, saa ringede Klokkerne til Aftenhvilen, og hver skulde gaa til sit. —

Hvad havde saa Indianeren opnaaet ved denne tvungne, maskinmæssige Samfundsordning? Ja, først og fremmest dette, at han var fri for Næringssorger. Han kunde til enhver Tid være sikker paa, at Fædrene skaffede ham det Oksekød, han kunde spise. Gamle og syge vilde der altid blive sørget for, ingen kunde komme til at lide Nød.

Og dette er slet ikke saa lidt, — vi er jo her, midt i vor rige Civilisation, saare langt fra at være naaet dertil, og vi skal derfor ikke regne dette Resultat helt ringe. Men vi spørger dog: havde de ikke opnaaet mere?

De var bleven *kristnede*. Hvor meget eller hvor lidt dette har betydet for dem, er det jo vanskeligt

20. Sindbilledlig Fremstilling af Kirken i Paraguay. Titelbillede til en Bog fra 1729. Overskrift: Billede af den første, som og-

at dømme om. Det ser dog nærmest ud til, at de af den katholske Kristendom, som Jesuiterne bragte dem, kun havde faaet fat paa det allermest udvortes. De antog de Meninger, Fædrene bragte dem, *fordi* Fædrene forlangte det saaledes. De knælede for Mariabillederne og gjorde Korsets Tegn, omtrent som de tidligere havde tilbedt Medicinmændenes Ben. Gennem et aandløst Katekismusterperi hver Morgen og Aften lærte de saa og saa mange Bud og Skriftsteder udenad, — et særdeles begrænset Udvalg og altid de samme. Bibelen var ikke oversat paa deres Sprog, og de fleste af dem kunde desuden ikke læse. Deres Kristendom var lige saa avtomatisk som deres tekniske Færdighed, og den holdtes i Live ved Tvang og Optugtelse. Ikke for intet stod Gabestokken udenfor Kirkedøren.

Og til denne tarvelige Religionsundervisning indskrænkede den aandelige Paavirkning sig, som blev Folkets store Masse til Del. Verdslige Kundskaber meddeltes dem ikke, og fra enhver Paavirkning udefra var de afskaarne. De levede og døde som umyndige; Præsterne tænkte for dem, — der tænktes ikke i Reduktionen andre Tanker end Præstens; hans Medhjælpere udførte slavisk enhver af hans Beslutninger, og Folkets Masse modtog dem uden Kritik. Kundskabens Træ paa godt og ondt voksede ikke i Reduktionerne.

---

saa af den paraquariske Kirke. Billedet bærer som Motto Jesaja XI, 6—7:

Og en Ulv skal holde sig til et Lam, og en Parder ligge hos et Kid; og en Kalv og en ung Løve og fedt Kvæg tilhobe, og en liden Dreng skal drive dem. Og en Ko og en Bjørn skulle gaa i Græs, deres Affødninger skulle ligge hos hverandre; og en Løve skal æde Straa som en Okse.»

Saaledes ønskede Jesuiterne det. Det var ikke blot Reduktionens Grundplan, der skulde være regelmæssig og ens for dem alle; det samme skulde gælde for hver enkelt Undersaats hele Livsførelse. Jesuiterne ønskede et saavidt muligt ensartet Menneskemateriale at arbejde med. Deres Opdragelsessystem gik derfor ud paa at afslibe alle individuelle Forskelligheder, at gøre den ene Indianer saa meget som mulig lig den anden. Guaranierne havde ikke i Forvejen synderlig skarpe Personejendommeligheder, Jesuiternes Statskunst og Opdragelsesmethode afsleb dem yderligere, og det endte med, at de alle blev som ens gaaende Urværker.

Men de lærte jo dog at *arbejde*. Ja, de arbejdede regelmæssigt og uafbrudt deres hele Liv igennem. Men Glæden ved Arbejdet, den Lykke, som Arbejdet kan give, lærte de vistnok aldrig at kende. De arbejdede, fordi Præsterne sagde, de skulde, og fordi Opsynsmændene stadig var over dem. Men den stærkt gennemførte Kommunisme bevirkede, at de aldrig lærte at arbejde frivilligt. De manglede de to vigtigste Drivfjedre til Arbeidet: Udsigten til at lide Nød, hvis de intet bestilte, — thi Reduktionens store Forraadskamre var jo altid fyldte —, og Udsigten til selv at blive Ejer af noget som Udbytte af deres Flid, — thi alt hvad de frembragte var jo fælles Ejendom, det var »Tupambac«. De arbejdede som Slaverne arbejder, uden Glæde, men af Frygt for Pisken.

Selv paa Haandværkets og Kunstindustriens Omraade, hvor de dog frembragte Arbejder, som var beundringsværdige i deres Nøjagtighed og Omhyggelighed, naaede de aldrig ud over den slaviske Efterligning. Ikke paa et eneste Punkt forsøgte

disse paalidelige og taalmodige Arbejdere endog blot den ringeste Forbedring: de betragtede enhver Model, som man gav dem, for fuldkommen og efterlignede den i de mindste Enkeltheder. Derfor kom der ogsaa paa disse Omraader noget stillestaaende og dødt over deres Virksomhed; Udvikling og Fremskridt var ukendte Begreber.

Indianerne blev aldrig voksne. Hele deres Liv var en fortsat Opdragelse; de blev belærte, formanede, straffede, set paa Fingrene ganske som Skolebørn. De holdtes i systematisk Uvidenhed og Umyndighed hele deres Liv. En af de Jesuiter, der virkede imellem dem, fortæller ganske ligefremt, at saaledes var det ogsaa tilsigtet: »Af mer end 100aarig Erfaring véd Fædrene, at hvis Indianeren kommer ud af *den lavere Sfære*, hvortil han er vant, saa er det ude med hans timelige og aandelige Velfærd.« Hele Jesuiternes Opdragelsessystem tilsigtede at holde dem nede i denne lavere Sfære.

Guaranien vidste, at han var under Opsigt, hvor han gik eller stod: ved Overhøringen i Kirken Morgen og Aften, paa Arbejdspladsen om Dagen, paa Gaden om Natten, saa snart han viste sig udenfor sin Husdør. Intet maatte han foretage sig paa egen Haand. Uden skriftlig Tilladelse fra Præsten maatte ingen Indianer rejse fra den ene Reduktion til den anden. Intet Fartøj maatte løses i Havnen uden Præstens forud indhentede Samtykke. For de ulydige eller opsætsige var der ingen Redning, Præsten var enevældig Dommer, og han havde paalidelige Hjælpere nok til at holde Justits. Indespærring og Prygl var de almindelige Straffe, og de anvendtes rigeligt og i Flæng for store som for smaa Forseelser. De absolut modvillige, som ved

deres Halsstarrighed kunde blive til et slet Eksempel for flere, fjernedes fra Reduktionerne for bestandig. De sendtes i Reglen til langt borte liggende Steder, hvor man var særlig indrettet paa at tage imod dem, og hvor Disciplinen var særlig haard. I den første Tid brugtes San Ignacio i Guayra som en saadan Straffekoloni.

Noget *Hjem* kunde Indianeren jo aldrig danne sig, thi han ejede selv intet; end ikke den stinkende Hytte, hvori han tilbragte sine Nætter, var hans egen. Og Udviklingen af nogen *Familiefølelse* modarbejdedes direkte af Kommunismen og det herskende Statssystem. Hvorledes skulde han faa nogen Interesse for sine Børn, da jo dog Staten overtog dem allerede fra 3 Aars Alderen! Hvorfor bekymre sig om sine gamle Forældre, eller om sin syge Ægtefælle! — for dem var der jo Sygestuer og Forsørgelseshuse. Hvorfor skulde han i det hele taget tænke paa andre end paa sig selv! paa at slippe saa nemt fra Pligtarbejdet, som paa nogen Maade muligt! paa at tilfredsstille sin Sanseligheds og sin Maves Krav — og begge Dele gav jo Samfundet selv Anvisning paa ved at ordne de tidlige Ægteskaber og ved hele Livet igennem at levere ham tilstrækkelig store Portioner af friskslagtet Oksekød.

Jesuiterne omtaler Gang paa Gang med Rørelse og Beundring den Sindsligevægt, hvormed deres Indianere skiltes fra Livet: Intetsteds i Kristenheden saa man ved Dødslejet en saadan Sjælsstyrke og Gudhengivenhed som blandt Indianerne i Paraguay. Kendsgerningen i sig selv er sikkert rigtig nok, men det er et Spørgsmaal, om den skyldes de Aarsager, som Jesuiterne tillægger den. Deres Fjender be-

mærker spottende til disse Fortællinger, at det var intet Under, Indianerne døde med saa stor Sindsro, da Tilværelsen dog aldrig havde budt dem andet end den kedsommeligste Ensformighed.

Var Indianeren da selv tilfreds ved de Kaar, Jesuiterne bød ham? Som Regel maaske. Vi hører i hvert Fald ikke noget om det modsatte, men det er jo heller ikke Indianerne, men Jesuiterne, der har skrevet Statens Historie. Og alligevel kommer der en Gang imellem en Efterretning til os, som tyder paa, at Indianeren nok kunde ønske sig en anden Tilværelse.

Det kan saaledes ikke skjules, at Indianere i Hundredvis deserterede fra Reduktionerne; de medtog Heste og Vaaben og slog sig ned i Skovene, hvor de nød deres ubundne Frihed og levede af Tyveri og Rov. Selv Børnene sad disse Frihedslyster i Blodet. En Gang under Krigstid, da Opsynet ikke havde været tilstrækkelig strengt, hændte det i en Reduktion, at hele Ungdommen, Drenge og Piger, flygtede bort fra det tvungne Markarbejde og ud i Skovene. Her levede de i flere Maaneder, idet de stjal Køer og Kalve fra Hjorderne og ernærede sig af dem. Endelig fik man dem indfanget, og Fædrene skyndte sig med at faa de Forbindelser, som de unge havde indgaaet i Mellemtiden, tilbørlig lovfæstede. Saaledes dækkedes der over Skandalen; det ydre var i Orden, og mere forlangte Jesuiterne egentlig aldrig af deres kristne Indianere. I Jesuiternes Skildringer fremstilles Guaranien stedse som et Mønster paa Ærbarhed og Fromhed, særlig i Modsætning til de fordærvede Evropæere; men en Gang imellem løber dog en lille Fortælling med, som viser, hvor tynd den Fernis var, der dækkede

over den oprindelige, vilde Skovbeboer. En af Fædrene, Pater Florian Bauke, fortæller, at han en Gang efter en sejrrig Kamp overraskede en gammel Indianer paa Slagmarken i Færd med at opæde en af de faldne Fjender. Og han tilføjer, at han kendte vedkommende Indianer som en ellers from og venlig Mand, der hjemme i Reduktionen havde Tilsynet med Ungdommens Opdragelse.

Og der er et meget betænkeligt Tegn, som tyder paa, at der til Trods for al tilsyneladende Blomstring var en ulægelig Sygdom til Stede i hele Folkelegemet. Det er den Omstændighed, at det ikke var Jesuiterne muligt at faa Folketallet til at vokse, ja de kunde end ikke forhindre, at det fra først til sidst var i stadig Tilbagegang. Det sædvanlige er jo ellers, at saadanne unge, nystiftede Samfund viser sig i Besiddelse af en overordentlig Udvidelsesevne. Fra den ene Koloni anlægges den næste af Befolkningsoverskudet; saa langt Eksistensbetingelser er til Stede, skyder Nybyggerne sig frem med rivende Hast. Men ikke een af Jesuiternes Reduktioner har nogensinde anlagt en Datterkoloni. Hver Gang en ny Reduktion anlægges, er det nye Indianerstammer, der bevæges til at tage faste Boliger under jesuitisk Herredømme. Landet var rigt og frugtbart nok til at ernære den mangedobbelte Befolkning, og dog vedblev der at være indtil 20 Miles Afstand mellem Byerne. Og det til Trods for at Jesuiterne gjorde sig al tænkelig Umage for at fremme Folkeformerelsen: de tidlige og tvungne Ægteskaber og de Præmier, der udsattes for den første Barnefødsel — Retten til at bære langt Haar og til at faa sin egen Hytte — alt dette var beregnet paa at faa saa mange Barnefødsler i Stand som

muligt. Ganske vist havde Guaranierne aldrig været synderlig frugtbare: Før Jesuiternes Tid, siges det, havde hver Familie gennemsnitlig 4 Børn. Hvis ikke Halvdelen af disse Børn døde som smaa eller uden Afkom, vilde der altsaa dog fremkomme et Overskud. Efter at de var komne under Jesuiternes Herredømme, regnedes gennemsnitlig en Husstand for at bestaa af 4 Personer, altsaa Mand, Hustru og 2 Børn. Det var kun lige den nødvendige Formerelse til at dække Afgangen ved Dødsfald, det mindste uforudsete, der stødte til — en Krig eller en smitsom Syge —, vilde forrykke Ligevægten og bringe Folketallet til at synke. Og saaledes gik det da virkelig ogsaa.

Det er i det hele kun smaa Folketal, der maa regnes med i Jesuiternes Stat. Da de første urolige Krigsaar var forbi og den hele Ordning grundfæstet, taltes der 31 Reduktioner, hver med mellem 4000 og 7000 Indbyggere, i det hele altsaa ca. 150,000 Sjæle. Men i 1733 var dette Tal sunket ned til 126,000, i 1741 endogsaa til 77,000. Derpaa hævede det sig atter langsomt, særlig fordi der efter 1740 anlagdes 3 nye Reduktioner, men naaede dog aldrig igen den oprindelige Højde. I 1764 taltes der 107,000 Indbyggere; men straks derefter kom Jesuiternes Fordrivelse, og saa gik det atter tilbage i rivende Fart.

Grunden til denne Nedgang er dog ikke alene Fødslernes ringe Antal, men lige saa meget den store Dødelighed, særlig blandt de spæde Børn. En Mængde af disse blev bortrevne af de fra Evropa overførte Sygdomme, Mæslinger og Børnekopper, overfor hvilke Indianerne kun havde ringe Modstandskraft; men ogsaa andre Epidemier og Pest-

sygdomme omtales særdeles ofte. Blandt de voksne var den hyppigste Dødsaarsag fremdeles de af Pater Sepp omtalte Mavesygdomme, der skyldtes den overdrevne Nydelse af halvraat Kød. Dertil kom forskellige Febersygdomme, som mentes at stamme fra daarligt Drikkevand og fra den store Urenlighed, hvori de levede. I det hele taget var Indianernes Modstandskraft mod Sygdomme bleven svækket ved Overflytningen fra Skovene til det aabne Land og ved den stærke Sammenhobning i Byerne. Der siges, at naar Indianerne først blev syge, var det sjældent, at de kom sig, Sygdommen endte altid med den Død, som de saa sløvt og ligegyldigt gik i Møde. Dette lille Træk tyder paa, at der ogsaa har været andre Aarsager end de rent udvortes, som her har spillet ind. De manglede Viljen til Livet, de havde overhovedet intet at leve for, og de var uden Energi.

Det Spørgsmaal melder sig da tilsidst: Har Jesuiterne ikke ved hele denne tvungne og kunstige Samfundsordning gjort Uret mod disse Indianere, hvis Skæbne det blev at tjene som Materiale for det storslaaede Eksperiment? Har Jesuiterne ikke, til bedste for »Staten« og for deres egen Magt, holdt dem nede i en Tilstand af Umyndighed og Trældom, som de ikke vilde have fundet sig i, hvis de havde haft deres frie Vilje? Jesuiterne har paa Forhaand deres Svar til Rede overfor en saadan Anklage. De svarer: »Indianerne var ikke skikkede til nogen anden Samfundsform end den, vi anviste dem; de kunde ikke staa paa egne Ben; de var ikke andet end store Børn og maatte behandles som saadanne.« Vi tør ikke ganske benægte denne Paastand, — der er meget, som tyder paa, at den

er rigtig. Men der er ogsaa andre Træk, som nok kunde vække Formodning om, at der hos Guaranierne har været Udviklingsmuligheder til Stede, som ikke har faaet Lov at udfolde sig, — Spirer til et højere Kulturliv, som Jesuiternes Opdragelsessystem har kvalt.

Som saadanne Træk kan nævnes den Omstændighed, at Fædrene aldrig synes at have manglet duelige og paalidelige Hjælpere til deres omfattende Arbejde. Alt hvad Indianerne fik Lov til at paatage sig, har de ogsaa kunnet udføre, og saa højt op ad Samfundsstigen, som Fædrene tillod dem at komme, har de gjort god Fyldest. Og det omtales hyppigt, at de beskedne Embedsstillinger og Æreshverv, som Indianerne kunde opnaa, var særdeles eftertragtede. Det er derfor vanskeligt at tro, at deres Evner skulde have været aldeles ufyldestgørende udenfor den »lavere Sfære«, som Fædrene straks havde henvist dem til, og i hvilken de systematisk holdt dem nede. Kløften mellem Herrer og Tjenere, mellem hvide og farvede, maatte ikke udjævnes. Da en indiansk Yngling ytrede Ønske om at blive Munk eller i det mindste Lægbroder i et Kloster, blev det ham nægtet: Indianere, som vilde hellige sig til Kirkens Tjeneste, kunde ikke naa højere op end til Kirkebetjent.

At Indianerne ikke kunde »staa paa egne Ben«, viste de følgende Begivenheder godt nok: da Jesuiterne var borte, gik Staten til Grunde. Men det var ogsaa ualmindelig haarde Tilskikkelser, som disse Indianere blev udsat for, og de rejste dog ved flere Lejligheder en Modstand mod deres Undertrykkere, som baade militært og moralsk tjener dem til Ære. Hvad der altid fattedes dem, var en An-

fører, en ledende Personlighed. Men det er jo kun, hvad man maatte vente efter den Opdragelsesmethode, der var bleven anvendt paa dem i halvandet Hundrede Aar. Det jesuitiske System havde virket, som det skulde. Da Fædrene var borte, fandtes der ikke i Landet en eneste Personlighed, der ragede op over den ensartede, forskelsløse Folkemasse. Alt var nivelleret, alle Ejendommeligheder afslebne, den ene var ikke anderledes end alle de andre. Og saaledes maatte da Jesuiternes Stat og Guaraniernes Folk gaa til Grunde paa samme Tid.

VI.
Rigets Undergang.

Ensformigt og uforstyrret hengled Livet i Reduktionerne, men ovre i Evropa skiftede Tiderne. Hadet mod Jesuiterne voksede sig stærkere og stærkere; Hoffet i Madrid glemte de Tjenester, Indianerne saa ofte havde vist det i kritiske Tider, og Kongerne begyndte at frygte den uafhængige Republik, der laa midt mellem de spanske og portugisiske Kolonier, og hvis Ry var fløjet over hele Verden.

Stridighederne mellem Spaniere og Portugisere var aldrig bleven helt bilagte, og Portugiserne vedblev haardnakket at holde sig i et Hjørne af de spanske Besiddelser ved La Plataflodens nordlige Bred. To Gange havde Missionssoldaterne fordrevet dem derfra og indtaget deres faste Punkt, Fortet San Sacramento. Men bestandig kom de tilbage, og saa opgav det spanske Hof, sløvt og kortsynet, Kampen imod dem og forsøgte paa at købe dem bort — paa Jesuiterstatens Bekostning. I 1750 sluttedes en Traktat, hvorved Portugal afstod San Sacramento til Spanien; til Gengæld afstod Spanien 7 af Jesuiternes Reduktioner til Portugal, saa at fremtidig Uruguay skulde være Grænsen mellem de

to Koloniomraader. Indianerne fik Ordre til at rømme de 7 Byer; de maatte medtage deres Kvæg og rørlige Ejendele, men Jorden og Bygningerne skulde tilhøre de nye Herrer. Hele det rige Land skulde fuldstændig rømmes, — Plantager og dyrkede Marker, Kirker og befæstede Byer overleveres til Indianernes Dødsfjender. Indianerne nægtede kort og godt at adlyde og begyndte paa egen Haand at træffe Forberedelser til Modstand.

Jesuiterne var ilde stedte overfor denne oprørende Uretfærdighed. Selvfølgelig sympathiserede de af deres hele Hjerte med Indianerne; men paa den anden Side havde de altid rost sig af deres Troskab og Lydighed mod den spanske Krone, og nu blev denne Lydighed stillet paa saa haard en Prøve. Jesuiterne opbød al deres Indflydelse i Madrid for at bevæge Kongen til at tage sin Befaling tilbage; men deres Magt var ikke længer den samme som tidligere, og de kunde intet opnaa. De forsøgte da at organisere en Udvandring af Indianerne fra de 7 Reduktioner til Byerne vest for Uruguay, men Indianerne vilde ikke følge dem. Saa trak Jesuiterne sig officielt bort fra det ulykkelige Land og overlod Indianerne selv at føre Kampen mod de spanske og portugisiske Tropper, som nu fra forskellige Sider brød ind over Grænserne for at sætte Traktatens Bestemmelser i Kraft.

Og de 7 Reduktioner med deres 30,000 Indbyggere tog dristig Kampen op. For første Gang ser vi her Guaranierne rejse *Nationalitetens* Fane, for første Gang træder de frem som et *Folk*, der kender sin Ret til at leve paa den Jord, hvor det er født. Proklamationer i Guaranisproget blev udspredt mellem Indianerne, i hvilke det hedder: »Vi

kan aldrig tro, at Kongen har sagt: I Indianere skal give Eders Land og alt, hvad I ejer, til Portugiserne. Vi tror det visselig ikke! Det kan ikke forholde sig saaledes! Hvis Portugiserne maaske vil købe vort Land med deres Blod, saa vil vi Indianere endnu en Gang købe det tilbage med vort Blod. Hvorfor giver vor gode Konge ikke heller Buenos Ayres, Santa Fé eller Corrientes til Portugi-

21. Sindbilledlig Fremstilling af de 7 Reduktioners Kamp: 7 Løver forsvarer Paraguay mod Spaniere og Portugisere.

serne? Er det kun de fattige Indianere, denne Befaling rammer? Er det kun dem, man paalægger at forlade deres Huse, deres Kirker og alt, hvad Gud har givet dem!«

Hvis man var sikker paa, at der ikke stod Jesuiter bag ved, og at Indianerne selv havde forfattet denne Proklamation, saa vilde den alene være tilstrækkelig til at bevise, at Guaranierne ingenlunde manglede de Udviklingsmuligheder, som deres For-

myndere saa gerne vil frakende dem. Med dette Aktstykke har da Guaranierne selv skrevet deres Myndighedserklæring, og dette deres første selvstændige Skridt lover ikke daarligt for deres Fremtid. Det er jo vanskeligt at tro Jesuiterne, naar de fralægger sig al Andel i de Begivenheder, der forefaldt øst for Uruguay. Men hvem der end har skrevet Proklamationen, viste i hvert Fald Indianerne, at de agtede at staa inde for hvad der var skrevet og at sætte Handling bag Proklamationens Ord.

I 1752 drev Guaranierne, anførte af Kaziken Joseph Tirayu fra Sanct Michael, den spansk-portugisiske Grænsekommission ud af de 7 Reduktioners Omraade. Joseph Tirayu angreb derpaa et Fort, som Portugiserne allerede havde faaet anlagt; efter en regelmæssig Belejring maatte Portugiserne overgive Fortet, som straks blev jævnet med Jorden. Spanierne blev nu betænkelige ved Foretagendet og søgte at trække Tiden ud. Men Portugiserne tog saa fat alene, og i 1756 sendte de to Troppeafdelinger paa 2500 Mand ind i Missionslandet. Indianerne stillede sig straks imod dem, denne Gang anførte af Nicolaus Languiru, Corregidor i Conception. Efter en hidsig Kamp sejrede Evropæerne, og Nicolaus faldt med 1200 af sine Folk. Men trods dette store Tab opgav Indianerne ingenlunde Kampen. Allevegne fandt Portugiserne Bjergpasser og Skovveje besatte, og kun langsomt og under store Besværligheder kunde de rykke frem i det vidtstrakte Land. Den portugisiske General Gomez Freire skriver hjem: »Naar man ser, hvor godt deres Forsvar er ordnet, skulde man næsten tro, at deres Præster, i Stedet for at læse Katekismus med dem, har undervist dem grundigt i Krigsbygningskunsten.«

I Portugal herskede paa den Tid den enevældige Minister *Pombal*, Jesuiternes farligste Fjende. Da Efterretningen om Indianernes Modstand kom til Lissabon i 1757, skaffede han sin Forbitrelse Luft ved straks at forvise alle Jesuiter fra Hoffet, og samtidig udsendte han det første af sine mange Kampskrifter mod Ordenen: »Kort Beretning om Jesuiternes Rige i Paraguay.« Han sammenligner her Jesuiterne med *Tempelherrerne*[1], ja fremstiller dem som endnu ugudeligere end disse: thi aldrig havde dog Tempelherrerne sat sig op imod kongelige og kirkelige Befalinger, aldrig havde de grundet Republiker midt inde i Suverænernes Stater, aldrig havde de sat væbnet Modstand mod Kongens vise Beslutninger; men alt dette havde Jesuiterne gjort.

Medens Pombal ved sin voldsomme Agitation rev den offentlige Mening i Evropa med sig, og Jesuiternes Stilling blev mere og mere truet i alle katholske Lande, gik den meningsløse Krig sin Gang i det ulykkelige Land, som Hofferne i Evropa saa hensynsløst havde købslaaet om. Det eneste Resultat, den bragte, var Landets Ødelæggelse. En efter en faldt Reduktionerne i Portugisernes Hænder, og deres Beboere spredtes husvilde omkring i Skovene. Men Modstanden mod deres Arvefjender opgav de ikke; Krigen mod deres Flokke kostede

[1]) Tempelherrerne var en kristelig Ridderorden, stiftet paa Korstogenes Tid med det Formaal at beskytte Pilegrimmene i det hellige Land. Ordenen fik snart store Rigdomme i forskellige Lande og blev efterhaanden en mægtig international Pengemagt, hvorfor den fra mange Sider blev Genstand for Had og Misundelse. Da der tillige opstod (dog sikkert stærkt overdrevne) Rygter om, at Ridderne var faldne fra Evangeliets Religion og Moral, ja at de endog stod i hemmeligt Forbund med de Vantro, blev Ordenen ophævet 1312.

Portugiserne enorme Summer, Spanierne opfyldte kun langsomt og modvilligt deres Part af Aftalen, — og tilsidst blev hele Foretagendet opgivet. I 1761 blev Traktaten af 1750 ophævet, de 7 Reduktioner skulde atter være spanske, og Indianerne fik Befaling til igen at nedsætte sig i deres gamle Hjemsteder.

Men disse Reduktioner kom aldrig ret paa Fode igen; thi inden det ødelagte Land havde forvundet Følgerne af den langvarige Krig, var Jesuiternes Skæbne allerede afgjort. I 1759 var de bleven udjagede af Portugal; i 1764 blev de fordrevne fra Frankrig og i 1767 fra *Spanien*. Samme Aar gik der Ordre til Guvernørerne over de spanske Kolonier i Amerika om ogsaa der at fængsle alle Jesuiter.

Man havde frygtet Modstand fra Jesuiternes Side, og man kendte helt vel den Magt, de raadede over i Paraguay. Guvernørerne havde derfor Ordre til at gaa frem med den største Forsigtighed, alle Jesuiterne skulde fængsles paa een og samme Dag, og det hele Anslag skulde omhyggelig hemmeligholdes, indtil alle Forberedelser var trufne. Men al denne Forsigtighed viste sig overflødig; intet Forsøg paa Modstand blev gjort, og snart var alle Jesuiter i det spanske Amerika samlede i Fængslerne i Buenos Ayres. Med første Skibslejlighed oversendtes de alle til Evropa, og faa Aar efter blev Ordenen ophævet af Paven.

Der er sagt om Jesuiterordenen: den kendte hverken til Barndom eller til Alderdom. Fuldt færdig sprang den ud af sin Stifters Tanke, midt i sin Kraft blev den voldelig overhugget. Disse Ord kan ogsaa gælde for Jesuiternes Stat i Paraguay. Ogsaa den havde været sig selv lig fra først til sidst. Det Samfund, der gik til Grunde i 1767, var ganske det samme som det, der blev grundlagt i 1609.

Staten var borte, men Individerne levede. Tilbage staar da endnu at fortælle det sidste Afsnit af Guaranifolkets Historie, den sørgelige Fortælling om Nationens Dødskamp og endelige Undergang. Thi fra det Øjeblik, Jesuiterpræsterne forlod deres Præstegaarde, havde Guaranierne set deres sidste lykkelige Dag.

Den spanske Regering overtog nu Landets Styrelse, og dens første Skridt var at skille den verdslige og den gejstlige Myndighed ad. Til hver By sendtes en spansk Embedsmand og en Dominikaner- eller Franciskanerpræst. Fra den første Dag af laa disse to Autoriteter i Strid med hinanden, og overalt gik det ud over Indianerne, som ikke vidste, hvilken af dem de skulde adlyde. Lystrede de den ene Part, lod den anden dem piske, — ofte fik de Prygl fra begge Sider, uden at det derfor gik op for dem, hvorledes de egentlig skulde forholde sig. Baade de gejstlige og de verdslige Herrer tænkte nu mest paa at berige sig selv; derfor blev Indianerne pryglede til Arbejde for dem, de fik utilstrækkelig Føde, ingen Klæder, og deres Huse fik Lov til at forfalde. Spanierne tog uden videre deres Børn fra dem for at bruge dem som Tyende paa deres Godser eller i deres Huse i Buenos Ayres; Kvæget blev drevet sammesteds hen, Plantagerne blev omhuggede, og Markerne henlaa uden Dyrkning. Indianerne indsendte et Bønskrift til den spanske Guvernør om at faa deres egne Præster tilbage og om at faa den gamle Tilstand indført igen. Da der selvfølgelig intet Hensyn blev taget til deres Ønsker, hensank de i sløv Ligegyldighed. Drukkenskab og Usædelighed tog ganske Overhaand imellem dem, eftersom deres Fattigdom og Elendighed steg, og Folketallet gik tilbage med rivende

Fart. I 1797 var der kun 54,000 tilbage af de 107,000, der taltes i 1764.

Ved det 19. Aarhundredes Begyndelse var der saaledes kun Ruiner tilbage af det engang saa blomstrende Samfund, og disse Ruiner skulde nu snart ganske bortskylles af de politiske Begivenheder. *Portugiserne* havde ikke glemt deres mislykkede Forsøg paa at erobre de 7 østlige Reduktioner. Nu, da Spanierne havde misregeret dem i en Menneskealder, var der ikke Grund til at vente den kraftige Modstand som sidst; i 1801 kom da Portugiserne igen, og denne Gang med bedre Resultat. De 7 Reduktioner blev erobrede, og Uruguay blev Brasiliens Grænse, som den er den Dag i Dag. Portugiserne var endnu haardere Herrer end Spanierne, og Erobringen fremskyndede kun Landets Forfald: i 1801 var der endnu 14,000 Indianere i de østlige Reduktioner, i 1828 var der kun 8000 tilbage af dem. Hvad der omsider blev af denne sidste Rest, vil senere blive omtalt.

Vest for Uruguay holdt Spaniens Herredømme sig endnu i nogle Aar. Men under Napoleonskrigene begyndte Oprøret overalt i de spansk-amerikanske Kolonier, og d. 25. Maj 1810 udstedte La Platastaterne deres Uafhængighedserklæring. I de vilde Krigsbegivenheder, som nu fulgte, blev ogsaa de gamle jesuitiske Reduktioner inddragne, og Landet mellem Uruguay og Parana maatte ofte tjene til Kampplads for de Røverbander, der i Frihedens eller i den spanske Konges Navn bekæmpede hinanden. Viljeløse lod de mishandlede Indianere sig bruge af det Parti, der havde Magten i deres Land, — indtil *Portugiserne* som sædvanligt blandede sig i de forvirrede Forhold og søgte at gøre yderligere

Erobringer fra deres spanske Frænder. Fra det Øjeblik af kom der Mening i Guaraniernes Politik. Portugiserne havde altid været deres frygtede og hadede Fjender, og Indianerne var rede til at støtte enhver Fører, som vilde bekæmpe dem. Den spanske General Artigas forstod at benytte sig heraf, og Guaranierne sluttede sig med Begejstring til ham. Kærnen af deres hele Krigsmagt, 2000 Mand, fulgte ham paa et Krigstogt længere mod Syd. Men medens de var borte, ramte Portugisernes frygtelige Hævn deres værgeløse Hjemland.

Den 17. Januar 1817 gik den portugisiske General *Chagas* med 2000 Mand over Uruguay. Han havde Befaling til at ødelægge samtlige de vestlige Reduktioner; intet maatte skaanes, hverken Huse eller Byer, Kirker eller Kapeller; Befolkningen skulde føres over Floden til Brasilien, — det var Paulisternes Røvertog og Menneskejagter om igen. Chagas udførte Ordren nøjagtigt. Yapeyu, Sct. Thomas, Apostolos o. s. v. blev jævnede med Jorden en efter en, og Portugiserne forøvede de vildeste Grusomheder mellem de værgeløse Kvinder og Børn, hvis Forsvarere opholdt sig langt borte ved den spanske Hær. Den 13. Februar kunde Chagas indberette til sine Foresatte: »Vi har ødelagt 7 Byer vest for Uruguay og jævnet dem med Jorden, 3 andre har vi udplyndret. Alt omliggende Land har vi forvandlet til en Ørken i 50 Miles Omkreds, foruden at vort Rytteri har forfulgt Oprørerne 80 Mile bort. Vi har indsamlet 30 Arober Sølv, Kostbarheder og Kirkeprydelser, udmærkede Kirkeklokker, 3000 Heste og lige saa mange Hopper, 1,130,000 Reis præget Mønt.« I en senere Indberetning tilføjer han: »Der er dræbt 3190, fanget

360; vi har erobret 5 Kanoner og 1600 Geværer og bortdrevet 1500 Heste.« Fem af Reduktionerne havde givet sig ind under Dr. Francia, der herskede i det nuværende Paraguay, vest for Parana. Da han ikke turde optage Kampen med Portugiserne, lod han selv disse 5 Byer afbrænde og Befolkningen flytte over i hans eget Land, for saa vidt de ikke allerede var flygtet til Skovene. Saaledes var nu hele Missionslandet mellem Uruguay og Parana lagt øde.

Først efter at Portugiserne var draget bort, kom Missionernes væbnede Mandskab tilbage. Da de saa de Grusdynger og Ruinhobe, der betegnede Stederne, hvor deres fordums Hjem havde staaet, var det, som om der foregik en Forvandling i dem. Selv for disse mishandlede og forkuede Stakler var dette sidste for meget: Maalet var fuldt, mere Ulykke og Lidelse kunde de ikke bære. Det Sløvsind og den Trældomsaand, der havde ruget over dem i 200 Aar, fejedes bort i denne bitre Opvaagnen som en Taage for den skarpe Vind. Tilbage stod den vilde Guarani, brændende af Kampraseri, tørstende efter Hævn, ligegyldig for sin egen Skæbne, naar blot han kunde føle sin Fjende under sin Haand. Chagas, der paany var gaaet over Uruguay, blev slaaet, og Portugiserne fik nu en frygtelig Gengældelse at føle. I to Aar bølgede Kampen frem og tilbage mellem de forbitrede Modstandere. Indianernes Hær smeltede sammen, men endnu i 1819 var de dog stærke nok til at gaa over Uruguay og angribe Portugiserne paa deres egen Grund. Endnu en Gang lykkedes det dem at tilføje General Chagas et Nederlag, men saa var ogsaa deres Kraft udtømt. Deres sidste Skarer,

nogle faa Hundrede Mand, blev sprængt fra hinanden, deres Fører, en Adoptivsøn af General Artigas, blev fanget, og saa var Guaraniernes Krigsmagt tilintetgjort for bestandig.

Faa Aar efter disse Begivenheder besøgte en fransk Rejsende det fordums Missionsland mellem Uruguay og Parana, hvor engang Hovedsædet for Jesuiternes Magt havde været. Da havde Urskoven allerede vundet det hele tilbage. I Ruinerne af 20 Byer, som han besøgte, voksede Træer paa Torve og Gader, ja endog inde i Husenes Indre. Jaguarer og Krybdyr havde indrettet sig i de forladte Menneskeboliger, og kun nogle faa indianske Familier flakkede om mellem Ruinerne.

Øst for Uruguay bestod endnu de 7 Reduktioner, som Portugiserne havde bemægtiget sig i 1801. De var nu kun en Skygge af, hvad de engang havde været; men Hadet mod deres Undertrykkere og Haabet om Befrielse fra dem var stadig levende hos Indianerne. I 1828 syntes Lykken et Øjeblik at tilsmile dem. Brasilien var i Krig med Buenos Ayres og Montevideo, og en af de fjendtlige Anførere drev Portugiserne ud af de 7 Reduktioners Omraade. Guaranierne modtog ham som en Befrier og rejste sig imod deres forhadte Herrer. Men kort efter sluttedes der Fred, og Guaranierne blev ladte i Stikken af deres nye Venner. Skuffede, fortvivlede og opfyldte af Frygt for Portugisernes Hævn besluttede de da alle at forlade deres gamle Hjem.

8000 i Tallet brød Indianerne op fra de 7 Missionsbyer og drog med deres Kvæg, deres Kirkeprydelser og alle deres Ejendele syd paa til den nuværende Fristat Uruguay. Her grundlagde de en ny Koloni, som fik Navnet Bella-Union. Men deres

onde Skæbne kunde de ikke flygte fra. Ogsaa i Uruguay rasede evindelige Partikampe, og Indianerne blev snart udbyttede og udplyndrede af alle Partier. I 1832 blev Bella-Union ødelagt, og kort efter nedhuggedes de sidste af Guaranierne i et Slag i aaben Mark. Fire Indianere, som var bleven fangede ved denne Lejlighed, blev af Sejrherrerne overladte til en Franskmand, som førte dem med til Paris. Her blev de udstillede i et Bur sammen med et Næshorn og en Boaslange; de vakte stor Opsigt, og Pariserne valfartede ud for at se dem, men Aaret efter døde de alle fire i Fangenskabet. Det var Afslutningen paa de syv Reduktioner øst for Uruguay. — —

Tilbage stod endnu de Reduktioner vest for Parana, som i Tide var kommen under Dr. Francias Herredømme. De fortsatte deres Tilværelse uforandret i de tillærte Former: med Ejendomsfællesskab og med en Præst som eneste Øvrighedsperson i Byen. Saa længe Dr. Francia levede, lod man dem i Fred; men hans Efterfølger ophævede deres særlige Forfatning i 1848. Ejendomsfællesskabet blev afskaffet, Kvæghjorderne tog Regeringen, og Indianerne fik til Gengæld Æren af at blive frie Borgere i Paraguay med Militærpligt, Skattepligt og almindelig Stemmeret. Det betød, at de hurtig sank ned i en haabløs Fattigdom og Elendighed. Snart havde den hvide eller blandede Befolkning trængt dem bort fra de fattige Husmandslodder, Regeringen havde anvist dem, da deres »Tupambac« blev konfiskeret, og nu er forlængst den sidste Missionsindianer i Paraguay forsvundet.

Slutning.

Hvad havde Jesuiterne villet, og hvad havde de naaet?

Blandt de Beskyldninger, der rejstes imod dem i det 18. Aarhundrede, var ogsaa den, at de ikke havde haft andet Formaal med deres Statsbygning i Paraguay end at skaffe Ordenen et godt Udbytningsobjekt: de havde ladet deres Indianere arbejde som Slaver for selv at kunne hobe Rigdomme op i Evropa. Vi tør dog vistnok frikende Jesuiterne for denne Anklage. De paastaar selv, at alt hvad der produceredes i Paraguay, kom denne Stat alene til Gode; det medgik til de kostbare offentlige Foranstaltninger og til at underholde Indianerne paa den Levefod, som disse nu engang krævede, og som gjorde dem til en ingenlunde billig Arbejdskraft. Dette lyder ikke usandsynligt og er vistnok rigtigt. Helt grundløs er ogsaa den heftige Anklage, der saa ofte er bleven rejst imod dem: at de vilde grundlægge et uafhængigt Rige, til hvilket Paraguay kun var den første Begyndelse, men som senere skulde udstrækkes over hele Sydamerika og maaske

videre endnu. Den Ydmyghed, hvormed de modtog den spanske Konges Bud om at gaa i Fængsel, den Selvfornægtelse, hvormed de forlod Paraguay, skønt 30,000 væbnede Mænd vilde have rejst sig til deres Forsvar, hvis de havde ønsket det, tyder ikke paa saadanne Planer. Nej, deres Maal har kun været det, som de selv vedkendte sig: at vinde Hedninger for Kristendommen og at anvise en Vej, ad hvilken Indianerspørgsmaalet — den Tids sociale Spørgsmaal i Sydamerika — kunde løses.

Men Jesuiternes Løsning af dette Spørgsmaal var ikke den rette. Historien har dømt den. Selv om deres Stat blev kastet voldelig over Ende, havde den dog bestaaet længe nok til at vise os, hvilke Resultater der ad den Vej vil kunne naas. Jesuitersystemet — med sin Orden og Regelbundethed, med Tugt og Tvang, med Statseje, Statsvirksomhed og Statsledelse af fast organiserede Folkemasser — vil gøre Staten stærk, den enkelte uselvstændig. Det økonomiske Spørgsmaal kan det løse, Sult og Arbejdsløshed kan det afværge; men Personligheder vil det ikke frembringe. Fabriker kan det skabe, Produktionen vil blomstre, Jordens Afgrøde vil fylde de store Forraadshuse. Men ensformigt og interesseløst vil den enkeltes Liv forløbe. Veldisciplinerede Soldater kan det stille mod Samfundets ydre Fjender; men den enkelte vil ikke eje Mod og Kraft til at værge for sig og sine.

Hvis der i vore Dage skulde findes et Samfund, som kunde ønske at indrette sig efter Principper, der ligner dem, som Jesuiterne fulgte i Paraguay, saa kan Guaraniernes Skæbne lære os, hvad der kan vindes og hvad der vil tabes derved. Det

daglige Brød kan vi faa; men den, som ikke kan leve af Brød alene, vil gaa til Grunde i Mæthed og Lede, i Stilstand, Ensformighed og Tvang.

Dog — et Samfund, der kunde finde sig i at leve sit Liv under saadanne Kaar, har aldrig eksisteret mellem hvide Mænd.

Indhold.

Fortegnelse over Kort og Billeder.

Udførlig Fortegnelse over Skrifter vedrørende Jesuiterstaten i Paraguay findes i Indledningen til Pfotenhauers ovennævnte Skrift.
